Poštnina plačana v gotovini.

LETNIK 15
LJUBLJANA 1927-28

MENTOR

DIJAŠKI LIST

ŠTEVILKA 9-10
MAJ 1928

VSEBINA:

Kaj smo in kaj hočemo
Sempronij Tiro, Iz dnevnika starega profesorja — II. del (dalje), s sliko
Anton Komar, Utopija
P. Cornelius Tacitus, Upor legij ob Renu
M. P., Z dijaške ekspedicije (konec), s sliko
F. Bizjak, Radio (konec)
V. Rožič, Nekaj misli k izobrazbi praktičnih poklicev in Tehniška srednja šola v Ljubljani
Kaj nam piše češka dijakinja
Naši pomenki
Mali obzornik (z 2 slikama)
Knjige in revije
Dijaški šport — Fotograf

MENTOR izhaja vsakega 15. v mesecu desetkrat med šolskim letom. List urejuje Blaž Poznič, izdaja Prosvetna zveza, oblastem odgovarja dr. Jakob Mohorič. Tiska Jugoslovanska tiskarna (Karel Čeč).

UREDNIŠTVO in UPRAVA je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

CELOLETNA NAROČNINA za dijake 30 Din, za nedijake in zavode 40 Din. Plačuje se naprej. Posamezna številka 4 Din. — Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.

Za Italijo znaša naročnina 10 Lit za dijake, 15 Lit za druge in se plačuje po italijanskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov« v Ljubljani, za Avstrijo 4 S za dijake, 6 S za druge in se plačuje po avstrijskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov«, za Ameriko 1 dolar, za druge kraje 4 švic. franke. — Iz inozemstva se more pošiljati naročnina tudi v priporočenem pismu. — Številka ček. računa za Italijo: 11/1670 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani), za Avstrijo: B-156.644 (položnice »Katol. misijonov« v Ljubljani).

POVERJENIKI, ki so naročili list za več dijakov skupaj, morajo javiti naslove vseh odjemalcev upravi. Plačevati pa smejo list — ako jim ni mogoče poslati vse naročnine naprej — v trikratnih obrokih, in sicer pred izidom tretje številke prvo tretjino, pred izidom šeste številke drugo in pred izidom devete številke zadnjo tretjino. Poverjeniki dobijo za vsakih 10 plačanih izvodov, enajstega zastonj.

Upravnikovo kramljanje.

Statistika je vedno kočljiva reč! Če je ne pretresš prav od vseh strani in ne ogledaš prav iz vseh voglov — že ti ne kaže prav, že ne govori točno. Govoriti o »Mentorjevi« statistiki je še posebno, ne rečem težko, ali vendarle... Želel bi namreč, da bi govorila drugače, precej drugače.

No, razveselila bo kljub temu vsakogar, ki je res prijatelj lista in mu je mar njega obstanek in napredek. Zakaj napredovali smo vendarle v precejšnji meri. Koncem lanskega leta je bilo na list naročeno: dijakov 694, ostalih 664, skupaj 1358 naročnikov. Všteti so tudi izvodi, ki jih je uredništvo pošiljalo v zameno. Povedati pa moramo še, da odpade od tega števila celih 196 naročnikov, ki lista niso plačali. Pozneje so ga, po trikratnih, štirikratnih opominih, toda šteli smo jih potem kar med nove naročnike. Kako pa letos?

Na razne naslove pošiljamo skupno 1829 izvodov lista. Od teh je: dijakov 1210, ostalih 584, v zameno 35.

Napredovali smo tedaj za 436 naročnikov, brez izvodov, ki jih pošiljamo v zameno, kar znači mnogo (46%). Pri dijakih samih znaša prirastek okroglo 75%, kar beležimo s posebnim zadovoljstvom, ker je »Mentor« končno le list za dijake. Dočim je lansko leto razmerje med dijaki in ostalimi naročniki bilo skoro enako, je letos 65 : 35.

Zanimiv je razgled z ozirom na kraje. Ljubljana sama ima 547 ali 30% vseh naročnikov, od teh je 292 dijakov. Ostala večja mesta so: Murska Sobota dijaki 159, drugi 5; Maribor 147, 58; Št. Vid n. Lj. 133, 8; Celje 129, 28 (Celje in Jesenice lansko leto nista prejemala dobesedno — nič); Jesenice 75, 4; Novo mesto 39, 20; Kranj 35, 15; Kočevje 33, 5; Ptuj 25, 9; Škofja Loka 23, 6.

Tudi plačevanje gre letos nekako v boljšem redu, dasi ni zadovoljivo. Zadnje čase smo razposlali čez 200 pismenih opominov in vsak nas stane okroglo 2 Din. Pomislite! In morda niti to ne bo pri vseh pomagalo. Treba bo še takih in podobnih nepotrebnih stroškov. Vsem dolgujočim v posnemanje navajamo, da se nekateri dolžniki zavedajo svojega »greha« in prilagajo tudi po »enega kovača več kot prostovoljno kazen«, kar je vsekakor v redu in vredno javne pohvale. Prosimo ponovno vse, ki se jih tiče, da vsaj po prejemu te številke poravnajo in pošljejo zaostalo naročnino. Pri nadaljnjih opominih smo namreč primorani priračunati tudi tozadevne stroške.

Vsem poverjenikom, pa tudi ostalim, ki so v pogledu nabiranja novih naročnikov kaj storili za napredek našega in svojega »Mentorja«, se uprava prav toplo zahvaljuje in prosi vse, da tudi v bodoče vsak vse stori, da se število naročnikov vsaj za 50% še zviša. In to je mogoče! Kajti mnogo je še dijaštva, ki je brez brige za svoj list, ki nanj ni naročeno. Le preštejte se in videli boste! Pa pridite z novim letnikom povedat! Na svidenje! Upravnik.

Letnik XV / MENTOR

MAJ 1928 / ŠTEV. 9—10

Kaj smo in kaj hočemo.

Ob skromnem slovenskem knjižnem trgu se možnost, upravičenost in potrebnost knjige presojajo mnogo strožje kakor pri večmilijonskih narodih. Za časopis velja to strogo merilo v dvojni meri. List je upravičen in potreben tedaj, če ima izrazito opredeljeno nalogo pri zgradbi narodne kulture, če ustvarja in oddaja narodu vrednote, brez katerih bi težko in slabše uspeval, kakor si moramo želeti. Če si v smislu gornjega pravila stavimo vprašanje o upravičenosti in potrebnosti posebnega srednješolskega lista, bi se glasilo: ali ima današnja srednja šola svoje posebne potrebe, ki jim v okviru danega namena ne more ugoditi noben drug list? Kdor pozna današnje razdrapane srednješolske razmere, mu je odgovor povsem jasen: ima.

Ena prav perečih potreb je gotovo ta, da ustvarimo čimprej in v čim višji meri na naših srednjih šolah tisto prijetno razpoloženje plemenitega spoštovanja in resnične ljubezni med dijaštvom in učiteljstvom, ki edino more tvoriti temelj dobri šoli in pravi vzgoji. Srednje šole ne tvorijo niti dijaki sami niti profesorji sami, tvorijo jo vsi skupaj. Zato je vsako ustvarjanje medsebojne nespravljivosti in nezaupnosti neposredno rušenje šolske osnove. Zato je ena glavnih nalog srednješolskega lista, da ustvarja in krepi te temelje medsebojnega zaupanja, da nudi dijaku »pogled za kulise« (prim. Fr. W. Foerster, Učitelj v »Mentorju« XII., str. 185), da profesorja spravlja v živ človeški stik z dijakom tudi izven šole. »Mentor« se te svoje dolžnosti in naloge zaveda in ji posveča z večjo ali manjšo srečo mnogo skrbi — poslej je bo še več. Koliko pogledov za kulise nudi plemenito čutečemu dijaku Sempronij Tiro! Nikdar ni »Mentor« ne hotel ne poskušal postati Olimp, s katerega bi grmel profesor avtoritativno nad dijakom, pač pa je iskreno želel in poskušal približati in sprijazniti profesorja-človeka in dijaka-človeka, ki si v obojestransko veselje in korist med seboj lahko zelo veliko pomagata, namesto da si z medsebojnim nasprotovanjem grenita in zastrupljata veselje in življenje.

Druga velika potreba naše srednje šole je ustvaritev našemu srednješolskemu dijaštvu nujno potrebnih pomožnih učil. Nihče ni tako nedolžen — tudi profesor ne — da bi mislil, da dijaka za življenje usposablja ono malo snovi, ki mu jo šola vtepe v glavo. Vsa umetnost šole je v tem, da zna v dijaku vzbujati veselje in zanimanje za predmet in mu kaže sredstva, kako naj se izobrazuje. Učna knjiga je le nekak kažipot, nekak pregled snovi, ki mu jo mora šola oživiti z zanimanjem, lastno delo pa z razširitvijo in poglobitvijo. Dijak, ki se tega ni zavedel v šoli, je izgubil čas, profesor, ki k temu ni navajal, ni storil svoje dolžnosti. — Slovenci smo z ozirom na dijaku potrebno pomožno slovstvo v zelo slabih razmerah. Svoje čisto narodne srednje šole vse do zadnjega (1919) nismo imeli, živeli smo ob nemški šoli in nemškem pomožnem slovstvu. Danes pa nenadoma stojimo pred veliko narodno nalogo, da čim prej izpolnimo v naši narodni kulturi občutno vrzel, ki bo v bližnji bodoč-

nosti pokazala strašne posledice, za katere bomo odgovorni mi, če se ne zganemo.

Kdo naj tu pomaga? Knjižna produkcija je pri nas vse prešibka, da bi mogla v doglednem času ustvariti potrebno hrano. More trenutno še najbolj zadostiti tej nalogi srednješolski list. Ta je poklican, da v svojih letnikih nakopiči kar se dá veliko take hrane, ki ni dijaku samo v trenutno zabavo, marveč ima stalno vrednost za našo narodno srednjo šolo ter polni ono občutljivo vrzel v naši narodni stavbi duha. Tak list ni le koristen, zato upravičen, ampak naravnost potreben. — »Mentor« se tudi te svoje naloge zaveda; naloga pa je veliko težja, kakor se zdi na prvi pogled; žetev je obilna, a delavcev manjka. Do čim boljšega lista v tej smeri bi prišli le s čim večjo osredotočenostjo vseh činiteljev, ki jim je na srcu naša srednja šola. Že doslej je nudil »Mentor« marsikaj (antični prevodi, trobadorji, literarni komentarji itd.), a bo poslej skušal v tej smeri biti še bogatejši. Rad bi, da bi postali njegovi letniki neizčrpna zakladnica za uvajanje v svet umetnosti, v svetovno slovstvo, v zgodovino zemlje in človeka, v skrivnosti posameznikov in družbe, v posebnosti narodov in časov.

To, prijatelj, smo in to hočemo ostati, ali vsaj postati. V smislu zgornjih nazorov lahko vsakdo uvidi, kaj mislimo o očitku, ki se semintam sliši: »Mentor« ni dijaški list, saj ga ne pišejo dijaki, ampak profesorji. Priznamo vso važnost váje v pisateljevanju že na srednji šoli, visoko cenimo vsako plemenito stremljenje pri dijaku in »Mentor« je z veseljem sprejemal iz dijaških vrst literarne sestavke, jih ocenjeval ali tudi priobčeval, če so bili toliko zreli, da dijaku ne bo treba pozneje zardevati radi njih, in če so sodili v dijaški list. Odločno pa zavračamo misel, da bi bil kak list dijaški, in to upravičen ali celo potreben, če se dijaštvo v njem vadi in uvaja v plitvo časnikarsko polemiko v raznih strankarskih, političnih in kulturno-političnih vprašanjih. Netenje in gojenje take omejene strastnosti nima z dijaštvom in našo šolo prav nikake zveze in skrbé zanjo v preveliki meri že drugi činitelji. Dijaške izdelke sodimo v tem pogledu z istim merilom kakor one odraslih. Naj nam tudi najboljši znanstvenik, literat ali časnikar pošlje spis, ki ne sodi v dijaški list, vrnili ga mu bomo z nasvetom, da se obrne na pravo uredništvo. Časnikarska zabavljica, ki jo je napisal dijak, ne sodi nič bolj in nič manj v dijaški list kakor tista, ki jo je napisal poklicni časnikar prav kakor lepa petošolska pesem ni nič bolj dijaška kakor lepa pesem kateregakoli drugega pesnika.

Z laskanjem dijaškim slabostim in z vzbujanjem kulturno-politične strasti nismo vabili dijaštva v svoj krog doslej in ga ne bomo poslej. Tako delo še tega mika nima, da bi bilo težko, dočim ni lahko dvigati gladino naše šole. Za resnega dijaka je tako početje žaljivo, vsem pa škodljivo. Povemo odkrito: nismo tete in strici, ki prinašajo sladkorčke in slaščice — bili bi radi skrbni očetje, ki režejo svoji družini tečen kruh, po katerem ne boli niti želodec niti glava.

Vse knjige, od najstarejše do najmlajše, so v skrivnostni zvezi med seboj. Zakaj nobeden, ki je tako knjigo spisal, ni postal sam od sebe to kar je in kar pomeni za nas. Vsak stoji na ramah svojih prednikov. Vse, kar se je pred njimi ustvarilo, je na nekakšen način pomagalo in sodelovalo pri oblikovanju njegovega duha in življenja; in kar je on ustvaril, je spet na nekakšen način oblikovalo druge ljudi, in iz duhá teh je spet prešlo v duha poznejših. In tako tvori vsebina vseh knjig velik svet duhov na zemlji. Od duš preteklih vekov živé in se hranijo vsi, ki zdaj žive in dišejo in novo ustvarjajo. Tisti, ki je že davno vrnil svoje telo naravi, vsak dan znova oživi v tisočerih.

G. Freytag.

Sempronij Tiro:

Iz dnevnika starega profesorja.

Deset let v podeželskem mestecu
(1900/01—1909/10).

XXI.

(Potovanje v Carigrad in Atene.)

12. VII. 1909.

Snoči sva se s tovarišem Balantom poslovila od prijateljev in znancev našega mesteca. V »Društvenem domu« je bila še zadnja dramatska predstava pred počitnicami. Čeprav sva o svojem nameravanem potovanju molčala, se je vendarle razvedelo, da greva na Turško... Nekaterim se zdi, da tvegava s svojo potjo življenje. Dobrohotno so naju svarili: »Nikar! Mar ne vesta, da je v Carigradu revolucija in da ljudi kar trumoma obešajo?« Spet drugi so dejali: »Še v Belgradu jo bosta izkupila! Mar ne vesta, kako so Srbi po lanski aneksiji Bosne in Hercegovine vsi divji na Avstrijce? Ne bo se vama dobro godilo. Nikar ne hodita v ta vreli kotel, ki mu je ime — Balkan!« Premnogi so se nama priporočali za razglednice. Slovo nama je bilo skoroda res nekoliko težko. Kaj, če se res ne vrneva več?

Danes, ponedeljek, prvi dan potovanja. V Zagreb prideva zvečer, po velikem ovinku: ne preko Zidanega mosta, ampak z Reke gori čez Karlovec. Na Reki sva davi prvič začutila moč madjarskega kraljestva: na kolodvoru sva po hrvatsko vprašala železničarja, kateri vlak pojde v Zagreb? Zavihtel je svetiljko in zapel s pristnim madjarskim naglasom: »Gleich das (!) erste Zug!« V hipu so mi pred oči stopili vsi nešteti dovtipi, ki se pripovedujejo o Madjarih, nemški jezik lomečih.

Vlak, ki nas vozi proti Zagrebu, je skoro prazen: v našem vozu smo samo trije potniki, midva in mlad hrvatski učitelj Kiš-Horvat. Pogovarjamo se o slovstvu, hrvatskem in slovenskem. Najin sopotnik je sotrudnik Nove Nade, pozna vse naše mlajše pesnike, zlasti čisla Župančiča. Življenje kar kipi iz njega. Vsako devojko, ki jo vidi ob poti, burno pozdravlja. Midva s svojim nepoznanjem najmlajših hrvatskih književnikov se mu nisva posebno prikupila. Prijateljstva nismo sklenili.[1]

13. VII. Prenočila sva v Zagrebu. (Horvat-Kiš je bil obljubil, da naju zvečer v hotelu poseti, a ga ni bilo. Očividno mu nisva ugajala.) Vozimo se ob Savi. Živo se spominjam Šenoinega »Prosjaka Luke«... V Sisku! Tovariš Balant je začel deklamirati:

»To si voli turški paša,
ki se Turkom prav obnaša,
kàk bi vojsko skupaj spravil,
da bi Sisek pod se zgrabil...«

In oba sva nadaljevala:

»Ala, ala, moj Adame,
Siska vrli poglavare!
Al se hočeš mi podati?
Al mi hočeš glavo dati?«

Kakšni časi so bili to za naše dede! Res, potovanje napravi človeka prav za prav otožnega...

V Slavonskem Brodu, kjer se odcepi ozkotirna železnica za Bosno, sem videl na postaji prve Turke: sami imoviti ljudje, gospe v svili (z obrazi seveda — razen oči — zakritimi); vračajo se menda iz hrvatskih zdravilišč. L. 1878. so v tem Brodu naši fantje prekoračili Savo in stopili na

[1] Horvat-Kiš Franjo, r. 1876 v Hrv. Zagorju, je dovršil nižjo gimnazijo ter učiteljišče, l. 1902. je izdal zbirko novel »Ženici«, l. 1908. večjo novelo »Zašto?«, l. 1918. zbirko novel »Nasmijani udesi«; izdal je lep potopis o Carigradu (1911) in Istri (1919); nazadnje je bil tajnik medicinske fakultete v Zagrebu, kjer je l. 1924. umrl. — Op. ured.

bosenska tla... — Na južni strani naju iz daljave pozdravljajo bosenske gore. Koliko gorja so videle v štirih stoletjih turške vlade te gore! — Vinkovci so za nami. Na levi gledamo nizke vrhove slavne Fruške gore. Obrnem se do tovariša, ki tudi zamišljen gleda na ta zadnji izrastek Južnih Alp: »Prijatelj, mene z vso silo vleče, da bi malo nos vteknila v to-le skrivnostno Fruško goro. Trinajst pravoslavnih samostanov krijejo v sebi njene dolinice in šumice. Kaj, ko bi v Rumi izstopila in se po stranski progi peljala gori v Vrdnik, od ondod pa šla preko gore k Donavi? Svobodna sva, vozni red si piševa sama. Čim več izjem, tem zanimivejše bo! Kaj praviš ti k temu predlogu?« »En dan prej ali kesneje v Carigradu, kaj za to! Sem za Fruško goro.« Hvaležen sem tovarišu stisnil roko. — Sremska Mitrovica. Dokoder seže oko, samo žitno polje, sama pšenica, a — neusmiljeno pomandrana: včeraj je toča klestila v teh krajih. Potniki, ki vstopajo, so tihi, žalostni. Vstopajo srbske devojke, pa tudi stare ženice: včeraj je bil (po pravoslavnem koledarju) sv. Peter in na premnogih krajih so slavili »slavo«. Devojkam se pozna, da so mnogo plesale. — Dospeli smo v Rumo. Ura je sedem zvečer. Eno uro moramo čakati na vlak za Vrdnik.

14. VII. Strašno noč sva preživela nocoj. Snoči sva v vlaku govorila z izletniki, vračajočimi se iz Belgrada, kjer so bili včeraj, na Petrovo. Zlasti živahna je bila neka srbska devojka, ki je pripovedovala, da je govorila s kraljem Petrom. (Imela je dragocen nakit, gjerdan, na sebi.) Dejala je, da imajo prostorno hišo v Vrdniku in da lahko pri njih prenočiva; samo brata poprosi za dovoljenje. Šla je torej v sosedni kupé... a se ni vrnila... Ob devetih smo dospeli v Vrdnik. Tema ko v kozjem rogu; lilo je kakor iz škafa. In ko sva na postaji vprašala, katero gostilnico bi nama priporočili, sva zvedela: »Nad Vrdnikom je razglašeno obsedno stanje. Pred par dnevi so se rudarji (menda Štajerci in Kranjci) stepli in ubili tri tovariše. Vsi javni lokali so že ob sedmih zaprti. Po sedmih ne sme nihče iz hiše.« Dobra je ta! Kam sedaj v tej temi, v čisto tujem kraju? Ker vlak tu prenočuje, sva vratarja preprosila, da nama je odprl voz tretjega razreda, seveda nerazsvetljen. »Šta čutiš, Srbine tužni,« sem vprašal tovariša, »tri so ubili, kaj ko bi še naju?« »No, pa vsaj naspal bi se še rad prej; neznansko sem truden.« »Veš kaj,« je odločil prijatelj, »vsak nekaj časa bdiva, vsak nekaj časa spiva: ti spi do polnoči, jaz bom pa po polnoči. Tako bova varna in brez skrbi.« Legel sem torej in začel malo premišljevati, kakšno bo to potovanje v Carigrad, če je že v začetku tako divjeromantično — kar se vrata kupéja odpro in v temo vstopi nov gost! Kdo je? Kaj hoče? Ali se pričnemo rvati za denar, ki ga imava s seboj? Pa ni bilo treba. Ista usoda kakor naju je prignala v voz mladega (madjaronskega) učitelja, poslanega sem, da drugi dan nastopi službo. Bil je vesel in hvaležen, da je imel družbo v temni noči in samoti. Predstavili se pa nismo. Utihnili smo. A kmalu nam je udarilo na uho glasno petje. Odkod? Novi tovariš nama je pojasnil, da pojo v manastiru, kjer je postajni načelnik v gostéh. Milo se mi je storilo. »Tudja ljubav ljubi svoje, ne poznaje jade tvoje,« sem si ponavljal s Preradovićem. — No, hvala Bogu, noč je minila. Davi sva ob štirih zagledala kraj, odkoder je prihajalo snočnje petje: vrdniški manastir (ali, kakor je preprost človek metatezíral: namastir). Ob šestih je bila cerkev odprta. Veliko svetinjo hrani v sebi: plašč carja Lazarja. Dež je lil naprej; pri liturgiji ni bilo — razen naju — žive duše... Nastopila sva pot čez »sveto« Fruško goro. (Kedaj me bo minilo moje nespametno zanesenjaštvo?!) Razmočena ilovica se je ljubeznivo oprijemala najinih čev-

ljev. (Edina ljubezen v hladni tujini!) Slednjič — po dveh urah hoje — sva bila na vrhu. Isti čas se je tudi nebo zvedrilo. Nepopisno lep razgled: zagledala sva na severu širno ogrsko ravnino z Novim Sadom, in Donava je tik pod nama šumela... Pri sestopu sva dospela v selo in manastir Rakovac. Danes imajo tu »slavo«. Vsa blatna (sicer pa tone v blatu vse selo, prašiči se sredi sela do trebuha valjajo v blatu) sva stopila v cerkvico. Naroda je mnogo zbranega: v cerkvi je liturgija, pevci — sredi cerkve! — krasno pojo; ljudje pa hodijo ven in noter. Pred cerkvijo razni »štantje«, kakor pri nas v Sloveniji. Stala sva mirno bolj zadaj, vsak s svojim kovčegom pri nogah, in pobožno opazovala sveti obred. Pa je prišel monah mimo mene (opazili so naju kmalu) in mi čisto tiho zašepetal v uho: »Baraba!« Ne vem, kaj je hotel s tem povedati. Vabilo na kolač, ki ga ob »slavi« sečejo, to pač ni bilo... Zdaj sediva ob Donavi in si snaživa čevlje od težkih plasti ilovice. V Novi Sad imava samo en skok, od ondod v Petrovaradin, od tu z železnico v Belgrad. Zvečer, če Bog da, bova že v Belem gradu.

15. VII. Novega Sada v javnosti prav za prav ni, povsod le — Ujvidék, Ujvidék! In povsod madjarski židje! Bežala sva... Ob 11. uri zvečer nas je brzovlak pripeljal čez dolgi železniški most na postajo Belgrad. Bilo nas je precej potnikov. Veleli so nam v pisarnico, da nam činovnik podpiše potne liste. Vsem se je poznala zaspanost in utrujenost. (Kaj šele nama po taki noči!) Kaj čuda, če smo v pisarnici stali kar pokriti! In tedaj se je zgodilo: pristopil je vojak in nam velel: »Skinite kape!« Čutil sem: razmere so napete!

16. VII. Danes sva že drugi dan v Belgradu. Včeraj sva se zglasila v turškem konzulatu zaradi potnega lista. Uradnik je sedel na tleh s podvitimi nogami. (Pristno turško!) Tako sem prvič stopil v osebni stik s Turki. Kakšen dogodek! — V mestu se čutim domačega. Kako tudi ne, ko mi skoraj vsaka ped te zemlje toliko pripoveduje o preteklosti! V muzeju sva videla n. pr. kolec z nataknjeno človeško lobanjo. (Izkopali so ga prav takega pred leti na Kalimegdanu.) Kako strašne čase je imel naš narod pod Turki!

15. VII. (Popoldne.)

Voziva se po dolini Morave na jug. Vlak je poln potnikov. Na obeh straneh so sela in polja, ali le bolj redka. Po polju narod dela ali počiva v senci. Zanima me noša. Kako rad bi od blizu spoznal njih domače življenje v zadrugi, ko sem toliko o tem čital v Veselinovićevih črticah. — V vlaku sem se seznanil z gimnazijcem iz Belgrada. Maksimović se piše. V osmi razred pojde. Začudil sem se, da o našem Prešernu ni še nikdar nič slišal. Obljubil sem mu, da mu pošljem takoj, ko se vrnem, »Poezije«. — Preprost mož je zelo glasno tožil zoper gospôdo, ki n. pr. ne mara več starih, častitljivih imen kakor Ilija, Stepan, Marko, Gjuro... ampak daje otrokom neka nova imena, ki pa niso imena svetcev... V Aleksincu je vstopil mlad mož in pričel z nama razgovor. Občinski tajnik je; dovršil je nižjo gimnazijo. Nosil je s seboj debelo knjigo zakonov. Povedal nam je, da ne mara popa, svojo »slavo« slavi brez njega. Pripovedoval nama je tudi o kurjakih (= volkovih) v tem kraju. — Proti večeru bova v Nišu. V najino presenečenje pa ta vlak ne pojde dalje v Bolgarijo. Treba bo torej v Nišu prenočevati.

16. VII. (Dopoldne, v gradu mesta Niša.)

Snoči sva torej obstala v Nišu. Na kolodvoru se nama je ponudil 15-leten Turčin — Mahmud — da nama nese kovčege v hotel »Orient«. Sredi pota pa ga je vrgla božjast... Vem, ne bi bilo prav, ako bi si iz takih dogodkov ustvaril predsodke o kakem narodu. — Niš ima še dosti turškega značaja. Bila sva uverjena, da

sva že daleč od domovine in precej blizu orijenta. Pa glej! Ko se pri vstopu v hotel nekaj razgovarjava, nama vratar ves vesel zakliče: »Kaj sta, gospoda, Slovenca?« Mož je iz Šiške. Slovenec res povsod brate ima! — Večer sva prebila na vrtu. Godli in peli so ciganje. Basa, ki ga je imel eden izmed njih, nisem še slišal in ga menda ne bom več. — Gostje so bili sami častniki in pa trije parohijski svečeniki s svojimi popadijami. — Ponoči je bil boj s stenskimi živalicami obupen... Na vse zgodaj sva vstala, da se odpeljeva z vlakom proti Sofiji. Pa kaj zveva? Vratar je naju ustavil: »Gospoda, ne smeta dalje. Zaupno vama povem: Snoči sta se menda sumljivo obnašala. Imajo vaju za bolgarska ogleduha. Na poglavarstvo morata.« Prebledela sva. »Sumljivo se obnašala? Kako neki?! Ogleduha?!« Dejal sem tovarišu Balantu: »Pobegniva! Do bližnje postaje idiva peš!« A Šiškar je slišal: »Ne moreta, gospoda, zastražena sta.« »Ogleduh navadno dobi svinec v glavo. Kaj misliš, prijatelj Balant, ali naj se pripraviva?« Tovariš je pa čisto miren: »Na poti k poglavarstvu vržem raz-

Notranjščina Sv. Sofije.

Potopisci imenuje cerkev Svete Sofije (=Svete Modrosti): „zemeljski raj", „drugi nébes", „voz kerubov", „prêstol veličanstva božjega", „čudo sveta", „za Sv. Petrom največje svetišče".
(De Amicis Constantinopoli.)

„Najznamenitejše kupole na svetu so: kupoli Panteona in Sv. Petra v Rimu ter Sv. Sofije v Carigradu; najdrzniša je Svete Sofije".

„Da nisi na cielom putu ništa drugo vidio nego Svetu Sofiju, naplatio bi ti se obilno trud i muka!"
(Adolfo Veber, Put u Carigrad.)

V svodu kupole so zapisane besede, ki jih je izgovoril sultan Mohamed II., ko se je na konju ustavil pred velikim altarjem, na dan padca Carigrada: Allah je luč nebes in zemlje.
(De Amicis, Constantinopoli.)

glednico v skrinjico; če naju ne bo več domov, bodo vsaj vedeli, kje trohnijo najine kosti.« — Zdaj čakava tu, v tem starodavnem gradu, preiskave. Kakšne misli se mi podé po glavi: tu, v tem gradu, ki se je takrat zval Naissus, je bil rojen cesar Konstantin; tu se je kot dete igral.. a midva, poštena Kranjca, naj dobiva tukaj svoj grob?

16. VII. (Popoldne, med vožnjo proti Sofiji.)

Končno je prišel višji činovnik in našel najine listine v redu. Vrata gradu so se nama odprla — v svobodo. O zlata svoboda! Zamudila pa sva en dan, ker zdaj se voziva s počasnim osebnim vlakom, ki naju pripelje šele zvečer v Sofijo. Gremo skozi divjo sotesko vode Nišave. Odprl se nama je v daljavi (na levi) pogled na Staro planino — Balkan. Kako ga gleda moje začudeno oko! Kako važno vlogo ima to gorovje v zgodovini naših bratov! Živo mi je stopila pred oči Gregorčičeva »Hajdukova oporoka«:

Moj dom — Balkana vrh visok,
in streha mi — nebá oblok.

In spet:

Glej — vrh Balkana rob strmán,
nad njim hajduk je zakopan.

Ali:

V gore balkanske
koraka junak,
ko solnce se niža,
ko bliža se mrak...

Bolgara Ivana Vazova zgodovinska povest »Pod turškim jarmom« se vsa godi v teh gorah...

V Caribrodu smo stopili na tla Bolgarije. Že na tej postaji vidim, da so Bolgari drugo pleme kakor Srbi: ti so veliki, črnolasi, izvečine resni — oni bolj majhni, svetlolasi, bolj veseli. Tu spet slišim besedo: iskáš? (t. j. želiš?), dočim se je glasila skozi Srbijo: tražiš?

17. VII. (Opoldne.)

V Sofiji. Nedelja. V saborni cerkvi sv. Aleksandra Nevskega je slovesna služba božja. Ne morem se načuditi prekrasni narodni noši devojk. Razhajajo se iz cerkve. Kam? V muzeju bogata zbirka pušk, handžarov in — javorovih gosli. Ali ni v tem petstoletna zgodovina? Krasen spomenik ruskega carja Aleksandra II. Osvoboditelja. Da, Rusom se ima narod zahvaliti za vse.

17. VII. (Proti večeru.)

Vozimo se dalje, ob Marici. (Šumi, Marica, okrvavljena, plačet devica — ljuto ranjena!) Neznanska vročina. Plovdiv ima baje poleti največjo vročino na vsem Balkanu. — Odrin: silne množice Mladoturkov vstopijo za Carigrad. Zamolklo poje na kolodvoru turški boben balabán. Ali je tako pel, ko so po naših krajih ropali? Zdaj, ponoči, se bova vozila po krajih, koder je slavni Iztok vodil svoje Slovene proti carigrajskemu ozidju. Zjutraj, če pojde vse po sreči, bova v Carigradu.

18. VII. Zdaj torej stojim ob tebi, slavni Bospor, najlepši kraj na svetu, predel med Evropo in Azijo, ki je pred več ko dvatisoč leti preko tebe sedem dni, noč in dan, po dveh mostovih marširala vojska Kserksova, da podjarmi malo Grčijo; ob tebi stojim, morje v Bosporu, ki te je isti Kserks dal bičati, ker si mu v viharni noči razbilo oba mostova; ob tebi stojim in z mešanimi čustvi gledam mesto, ob tebi zgrajeno. Konstantinopelj! Res si, Konstantinov grad, Slovanom poslal sveta brata in ž njima luč in prosveto; ali v prav tistem času si v svoji oholosti razklal edinstvo krščanskega sveta in potegnil s seboj v razkol tudi velik, velik del naših slovanskih bratov in s tem za nedogledno dobo oslabil moč našega rodu. Da te Konstantin ne bi bil ustanovil, koliko bolje bi bilo za nas Slovane! Naravnost pa mi srce krvavi, ko gledam v tvojem najbolj

turškem delu, v Stambulu, na mrko, ogromno zidovje Seraja, rezidenco vseh turških sultanov, od Mohameda II., ki je kot prvi vkorakal kot zmagovalec (l. 1453.), pa do sultana Abdul Medžida, ki ga je bilo strah teh, s krvjo nešteto žrtev oškropljenih zidov, pa se je (1853) preselil v marmorno palačo Dolmabagče ob solnčnem Bosporu, ter do ravnokar odstavljenega sultana Abdul Hamida, ki si je sezidal svoj Jildiz-Kiosk še više gori nad Bosporom, da bi bil še bolj oddaljen od strašnih tvojih zidov in spominov, strašni Seraj: v tvoje ozidje so vlačili turški paše ugrabljene slovenske otroke in jih vzgajali za divje janičarje! Kraj nesrečnega spomina, koliko solz si povzročil v prošlih stoletjih slovenskim materam! —

Takoj prvi dan sva obiskala največjo znamenitost Carigrada — cerkev Svete Sofije (t. j. Božje Modrosti). Da, cerkev je, čeprav so jo Turki spremenili v mošejo. Vstopivši sva ostrmela, onemela: kdo naj popiše to krasoto? Misli si svetlo jaso sredi gozda, 77 m dolgo in prav toliko široko, torej popoln štirikotnik. In nad to jaso plava, da, plava — v višini 56 m (torej dve visoki bukvi ali smreki, vsaka po 28 m, druga vrh druge!) — kupola s premerom 32 m! (Slika str. 198.) In še to: takoj pri vstopu in že iz vsakega kota vidiš košček tega neba, te kupole; kaj šele, če se bližaš sredini cerkve! S tem dobiš temno predstavo o tej najlepši stavbi vsega sveta. Kaj čuda, če je Justinijan po dovršitvi vzkliknil: »Prekosil sem te, Salomon!« Skozi 40 oken v kupoli lije celo morje svetlobe v notranjost. Pod kupolo se proti vzhodu odpira polkupola in v tej še dalje notri tri nižje polkupole; v srednji je bil nekdaj veliki oltar. (Na dan, ko so Turki po strašnem klanju, l. 1453., udrli v cerkev, je bila — tako se glasi grška pripovedka — ravno sv. maša; ko so Turki vrata razbili in planili v cerkev, je mašnik sv. opravilo prekinil in izginil skozi neka tajna vrata, ki so se za njim zaprla; tisti dan, ko bo cerkev spet vrnjena kristjanom, se bo dotični duhovnik spet pojavil in sv. mašo prav tam dokončal.) Prvo, kar so divji zmagovavci storili, je bilo to, da so vse svete podobe v kupoli in polkupolah, sestavljene iz mozaika, pobelili in prepleskali; štirim ogromnim kerubom so peruti sicer pustili, obraze pa so jim zakrili s pozlačenimi ploščami. Žalostne spomine vzbuja tudi pogled na galerije ob straneh: ves Carigrad — otroci, ženske in starčki — se je bil takrat v te ogromne prostore zatekel. 3000 mož so Turki posekali tu notri, žene in otroke pa so prodali v sužnjost. — Na dolgih verigah vise od stropa doli nekakšni železni svečniki z neštetimi steklenimi oljenicami, ki jih moslimi ob času svoje božje službe prižgo. Tla so pokrita z velikanskimi štorjami iz najfinejše slame in prekrasnimi vzorci. — Tiho sva stopala po njih. Kar me tovariš dregne: »Poglej, kaj pa je to?« Pokazal je na nekaj črnega, ki je ležalo ob prvem stebru. Spremljevavec (najela sva bila — v srečo ali nesrečo? — poljskega žida Jakoba Sibrowerja za dragomana) nama je pojasnil: »V poletni vročini prihajajo čez dan Turčini sem počivat in spat.« In res, videla sva jih še več. »Čemu so te razne pregraje ob stebrih in nekakšni odri ka-li ob zidu?« sva vprašala vsevednega Jakoba. »Tu moslimi opravljajo svoje molitve; s tistega odra pa softa čita koran.« Prijatelj mi je še zašepetal: »Ti, seštejva stebre!« Naštela sva jih 40 samo v prítličju; koliko jih je pa še na galerijah! »In kaj so te-le velikanske table, ki vise ob zidu?« In dragoman Jakob je spet pojasnil: »To so izreki iz korana, napisani z arabskimi črkami, katerih vsaka je dolga po 9 metrov.« Videla sva tudi precej hodž (turških duhovnikov), snažečih svetiljke na svečnikih. Prijatelj je vprašal: »Koliko hodž je nastavljenih pri sveti Sofiji?« G. Jakob: »Okoli

dvesto jih bo. Plačani so od države. Po strani pa zaslužijo s tem, da luščijo skrivaj — drug pred drugim tajé! — mozaične kamenčke ter jih nevernikom za spomin prodajajo. Ali jih hočeta tudi vidva?« Z ogorčenjem sva odbila ponudbo. Ura — seveda samo najina žepna — je bila štiri, ko sva prišla spet ven. Nekoliko je rosilo. Zunaj, v ogromnem, nepokritem preddvorju so si moški umivali noge in roke in menda glave, namenjeni k skupni molitvi. Od več strani so prihajale k molitvi tudi stare ženice; njih prostor je na galerijah gori. Zvoná Turki ne trpé; zato je vse tako tiho, mrtvo.

Idoč dalje po Stambulu smo prišli na velik trg. Spet sva obstrmela, a to pot z grozo! Sredi trga stoje silno visoke — vislice. In okroginokrog njih pa na tisoče stolov. Pogledala sva g. Jakoba. Nasmehnil se je: »Da, tu je največja kavarna v Stambulu. Ker rosi, so stoli prazni. Tudi vislice danes počivajo. Te dni obešajo staroturške generale in častnike. Okrog 80 je vseh. Vsak dan jih nekaj spravijo v Alahovo naročje. Danes niso nobenega, ker je rosilo; turški zakonik namreč pravi, da se obsojencu pred smrtjo ne sme nič neprijetnega storiti, torej tudi zmočiti se mu ne sme obleka.« — »Kakšna rahločutnost!« je vzkliknil prijatelj Balant. — »Pa obešanje vsak lahko gleda?« sem vprašal. — »Vsak! Turki pijo kavo in mirno gledajo.«

19. VII. Danes so navsezgodaj začeli peti turški bobni. Silne množice se vale iz Stambula sem gori skozi Galato in Pero ven na polje: slavé praznik mladoturškega osvobojenja. Med množicami vidim derviše, ki nosijo v ovčjih mehovih vodo za ljudmi. V tej vročini je požirek vode res velika dobrota. Moslimi imenujejo to dobro delo »sebíl Alláh« (t. j. pot najbrž povabljenih od Mladoturkov Alahova). Midva nisva šla ven za množicami, ampak sva ostala v mestu, ki je bilo ta čas skoro prazno. Stopili smo z g. Jakobom v neko mehano (gostilnico), last uljudnega Novogrka. Dobila sva notri enega samega gosta, ali ta je bil silno glasan. Predstavil se nama je, da je dáskalos (učitelj). S sveto jezo je govoril o Turkih in prerokoval, da ni več daleč dan, ko bodo zginili iz Evrope in bo Konstantinopelj spet grški, kakor je bil...

Popoldne sva bila na Jildiz-Kiosku, kjer so 26. aprila t. l. Mladoturki prejšnjega sultana Abdul Hamida ujeli in odpeljali v Solun v ječo. Zdaj že par mesecev razprodajajo njegovo imetje. Naprodaj je še nekaj lepih psov; v njegovem muzeju — imel je dragocen muzej sam zase tu gori — je še precej dragocenosti: nagačen morski volk, razno orodje (rad je telesno delal: pilil, stružil, koval...); dobival je menda darove od vseh vladarjev sveta. Bel psiček je v kletki cvilil: ali vé za usodo svojega gospoda? Paviljon, v štiri nadstropja, kjer je sultan bival s svojimi ženami, je prazen; razgled odtod na bosporsko morsko ožino je pa nebeško lep.

20. VII. Tretji dan teče; žal, čakati morava do sobote, ker samo enkrat v tednu vozi avstrijski Lloyd odtod v Trst. — Stambul je prav za prav kup razvalin, veliko pogorišče. Kadar gori, ne gasé: kizmet (božja volja) je, pravijo in malomarno gledajo, kako se ogenj širi. — Ob najlepšem dnevu — ob 10. uri dopoldne — je jastreb letel nad nama, nesoč v kljunu ugrabljeno piščе, ter sédel na razvaline Belizarjeve palače. Belizarjeva palača! Pod »Svobodnim solncem« ima važno vlogo. Sedaj so si med razpadajočimi zidovi te palače napravili ciganje svoje poceni stanovanje. — Čudno mesto! Nikjer nobenega spomenika, nobenega kipa; pač pa na križiščih najbolj prometnih cest naletiš naenkrat na — grobnice sultanov (t. zv. türbe). Nekakšne kapelice so to, osmerokotne; skozi okna vidimo v notranjščino: katafalki stoje notri, z žametom po-

kriti, pod njimi, v zemlji, pa počiva dotični sultan, njegova prva žena, njegovi otroci. Poleg katafalkov pa neprestano molita iz korana po dva in dva turška meniha za dušni mir ondi počivajočih. Mimo türb pa tira življenje svoje sužnje gori in doli in v večnem kolobarju. — Čudno mesto ta Stambul! Na vsakih pet korakov kak grob ali celo groblje. Tako smo se ustavili v neki ulici: za hišo je ograjen vrt, zelo zanemarjen, in tik ob ograji, tik ob poti, grob nekega turškega svetnika. Od mrežaste ograje visi vse polno cunj in krp, koscev obleke. G. Jakob, Abrahamov sin, nama je raztolmačil: »V temnih nočeh, ko ni žive duše na ulici, prihajajo k takim-le grobovom turških svetnikov tatovi in roparji, odtrgajo si od obleke krpo, pa jo obesijo na ograjo: uverjeni so, da so jim s tem vsi grehi odpuščeni.« In prijatelj Balant je pripomnil: »Bližji so kristjanom ti preprosti moslimi, čeprav zločinci, nego moderni materijalisti: ti sploh greha ne poznajo, dočim se ga oni, naravni ljudje, živo zavedajo.«

21. VII. Večjega nasprotja si skoraj ne morem misliti: pred kavarnami po cele ure sedé Turki, pijoč svoj tobak, t. zv. nargile, in z »vzvišenimi« čustvi prezirajoč »Franke« (t. j. Evropce), ki se pehajo mimo njih za vsakdanji kruh; nasprotno pa je najmarljivejši sloj v Carigradu tisti, ki oskrbuje mesto z zelenjavo, vrtnarji, in to so sami — Bolgari. Potomci dedov izza Svarunovih in Iztokovih časov. Tako Slovan res sega od Triglava do Carigrada. In čigavo bo enkrat to mesto, ki se bije boj zanj že tisočletja? Menim, da tistega, ki dela in ustvarja. Danes sva ob potovanju skozi Stambul prišla v grško predmestje Fanár. Naenkrat sva stala pred grško cerkvijo Sv. Jurja in palačo, kjer stanuje patrijarh vesoljne pravoslavne cerkve. Odtod torej se vlada pravoslavje, tu je sedež Fanarijotov! Odtod so prihajali v preteklih stoletjih grški duhovniki in škofje po vsem Balkanu. Saj se je še l. 1820. v Belgradu grški pridigalo! V cerkvi visi pred ikonostazo od stropa doli prekrasen golobček iz čistega zlata, v katerem se hrani Najsvetejše.

22. VII. Danes je petek — turški svetek. Na trgu pred »cesarsko« mošejo sva doživela — selamlik. Ob 10 so bili vsi dohodi zastraženi z vojaki; samo tisti smo smeli skozi kordon, ki smo imeli »dovoljenje«. S prijateljem Balantom sva stala prav blizu vhoda v mošejo. Tudi večja skupina mladih bolgarskih častnikov, k torkovi slavnosti, je čakala tam blizu naju; v nasprotni vrsti je stalo kakih 40 ruskih mornariških kadetov pod vodstvom starejšega častnika, pripluvših prejšnji dan iz Odese doli s šolsko ladjo: tudi ti hočejo videti selamlik. Kako rad bi govoril ž njimi! Zdaj je bilo prvič, da sem bil tako blizu ruskemu narodu... Ob 11 so pridrdrale štiri cesarske kočije in se ustavile pred mošejo: na kozlu je pri vsaki sedel kočijaž in po en črnec, evnuh, v vsaki kočiji pa sta bili po dve sultanovi ženi, zagrnjeni seve v obraz po turških predpisih. Toda kaj predpisi, kaj Allah in njegov prerok Mohamed! Iz vseh štirih kočij so švigali pogledi in so se iztegovali vratovi zdaj proti bolgarskim častnikom, zdaj proti ruskim kadetom. Pohujšanje! Evnuhi, gre vam za glavo! In res, evnuhom je bilo končno le preveč: z nevoljo so stopili s kozlov, zaloputnili vratica pri kočijah in potegnili tudi zavese. Sultanske sužnje! — O ½12 so končno štirje belci pripeljali sultana Mohameda V., ki je pred mošejo izstopil in šel noter k bogoslužju (selamliku, t. j. salem alejkum... mir s teboj), katero opravi dvorni imam (t. j. turški župnik). Sultana sem videl čisto dobro: apatičen, ves zabuhel v obraz, sled pijače in — menda — 29letnega zapora, v katerem ga je tiščal njegov zviti bratec, odstavljeni sultan Abdul Hamid. Ob 12. uri je obred v sve-

tišču minul in kočije so se v istem redu, kakor so bile prišle, odpeljale.

23. VII. Sobota. Dopoldne odplove naš parnik »Wurmbrand« proti Trstu. S prijateljem čakava pred kavarno in pijeva turško kavo. Ravnokar je odšel od naju grški duhovnik, ki smo se z njim nekoliko razgovarjali. Govoril je lepo francoščino; študiral je namreč v Parizu. Ne gre mu v glavo, kaj zapadnjaki iščemo tu na vzhodu. »Saj tu ni kulture!« je vzkliknil. Da, kaj zapadnjake vleče na vzhod? In vendar se to godi od pamtiveka. Mar niso že vsi znamenitejši Rimljani potovali na vzhod: Ciceron, Cezar, Katul, Vergilij, Horacij, Hieronim...?

23. VII. Na parniku »Wurmbrand«. (Popoldne.) Najimenitnejši sopotnik je brez dvoma vseučiliški profesor Zielinski iz Petrograda. Baje vsakoletne velike počitnice preživi v zapadnih mestih, da študira po knjižnicah. Tu sedi na krovu in čita, čita — videl sem čisto dobro — Evripidove tragedije, v izvirniku seveda. Evripid je njegov ljubljenec. Tovariš Balant je silil: »Govôri vendar s profesorjem! Vprašaj ga kaj! Iz pogovora se več naučiš in boš imel lepše spomine, kakor pa iz bukev.« Pa dejal sem mu: »Kaj naj govorim s takim učenjakom? Takoj bo videl, da sem puhloglavec. Razen tega, mar ne vidiš, kako naju vse nekam po strani gleda, ker se že ves čas potovanja ne brijeva in se zavijava v te oguljene pelerine?« (Opolnoči.) Plovemo skozi Helespont. Na levi, na azijski obali, v silni daljavi, vidim čisto majhno lučko. Vem: kak morski svetilnik bo; ali moja domišljija mi po vsi sili dopoveduje: rtič Sigeion je tam z grobom Ahilovim in na grobu ta lučka... Je nekaj resnice na tem: Iliada z Ahilom nam sveti skozi temò in časov silo ter kaže, kje je doma najčistejša poezija...

24. VII. (Opoldne.) Vse dopoldne sem ležal v trebuhu ladje: morska bolezen! Ko smo pluli mimo rtiča Sunion, ga nisem videl...

24. VII. (Zvečer.) Ob 3. uri popoldne smo dospeli v Pirejéj. Midva sva se tu izkrcala, da ostaneva v Atenah 20 ur. Vse polno bark je hitelo, da nas prepeljejo na suho. Kakšno vpitje! Neki dečko v taki barki je klical očeta: »Patéra!« Na nekem mestu so se kopali paglavčki; eden izmed njih je komandiral: »Mia, dyo, tria!« (Po 3000 letih se torej jezik ljudstva ni dosti spremenil.) — Ko sva stopila na suho (hvala Bogu!), sem predlagal prijatelju Balantu: »Prijatelj, do mesta imava 10 km, torej dve uri hodá; ravno prav: kar peš jo mahajva, počasi, pa premišljujva korak za korakom, kaj vse se je na teh svetih tleh v teku tisočletij godilo: tod so hodili možje kakor Miltiad, Kimon, Temikles, Perikles itd., ki smo o njih čitali v Korneliju Nepotu; tod je stopil sv. Pavel v mesto, kjer je na Areopagu govoril tisti znameniti govor; tod so hodili Sokrat, Platon, Aristoteles, preslavni filozofi, ki so nam ustvarili najvišjo vedo. Tod prideva kmalu v tisti slavni oljkov gozdič, ki je v peloponeški vojni toliko trpel. Vse to bi jaz rad v duhu med potjo premislil in ponovil. Tako domačega se čutim tudi tukaj. Zdi se mi, da smo vsi evropski narodi v verskem oziru tukaj doma. Tako dobro mi je tukaj. Zato predlagam, da greva kar lepo peš.« Prijatelj Balant je bil drugih misli: »Če hočeš, dragi Sempronij, peš potovati v družbi s Sokratom in Platonom in svetim Pavlom, svobodno ti; jaz se poslužim modernega tramvaja, zakaj čas je na potovanju — drag.« Vdal sem se. Čisto nič klasično sva dospela na trg »Omónoia« (t. j. Sloga). Po cesti, zvani »Hodós Apostólu Paulu« sva se takoj vzpela na grad Akrópolo. Gori sva že našla prof. Zielinskega, ki je neki družbi razlagal arhitektoniko Párthenona.

25. VII. (Poldne.) Zjutraj sva zarana stopila na grič Lykabettós, poln najlepših oleandrov. Zakaj nisva pre-

nočila tu, pod milim nebom, da bi po mili volji poslušala cikade, ki so že Platonu tako prijazno prepevale! Najdelj sva ostala v Dionizijevem teatru. Tu bi človek stal dneve in dneve ob spominih: saj tu se je sploh pričelo dramatično pesništvo, tu sta pisala in igrala svoje drame Ajshil, Sofokles... Da nisem na vsem potu videl nič drugega kakor ostanke tega prvega svetovnega gledališča, mi je trud obilo poplačan: zdaj si vsaj lahko predstavljam, kje so se vršile starogrške drame...

26. VII. Na »Wurmbrandu«. (Med vožnjo proti Krfu.)... Od včeraj opoldne pa do danes opoldne skoraj ves čas — v nezavesti. Kaj se je pripetilo? Ko sva v Atenah vse dopoldne do skrajnosti izrabila za obisk muzeja, stadiona (sam marmor!) itd., sva končno prišla na postajo »Peloponeški kolodvor«, da se z brzovlakom odpeljeva preko Korinta in ob Korintskem zalivu v Patras in dohitiva parnik, ki je medtem plul ob Peloponezu. Na kolodvoru sva imela še pol ure časa. Bila sva oba lačna. (Jaz zaradi morske bolezni že vso nedeljo nisem nič zavžil.) Kako sva se razveselila napisa »Peloponeški kolodvor«! V Peloponezu je časih slovela Sparta. Morda dobiva dobro »špartansko juho«? Kako bi se prilegla! Pa kaj, ali prav vidiva? Namesto čedne sobe, namesto z belimi prti pogrnjenih miz — nekak prostor z golimi stenami, ena umazana, nepogrnjena miza z dvema polomljenima stoloma, in tam v kotu nekako ognjišče, pri njem pa zanikrno oblečen možakar nekaj meša v ponvi... Nobenega gosta nikjer! To naj bo kolodvorska restavracija?! V želodcu pa lakot in vožnja naju čaka, do večera, ko spet ne bo dobiti grižljaja. Oh, zakaj se nisva okrepčala v mestu! Pa kdo bi si mislil, da bo ob periferiji Aten, zibelke vse lepote in umetnosti, takšna umazanija? Možakar pri ponvi pa je videl moj glad in vabil: »Kaló, kaló!« (Dobro, dobro!) Znal je samo novogrško. Prijatelj Balant pa: »Nikar, nikar, Sempronij! Rajši bodi še par ur lačen!« Oni pa spet: »Kaló, kaló!« A Balant: »Nikar! Saj ne veš, morda cmari kakšno crkovino. Imel boš spomin za vse žive dni.« Oh, zakaj ga nisem poslušal! Jedel sem: bilo je nekakšno meso v čudni omaki. — V vlak sem še sédel; nato — sem se onesvestil; v Patrásu me je prijatelj toliko zbrihtal, da sva prišla na parnik, a takoj nato sem spet zaklopil oči... Zdaj se vozimo proti Krfu, jutri večer pridemo v Trst in domov... Prijatelj mi pripoveduje: »Ko si po tisti omaki in crkovini padel v slabost in nezavest, smo se vozili nad Elevzinami: z vlaka doli sem gledal na Mégaro; peljali smo se čez prekop Istmós; prišli smo v Korint; videl sem razvaline starega Korinta, kjer je nekdaj sv. Pavel bival in deloval; ob progi sem se čudil celim ograbkom grozdja, ki ga ljudje tu kar na tleh sušé, da ga prodajo potem kot cvebe za potice.« (Kakšni prijetni spomini na — otroška leta!) S slabim glasom sem dejal: »Ti, Balant, zdi se mi, da mi bo vzhod ostal v spominu — ker v želodcu — vse žive dni.« In Balant: »Naredila sva mnogo velikih napak. Najprej: odpravila sva se brez priprave! Mar ne veš, kako se naši drugi potniki, n. pr. Jos. Lavtižar ali dr. Knific ali Janko Mlakar... vso zimo prej pripravljajo in čitajo o vsem, kar si hočejo ogledati? Saj je znano, da človek toliko vidi, kolikor s seboj prinese.« »Da, žal, je tako.« In Balant še dalje: »In ne potuj z zanemarjeno zunanjostjo ko kak divji mož! Nasprotno, glej, da boš z vsakim govoril. V tem sva hudo grešila.« »Moja krivda!« sem stokal. »In končno,« je zaključil s povzdignjenim glasom, »ne jej na poti crkovine v omaki!«

27. VII. Brindisi. (Zjutraj ob 8. uri.) Parnik je prispel na italijansko obal, v Brindisi. Tu je dne 21. septembra l. 19. pred Kr. umrl slavni Vergilij, ko se je — kakor jaz — vračal z

vzhoda, iz Aten; imel je od mladih nog slab želodec in glava ga je rada bolela. Kako rad bi šel tudi jaz — kar tukaj — za teboj, da bi ti bil vsaj v tem sličen, nesmrtni Vergilij! —

(Dalje v prih. letniku.)

★

Utopija.

Iznašel Anton Komar.

Čas hiti. Obstojmo v burnem l. 1948. Na ljubljanskem Gradu je bilo na Jurjevo vse živo mladine, meščanov in kmetov pa prosvetnih društev. Proslavili so srečni dogodek, da je bila povoljno urejena slovensko - italijanska meja na račun Libije. Le nerada se je razhajala množica, ko sta se po liftu odpeljala v mesto oba veljaka, slovenski ban in ljubljanski župan.

Toda naše pero ne piše velike, ampak samo malo politiko ter polemiko. Saj snovi je dovolj.

Koj tamle skačeta drug v drugega dva zapoznela petelinčka, bržkone prvošolca, in se boksata tako pravilno, da ni mogoče vedeti, ali gre zares ali za šalo.

Opazil ju je profesor Jeraj, poznavalec vseh športov, in po neki kretnji spoznal, da gre zares. Pristopil je; dečka sta koj zgubila greben ter povesila glavi.

»Tako, tako, Tomko Stanič, torej ti se pretepaš, nisem še vedel, da si takšen vitez. Kdo pa si ti, ki si hotel s svinjskim udarcem doseči nepravilen nokavt (k. o.!)? Kako se pišeš in v kateri šoli si?«

»Stanko Močnik v prvi realki.«

»Stanko Močnik v prvi realki, veš, realen si, bodi še idealen.«

Lahnih stopinj se je tedajci prizibala meščanka, zajetnega telesa, toda še nekam sveža, da bi ji človek ne prisodil štirideset let.

»Gospod profesor, ali je ta naš frkovec zopet kaj prekalil?«

»Ah, gospodična Martinček! Ne morem še reči, na zunaj kot športnik se je bojeval brezhibno, toda če je bil boj tudi dušeslovno v redu, bo treba še preiskave. — Zakaj sta se sprla, povej, Stanič!«

»Realec je rekel, da bi znale sokolice strumneje nastopiti kot orlice.«

»Kot orlice? Lahko mogoče, ko so iz premožnejših krogov,« je razsodil profesor Jeraj in obema dečkoma velel, naj gresta. Ženski pa se je prijazno ponudil: »Ali vas, gospodična Martinček, smem nekoliko spremiti?«

»Če ste dol namenjeni, pojdiva vkup.«

»Prav! Kaj pa vaši dijaki, ali vam veliko preglavico delajo?«

»Ne morem tožiti, mladi so, a se trudijo, da bodo omikani. S takimi ljudmi je lahko. Sama se učim pri njih.«

»Koliko jih imate?«

»Letos osem.«

»To vam je gotovo težko, ker sem čul, da ste prišli s kmetiškega župnišča, kjer je lep mir.«

»O, mir pa tak! Povem vam po pravici, da sem sedaj kakor na oddihu, če primerjam današnji svoj položaj s prejšnjim. Kakor riba, ki je ušla iz mreže.«

»Kako to?« se je začudil profesor.

»To se da samo izkusiti, gospod profesor. Imela sem zelo modrega župnika, ki se je rad ponorčeval, da ženske po župniščih niti dobrega imena nimajo. Rekel je, kuharico naj ima graščak Jedelrad, sestra ali teta ni vsaka, faktotum ne zveni ušesu, edina usmiljenka pa je žal oddana. Tako je rekel in vedel zakaj.«

»Čudno, da naš narod ni našel nepristranske besede. Toda, kako je z dijakom Staničem, ki sem ga pravkar pohvalil?«

»Ti že znaš pohvaliti,« si je mislila ženska, rekla pa je: »Sin je moje sestre,

jaz sem mu krstna botra. Upam, da se bo dober človek naredil.«

»Kako gre to vkup, on je z Bistrice, a vi ste bili v Rupi?«

»Šlo je tako: Župnik Grkman me je vzel v župnišče na Bistrici za pomočnico svoji sestri, in ko je ona kmalu umrla, sam pa opešal, se je preselil v Rupo. Vzel me je s seboj, ker sem se med tem priučila kuhi in gospodinjstvu. Ostala sem do njegove smrti.«

»Morala ste biti lepa, gospodična Martinček, to se vidi še sedaj; kaj, da se niste omožila?«

»Saj veste, ko se bliža ženska trem križem, so četrti in peti križ njeni ženini, ko se ji ponujajo samo vdovci in vpokojenci, da mora zgubiti za zakonski stan vse veselje, ako ga je še kaj ohranila iz časov, ko so jo vsiljivi fantje nadlegovali.«

»Vidim, da ste se žrtvovali in se še žrtvujete. Tovariši z mano vred vas visoko cenimo kot dijaško gospodinjo. Kdo vas je k temu poslu nagnil, ako vam ni nadležno?«

»Župnik Grkman!« je povedala že v Dijaški ulici. »Veronika, mi je dejal nekoč, ne bom več dolgo, mlada boš, ko pojdem k očetom. Ali kaj misliš, kaj boš potem? — Kar bo hotel Bog, sem odgovorila. — Bog bo hotel, kar boš ti pošteno hotela, mi je odvrnil. Morda se boš omožila. Ampak če hočeš prav dobro storiti, pojdi v mesto in postani dijaška mati, fante znaš krotiti — v tem se je kajpak motil — in boš veliko koristila. Imela boš desetkrat več duhovnih otrok, nego če se omožiš, telesnih. Ubogala sem in se ne kesam.«

»Spoštujem vas, gospodična Veronika,« se je poslovil profesor Jeraj.

*

Čas hiti. Postojmo v slavnem l. 1981. Zopet veliko veselje v Ljubljani, zakaj v Rimu so se pogodili, da bo sveti oče suveren in da vstopita v balkansko zvezo Bolgarija in Albanija. Zunanji minister Miladinovič, največji jugoslovanski politik, je javil, da pojde iz Rima v Belgrad čez Ljubljano. V liftu sta se povzpela slovenski ban Tomko Stanič in ljubljanski župan Stanko Močnik na visoki železni stolp na ljubljanskem Gradu. Od čuvaja sta izvedela, da je pred pol ure s pomočjo radija pogledal v Benetke in videl, kako se je ladja z ministrom dvignila v zrak. Ladja je priplavala točno ob uri ter se obesila na eno izmed kljuk na stolpu.

Minister je sprejel čestitke in obljubil, da Slovenije ne bo pozabil v svojih računih. Ali bo dal ali bo terjal, to ni bilo razločno povedano v izjavi. Potem je odletel proti Devici Mariji v Polju in izginil za Kumom.

Toda naše pero ni za visoko, ampak bolj za nizko politiko ter polemiko. Saj snovi je dovolj.

Kar pri banu in županu ostanimo.

Sedajle je vprašal župan: »Ali greva kar z liftom v mesto?«

»Sit sem že teh voženj po zraku,« je pripomnil ban, »rad bi nekoliko poskusil, če me še drže noge. Pojdiva, če ti je ljubo, peš.«

Stopila sta na lepo urejen grajski trg mimo Akademije in Galerije in Muzeja. Pred borovci stoji spomenik v čast najmanjšemu slovenskemu peresniku rajnemu Komarju, zakaj Mušici ga še ne marajo postaviti; kar pa z nekega vidika ni prav. Tam se je pred 33 leti primerila tista reč, ki jo je profesor Jeraj izobličil v dogodek.

»Pa je le bilo lepo v tistih časih, ko sva se samo boksala,« je dregnil ban župana v rebra.

»Ti si me poslej premagoval po točkah ali bolje po kroglicah,« je uljudno vrnil župan banu s sunkom v rebra.

Za božji čas, ali ni onile stari gospod profesor Jeraj. Kajpak, on je, nihče drugi. Ná, zdaj pa imata!

Gospod Jeraj pride mimo, ponižno pozdravi oba veljaka, nato pa jima molče s prstom požuga, zakaj zapazil je, da nekaj med njima ni v redu. Pokojnino ima profesor pa nogavice dokolenke, drugače je pa že baraka.

»Imam opravek v Dijaški kuhinji,« je nizdol gredé razlagal ban. »Poznaš dijaško gospodinjo Veroniko.«

»Vem, da ima še dijake, zakaj pritožila se je, da ne damo nikoli snega v Dijaško ulico, ko vreme delamo.«

»Čemu ji bo sneg?«

»I, dijaki bi se kepali.«

»Aha, po tem jo spoznam! Sedaj grem k nji, da se dogovorimo radi izleta na Triglav. Dijaki jo vabijo naj gre z njimi gor in strašijo dobro starko, da kdor ni bil na Triglavu, ne bo deležen slovenskega kotička v nebesih. Privolila je, da pojde letos gor. Veš kaj, ali bi ti hotel iti z nami o kresu, da bolj počastimo dijaško mater. V pol ure bomo z omnibusom na Kredarici, na vrh bo šel, kdor bo hotel.«

»Rad grem, in da me ne boš imel za nejevernika, povabiva tudi dobričino škofa Klopčiča, da nam bo na Kredarici maševal, saj vem, da bo to najbolj všeč Veroniki.«

»Dobra misel,« je potrdil ban. »Bom škofa naprosil.«

»Ná mojo zadnjo!« je sunil župan.

»Počakaj!« je potrpel ban, ko je bilo videti, da bo župan ušel. »Dobro, da sem se spomnil. Klopčič se rad nekoliko razvije. Če bi škof na Kredarici sprožil misel, naj se gori sezida Marijina cerkev, kaj naj midva rečeva. Jaz bi dejal, naj se zraven postavi pisarnica za vse po svetu razkropljene Slovence. Z radijem bi vsakega ugledali.«

»Prav! In jaz bom predložil, naj se postavi hotel in lopa za letala. Na Velem polju je dovolj prostora.«

»Velja,« je rekel ban in samo zavoljo ljudi dal roko županu, ker sicer bi ga bil udaril po rami.

Odhajajoči župan je še dostavil: »Povabim tudi pošteno barako Jeraja. Vem, da bo v svojem čolničku sam priveslal gor.«

★

P. Cornelius Tacitus:

Upor legij ob Renu.

Prevedel I. Dolenec.

Uvod.

V XIV. letniku »Mentorja« (1926/27, str. 119—125) je izšel prevod Tacitovega poročila o uporu rimskih vojakov v Panoniji. Tu objavljeni prevod je nadaljevanje omenjenega spisa. Kdor ima XIV. letnik »Mentorja« na razpolago, stori najbolje, če prebere oba prevoda zaporedoma.

Za boljše umevanje spisa naj tu vnaprej omenim dve stvari, ki se tičeta deloma meje rimske države ob Renu, deloma pa poveljnika ondotnih čet, Germanika.

Rimljani so sicer pod vlado cesarja Augusta prodrli do Labe in si navidezno podvrgli večino Germanov med Renom in Labo, toda poraz v Teutoburškem lesu l. 9. po Kr. jim je nazorno pokazal, da nikakor še niso popolni gospodarji v Germaniji. To tudi niso nikdar postali. Rimska vojska se je umaknila k Renu, kjer je imela utrjena taborišča. Osem legij je bilo tu stalno nastanjenih pod Germanikovim poveljstvom, da so stražile mejo in bile pripravljene na morebiten nov pohod proti Germanom. Tega Germanika, vnuka cesarja Augusta, so hotele uporne legije posaditi na prestol po Augustovi smrti. Da nam bo to razumljivo, se moramo kratko ozreti na razrvane družinske razmere cesarja Augusta.

Cesar Augustus je bil v svoji rodbini izredno nesrečen — žal moramo reči, v glavnem po lastni krivdi. Zavrgel je svojo drugo ženo Scribonijo baš na dan, ko mu je bila rodila edino hčerko Iulijo, in se poročil z Livijo, soprogo plemenitega Rimljana Tiberija Claudija Nerona, ki je imela iz prvega zakona dva sina: Tiberija, poznejšega cesarja, in Drusa († 9 pr. Kr.). Ta poroka je bila cesarju in še bolj njegovim potomcem vzrok nepopisnega gorja. Zakon Augustov z Livijo je ostal brez otrok in sedaj je nastala v cesarski rodbini silna tekma, kdo bo cesarjev naslednik. Augustus je klonil prestol svoji hčerki Iuliji in jo je radi tega poročil najprej s svojim nečakom Claudijem Marcellom, po tega smrti pa s svojim vojskovodjem M. Agrippo. Iz slednjega zakona se je rodilo petero otrok, dve hčeri in trije sinovi, ki so pa vsi rano umrli. Tacitus izraža sum, da tu ni bila Livija

brez krivde. Ta je namreč želela, da bi ostal prestol njenima sinovoma Tiberiju ali Drusu, oz. po Drusovi smrti Tiberiju. Dosegla je, da se je Iulia po Agrippovi smrti poročila v svojem tretjem zakonu s Tiberijem, ki se je moral v ta namen ločiti od svoje prve žene, s katero je imel sina Drusa (mlajšega). Toda tudi ta zakon Iulije s Tiberijem je ostal brez otrok in tako se ni izpolnila goreča želja cesarske dvojice na prestolu, da bi za Augustom zavladal če že ne obeh sin pa vsaj obeh vnuk. Iulia je vrh tega prezirala Tiberija kot sebi neenakega in dosegla ločitev od njega ter njegovo pregnanstvo na otok Rhodus. A tudi Iulijo samo je kmalu Augustus pregnal na samoten otok radi njenega razuzdanega življenja, Tiberija pa je poklical nazaj.

Kar pa se ni posrečilo Augustu in Liviji glede sina in vnuka, to jima je uspelo glede pravnuka. Livijin vnuk Germanicus, sin Drusa in Augustove sestre Antonije, se je poročil z Augustovo vnukinjo Agrippino in iz tega zakona se je rodilo cesarskemu paru še za Augustovega življenja četvero, vsega skupaj pa šestero pravnukov, ki so bili v enakem sorodstvu s cesarjem in cesarico. Radi tega je ukazal Augustus prestolonasledniku Tiberiju, da je moral Germanika posinoviti, dasi je imel Tiberius tudi lastnega sina. Iz te zahteve je pač jasno govorila Augustova želja, da vsaj po Tiberijevi smrti pride na prestol zopet njegova kri, čeprav proti Tiberijevi želji. Toda s tem je med Augustovo in Livijino rodbino vzplamtelo spet staro sovraštvo, čigar sledove bomo srečali tudi v sledečem spisu.

Še nekaj besed o vzrokih, zakaj priobčujemo ta prevod. Ko smo objavili lansko leto Tacitovo poročilo o uporu v Pannoniji, se to pač ni zdelo nikomur čudno; čuditi bi se morali prav za prav samo temu, da tako dolgo ni bil preveden v slovenščino spis, ki spada v našo domačo zgodovino.

Upor legij ob Renu je neko dopolnilo k opisu upora v Pannoniji. Oba sta izbruhnila istočasno in iz sličnih vzrokov. Saj Tacitus omenja upor ob Renu že med opisom nemirov v Pannoniji. Pri nas in v Germaniji so upor kmalu zadušili — a vendar s kakšno razliko! V Pannoniji je bil vrhovni poveljnik Iunius Blaesus, očividno star vojak z bogatimi izkušnjami, kako je treba z vojaki ravnati; med vojaki je gotovo užival zaupanje, saj so izvolili njegovega sina za tolmača svojih želja v Rimu. Blaesus se je postavil takoj na odločno stališče, da bo ohranil zvestobo legij cesarju za vsako ceno in da morajo vojaki najprej ubiti njega, če se hočejo izneveriti cesarju, in upor se je končal z razmeroma majhnimi žrtvami.

Drugače je bilo ob Renu. Legij je bilo več. Njih poveljnik Germanicus je bil sicer tudi izredno priljubljen, a še mlad, premalo izkušen in radi tega nekoliko neodločen. Ob izbruhu upora ni bil navzoč, njegov podpoveljnik Caecina pa si ni upal niti nastopiti proti upornikom. Upor se je hitro razrastel in Germanicus je mislil, da ga bo potlačil s tem, da je vojakom v vsem ugodil, kar pa nikakor ni privedlo vojakov nazaj k pokorščini. V Pannoniji je dal princ Drusus glavne upornike usmrtiti po centurionih in pretorijancih, ob Renu pa je prepustil Germanicus sodbo in kazen deloma navadnim vojakom samim, iz česar se je razvil grozen pokolj. Radi tega pravilno naglaša Tacitus, da je po končanem uporu Tiberius pohvalil Germanikovo ravnanje le bolj radi lepšega, Drusov nastop v Pannoniji pa odkritosrčno (Ann. I, 52).

Kar se tiče naših opomb pod črto, so precej obsežne in številne, tako da bo bravec, ki mu rimske razmere niso neznane, lahko marsikaj preskočil, ne da bi bral. Zdelo se nam je potrebno, da se oziramo predvsem na tiste, ki o Rimljanih manj vedo, a vendar žele spis povsem umeti.

Prevod sploh nima nikakih slovstvenih ambicij, saj je to tako rekoč prvi poskus, prevajati v slovenščino Tacita, ki povzroča pri prevodu prav posebne težkoče. Namenjen je za pomoč dijakom, ki bodo hoteli ta odstavek iz Tacita brati kot privatno čtivo, kar je pa brez komentarja le težko mogoče.

XXXI.[1] Skoro v istih dneh[2] in iz istih razlogov[3] je začelo vreti med legijami v Germaniji, in sicer tem silneje, čim več jih je bilo, ob trdnem upanju, da Germanicus Caesar ne bo mogel prenašati vlade drugega in da se bo dal na razpolago legijam, ki bodo potem s svojo silo potegnile vso državo za seboj.

Ob Renu sta bili dve armadi: tako zvani gorenji armadi[4] je načeloval podpoveljnik C. Silius, dolenji pa je pove-

[1] Tacitus, Annales I, 31.

[2] Koncem poletja in začetkom jeseni l. 14. po Kr.

[3] Vojaki so hoteli izrabiti nejasni politični položaj, ki je nastal po njihovem mnenju v Rimu po Augustovi smrti. Bili so premalo zaposleni in so postopali po taboriščih.

[4] Tvorile so jo štiri legije: 1., 5., 20. in 21.; poleti so bile vse štiri legije skupaj bržkone nekoliko južno od Kölna (morebiti v bližini sedanjega mesta Bonna ob Renu), dočim sta imeli svoje stalno taborišče 1. in 20. legija v Kölnu, 5. in 21. pa v mestu Castra vetera (= danes Xanten ob spodnjem Renu).

ljeval A. Caecina[5]; vrhovno poveljstvo pa je bilo v rokah Germanikovih, ki je bil takrat zaposlen z razdelitvijo davkov v Gallijah[6]. Toda legije, ki so bile pod Silijevim poveljstvom, so neodločenega srca čakale na izid upora drugih. Vojaštvo pri dolenji armadi se je pa dalo takoj zavesti k divjanju. Pričelo se je pri vojakih 21. in 5. legije, ki so potegnili za seboj tudi 1. in 20. legijo; kajti nahajali so se v istem letnem taborišču med postopanjem ali pa zaposleni z lahkimi opravili. Ko je torej čula o Augustovi smrti, je drhal iz prestolnice — pred kratkim so se bili namreč vršili v Rimu nabori[7] — ki je bila navajena na razbrzdano življenje in ni bila utrjena za napore, nahujskala še ostale nepokvarjene: prišel da je čas, da zahtevajo stari vojaki zgoden odpust iz službe, mlajši obilnejšo plačo, vsi pa olajšanje težavne službe, in da se maščujejo nad centurioni za njihovo okrutnost. In tega ni govoril en sam — kakor med legijami v Pannoniji Percennius — in tudi ne pred preplašenimi poslušalci, ki so se morali ozirati na druge, močnejše armade, ampak upor je imel mnogo ust in mnogo glasov: »V naši roki je stvar rimskega naroda! Naše zmage večajo državo! Mi dajemo ime članom cesarske hiše[8]!«

XXXII. Podpoveljnik ni niti skušal nastopiti proti njim: kajti pobesnelost večine ga je bila pripravila ob duševno ravnovesje. Kar na mah navalijo kakor pijani z golimi meči na centurione; že od nekdaj so ti predmet sovraštva vojakov in izgredi se redno pričenjajo pri njih. Pomečejo jih na tla in obdelujejo s palicami, po šestdeset enega, da bi tako dosegli število centurionov[9]; razmrcvarijo jih in razmesarijo, nato pa deloma mrtve pomečejo pred okope ali pa v reko Ren. Septimius je pribežal k tribunalu[10] in se je vrgel Caecini pred noge — toda tako dolgo so zahtevali njegovo izročitev, dokler ga jim ni predal v usmrtitev. Casius Chaerea, ki si je pozneje pridobil slavno ime pri potomcih s tem, da je umoril C. Caesarja[11], takrat pa je bil še mlad mož brezobzirnega poguma, si je napravil z mečem pot skozi oborožene vojake, ki so mu stali nasproti. In odslej ni imel ničesar govoriti noben tribun in noben načelnik taborišča: sami so si razdeljevali nočne straže in službo v stražnicah ter ostala dela, ki jih je zahtevala trenutna potreba. Kdor gleda globlje v miselnost vojakov, mu je to znak silnega, nepomirljivega vrenja, ker niso nastopali ločeno ali pa po navodilu malega števila kolovodij, ampak so vsi zaeno vzplamteli in zopet vsi zaeno obmolknili, s tako enodušnostjo in doslednostjo, da bi človek mislil, da jih kdo vodi.

XXXIII. Medtem je pa prišlo Germaniku, ki je, kakor rečeno, razdeljeval davke v Gallijah, poročilo o Augustovi smrti. Za ženo je imel njegovo vnukinjo

---

[5] Aulus Caecina Severus, konzul l. 9. po Kr., je za južne Slovane zanimiv radi tega, ker je bil, preden je prišel kot Germanikov podpoveljnik k armadi v Germaniji, nekaj časa cesarski namestnik v Moesiji (sedanji Srbiji), kjer sta bili dve legiji, in je pomagal tudi Tiberiju zatreti upor prebivalstva v Pannoniji in Illyriku (6—9 po Kr.; prim. Aškerc, Ilirska tragedija!).

[6] Današnja Francija se je delila v dve provinciji: Gallia Narbonensis, ki je bila že močno romanizirana in radi tega brez armade ter ni bila podrejena Germaniku, in ostala Gallia, ki se je delila v tri dele: Gallia Lugdunensis, Gallia Aquitania in Gallia Belgica. Ti trije deli Gallije so plačevali na leto skupaj 40 milijonov sestercev davka.

[7] Treba je bilo nadomestiti izgube, ki jih je zadal rimski vojski poraz v Teutoburškem lesu l. 9. po Kr. (tam je padlo 20.000 Rimljanov) in upor prebivalstva v Pannoniji in Illyriku. Med vojake so šli dostikrat prav malovredni elementi in že cesar Tiberius je tožil, da dobiva v armado samo berače in postopače.

[8] Senat je dal Tiberijevemu sinu in njegovim potomcem častni naslov Germanicus.

[9] Teh je bilo 60 pri vsaki legiji.

[10] Vzvišen prostor, kjer je imel svoj sedež poveljnik. Ime centuriona Septimija sicer ni znano razen iz tu opisanega prizora.

[11] Umoril je cesarja Caligulo l. 41. po Kr. kot tribun pri pretorijancih.

Agrippino[12] in ž njo več otrok[13], sam pa je bil sin Drusa, Tiberijevega brata, in vnuk cesarice-vdove[14]; vendar pa mu je prizadevalo skrbi skrivno sovraštvo stričevo in babičino, ki mu je bilo tem nevarnejše, ker je bilo neutemeljeno[15]. Kajti Drusovo ime je bilo rimskemu narodu še v živem spominu in splošno so ljudje verovali, da bo vrnil republiko, če se polasti vlade; isto naklonjenost in isto pričakovanje so prenesli tudi na Germanika. Kajti mladi mož je bil demokratičnega mišljenja in čudovite ljubeznivosti, ki je bila pravo nasprotje Tiberijevega govorjenja in izraza v obličju — oboje je bilo pri cesarju ošabno in mračno. K temu pa so prišle še ženske sovražnosti: Livia je po mačehovsko zbadala Agrippino, Agrippina pa je bila tudi nekoliko preveč strastna, samo da je obračala svojo sicer neukrotljivo naravo na dobro radi zvestobe in ljubezni do moža.

XXXIV. Toda čim bliže je bil Germanicus izpolnitvi največje želje, tem požrtvovalneje se je trudil za Tiberija. Zaprisegel je cesarju Sequance v svoji neposredni bližini in občine Belgov. Ko pa je čul o uporu legij, se je mahoma napotil k njim in jih je dobil izven tabora, ko so mu prišle nasproti s povešenimi očmi, kakor bi se kesale. Ko je prestopil okop, so se začule divje pritožbe. Nekateri so zgrabili njegovo roko, kakor bi jo hoteli poljubiti, in so mu vtaknili nje prste v svoja usta, da se je dotaknil njih brezzobih čeljusti; drugi so kazali svoje ude, skrivljene vsled starosti. Germanicus je ukazal zborovalcem, ki so stali okrog njega, uvrstiti se po manipulih, ker je imel vtisk, da so pomešani med seboj; a odgovorili so mu, da ga bodo tako bolje slišali. Tedaj je ukazal prinesti zastave, da bi jih vsaj to razločilo; obotavljaje se so sedaj slušali.[16] Tedaj je pričel govoriti o božjih časteh cesarju Augustu in je nato prešel k zmagam in triumfom Tiberijevim; zlasti je slavil prekrasne vojne čine, ki jih je Tiberius izvršil prav s temi legijami po raznih krajih Germanije. Nato je podčrtaval soglasje vse Italije in zvestobo po Gallijah; nikjer ni nemirov ali nesloge. To so poslušali vojaki molče ali pa med tihim mrmranjem.

XXXV. Ko pa se je dotaknil upora, vprašujoč jih, kje je vojaška pokorščina, kje dika nekdanje discipline, kam so izgnali tribune, kam centurione, tedaj so si razgalili telesa in so očitaje kazali brazgotine za ranami in sledove batin. Nato so se pa, drug preko drugega kriče, pritoževali nad odkupnino za olajšanje službe, nad pičlo plačo, nad trdim delom in so podrobno naštevali kopanje nasipov in jarkov ter prinašanje krme za živino, stavbenega gradiva in drv ter ostalo, kar si pač izmislijo predstojniki bodisi iz resnične potrebe ali samo — za preganjanje brezdelja v taboru. Najbolj divje so kričali veterani, ki so šteli po 30 ali še več službenih let, in prosili, naj jim vendar odpomore v njihovi onemoglosti, naj jih ne zadene smrt sredi naporov, naj dosežejo konec tako trpljenja polnega službovanja in naj ne prežive pokoja v pomanjkanju.

---

[12] Tako zvano »starejšo Agrippino«, hčer Augustove edinke Iulije.

[13] Ob času tu opisanih dogodkov sta imela Germanicus in Agrippina četvero otrok, peti je bil na potu. Skupno število otrok je šest; trije sinovi (eden izmed njih je bil poznejši cesar Caligula) in tri hčere. Germanikova hči je bila n. pr. »mlajša Agrippina«, mati cesarja Nerona, ki jo je dal umoriti lastni sin.

[14] Tiberius in Drusus sta bila, kakor že omenjeno, sinova cesarice Livije iz njenega prvega zakona in posinovljenca cesarja Augusta.

[15] Tako sem prosto prevedel mesto, ki bi se glasilo v dobesednem prevodu: »čigar vzroki so bili tem silnejši, ker so bili krivični«. Mesto umevam v tem zmislu, da je človeku najbolj nevarno, ako ga kdo sovraži brez vzroka: kajti tedaj si ne moreš nič pomagati. Tiberius in Livia sta sovražila Germanika, češ, da namerava pahniti Tiberija s prestola — strah, ki se je izkazal kot neutemeljen.

[16] Kajti vojak, ki bi ne šel k svoji zastavi, se po rimskem običaju s tem sam označi za vojaškega begunca.

Nekateri so tudi zahtevali denar, ki ga jim je bil zapustil pokojni Augustus[17], in so obenem vzklikali na srečo Germaniku: izjavili so, da so mu na razpolago, če hoče krono! Tedaj pa je Germanicus mahoma skočil s tribunala, prav kakor bi ga bil ta zločin omadeževal. Ko je hotel oditi, so mu nastavili orožje nasproti in mu grozili, če ne gre nazaj na oder. On je pa med opetovanimi vzkliki, da bo prej umrl nego prelomil zvestobo, potegnil meč ob boku in si ga hotel zasaditi v prsi, če bi ga najbližji v njegovi okolici ne bili zgrabili za roke in siloma zadržali. Tam zadaj prav na koncu pa je stal del zborovalcev v tesni gruči; nekateri izmed njih so — komaj verjetno je to — stopili bliže in mu prigovarjali, naj le sune; da, neki vojak, Calusidius po imenu, mu je celo ponudil goli meč s pristavkom, da je ta ostrejši! Celo zbesnelim vojakom se je to zdelo odurno in divjaško. Nastal je premor, v katerem so lahko prijatelji potegnili princa v njegov šotor.

XXXVI. Tam so se posvetovali o ukrepih proti uporu. Kajti prihajale so vesti, da hočejo uporniki poslati poslance, ki bi pritegnili k stvari tudi gorenjo armado; čulo se je, da je glavno mesto Ubijcev[18] obsojeno na razrušitev in da bodo vojaki, ko se jim roke navadijo na plenjenje, vdrli v Gallije na roparski pohod. Njih strah je še povečalo dejstvo, da je za upor med Rimljani vedel sovražnik in da je bilo pričakovati, da bo vpadel v rimsko ozemlje, čim se opustijo straže ob Renu. Če bi se pa oborožile pomožne čete in prebivalci provincije proti legijam, ki hočejo oditi, bi pa nastala državljanska vojna. Strogost je nevarna, kupovanje vojakov je pa sramotno. Država je v kritičnem položaju, pa naj se ne dovoli vojakom nič ali pa vse. Tehtali so razloge za in proti in sklenili, da se napiše pismo s cesarjevim podpisom, da se odpuščajo iz službe vsi, ki so doslužili 20 službenih let; tisti pa, ki so doslužili 16 let, se prevedejo v rezervo (se razvežejo njihove obveznosti), a ostanejo pod zastavo brez drugih dolžnosti razen da odbijajo napade sovražnikov; zapuščina, ki so jo zahtevali, se jim izplača, in sicer v dvojnem znesku!

XXXVII. Vojaki so čutili, da je to preračunano samo za trenutni položaj, in so zahtevali takojšnjo izpolnitev obljub. Odpust so hitro izvedli tribuni; izplačilo denarja pa so hoteli odložiti, dokler bi sleherni ne prišel v svoj zimovnik. Toda vojaki 5. in 21. legije niso odnehali, dokler se jim ni na mestu v letnem taborišču izplačal denar, ki se je moral vzeti iz blagajne prinčevih prijateljev in princa samega. Prvo in enoindvajseto legijo je odvedel nato podpoveljnik Caecina v prestolico Ubijcev v sramotnem pohodu — med vojaškimi znamenji in orli so vozili blagajne[19], ugrabljene poveljniku! Germanicus pa se je napotil k gorenji armadi in je zaprisegel drugo, trinajsto in šestnajsto legijo, ne da bi se bile obotavljale; samo vojaki štirinajste legije so si bili nekoliko pomišljali. Denar in odpust iz službe se jim je dovolil, dasi tega niso zahtevali.

XXXVIII. V ozemlju Chaukov[20] so pa pričeli z uporom vexillarii[21] upornih legij, ki so tvorili tam posadko, a upor se je nekoliko potlačil s tem, da sta bila dva vojaka na mestu usmrčena. Ukazal je bil to M'. Ennius[22], načelnik taborišča,

[17] Cesar Augustus je bil naklonil v oporoki slehernemu legionarju po 300 sestercev.

[18] Pozneje (od l. 50. po Kr.) Colonia Agrippinensis, danes Köln.

[19] Vojaki so imeli v rimski armadi svoj denar spravljen pri zastavah. Zastavonoša (»signifer«) je vodil vse račune, koliko denarja ima shranjenega sleherni vojak.

[20] Germanski rod med rekama Emso in Wesero in med morjem.

[21] Del veteranov, ki so bili pravno že odpuščeni iz armade, a so vendar — prisiljeni ali prostovoljno — služili še dalje pod posebnimi zastavami (vexilla, slična našim banderom). Zdi se, da je bilo število veteranov in vexillarijev ob Renu in v Germaniji to pot izredno visoko, pač radi tega, ker je bilo radi Varovega poraza tudi število vojaških novincev zelo visoko.

[22] Bržkone isti, ki je bil po poročilu Diona Cassija med pannoskim uporom l. 8. poveljnik posadke v Sisku.

ravnajoč pri tem bolj po dobrem zgledu nego po pristoječih mu pravicah[23]. Ko je pa pozneje upor narastel, je moral zbežati, a so ga našli, ker skrivališče ni bilo varno; tedaj pa je iskal obrambe v svoji drznosti, češ, če se izvrši kako nasilje nad njim, se ne stori to načelniku taborišča, ampak vrhovnemu poveljniku Germaniku, da, cesarju Tiberiju samemu! Ko so bili radi tega presenečeni vsi, ki so mu bili stopili nasproti, je zagrabil zastavo in krenil proti bregu (Renovemu), vzklikajoč, da bo veljal sleherni za beguna, kdor bo odšel iz vrste — in je tako privedel vojake v njihovi zbeganosti nazaj v zimovnik, ne da bi si bili kaj upali!

XXXIX. Medtem so dospeli poslanci, ki jih je bil poslal senat[24], h Germaniku, ki se je bil že vrnil (od gorenje armade) k žrtveniku Ubijcev[25]. Tam sta prezimovali dve legiji: 1. in 20., in prav tako pod svojo posebno zastavo pravkar odpuščeni veterani[26]. Veteranov, ki so bili preplašeni in jih je mučila slaba vest, se je polastil strah: da je to poslanstvo prišlo na povelje senatovo, da bo preklicalo to, kar so bili z uporom izsilili. In kot ima pač ljudstvo to navado, da poišče krivca za še tako izmišljeno obdolžitev, so obdolžili sedaj Munatija Planka, ki je bil pravkar konzul in sedaj vodja poslanstva, da je on povzročitelj senatovega sklepa; in sredi noči začno zahtevati vexillum[27], ki je bilo shranjeno v hiši, kjer je bival Germanicus: zbero se pred uhodom, ulomijo vrata, vržejo princa s postelje in ga prisilijo z grožnjo s smrtjo, da jim izroči vexillum. Nato so se klatili po ulicah in kmalu so naleteli na poslance, ki so hiteli h Germaniku, ko so čuli o uporu. Obsuli so poslance s psovkami in se pripravljali, da jih pobijejo, predvsem Planka, ki mu je njegovo dostojanstvo branilo, da bi bil bežal. V tej nevarnosti ni našel druge pomoči nego tabor prve legije. Tam se je oklenil bojnih znamenj in orla[28] in se je skušal varovati s svetostjo kraja; in če bi ne bil orlonoša Calpurnius preprečil skrajnega nasilja, bi bil poslanec rimskega naroda — kar je celo med sovražniki redko — v rimskem taboru omadeževal s svojo krvjo oltarje bogov. Ko se je zdanilo in je bilo mogoče razločevati poveljnika, vojaka in vse, kar se je bilo zgodilo, se je podal Germanicus v taborišče[29], je dal poklicati k sebi Planka in ga je sprejel na tribunal. Nato je ozmerjal vojake radi njih usodne zbesnelosti, češ, da se ta zbesnelost ponavlja ne radi jeze vojakov, ampak radi jeze bogov, in jim je pojasnil, zakaj so prišli poslanci. V lepih besedah je izrazil svoje obžalovanje nad kršitvijo prava poslanstva in nad težko, nezasluženo nezgodo Plankovo, pa tudi nad tem, kakšno sramoto je navalila nase legija[30]. Ko je tako vojaški zbor huje ozmerjal nego pomiril, je odpustil poslance pod zaščito konjenikov iz vrst pomožnih čet.

XL. V tem nevarnem položaju so vsi očitali Germaniku, češ, zakaj ne odide k gorenji armadi, kjer bi našel pokorščino in pomoč proti upornikom. Več nego preveč se je že grešilo z odpušča-

[23] Smrtno obsodbo je smel izreči samo cesarski namestnik.

[24] Da bi izrazili Germaniku sožalje radi Augustove smrti.

[25] Svetišče na čast Augustu v sedanjem Kölnu. Sodi se, da je stal žrtvenik na mestu, kjer stoji sedaj cerkev Maria am Kaptol.

[26] Vojaki po dosluženi službeni dobi, ki je znašala v republikanski dobi 25 let; Augustus jo je znižal na 20 let, Germanicus pa sedaj na 16 let, kar je pa cesar Tiberius v naslednjem letu zopet preklical.

[27] Ker so ti veterani služili pod posebnim banderom (»vexillum«), so hoteli imeti pri sebi bandero, češ, da jim bandero jamči odpust iz službe, da torej ne spadajo k legiji, ampak k posebnemu privilegiranemu oddelku.

[28] Pred poveljnikovim šotorom so bila tako zvana »principia«, kjer so se zbirali vojaki; tam so bile shranjene zastave; bogovi so imeli tu svoje oltarje.

[29] Vojaki so taborili bržkone pred mestom; vsaka legija je imela svoje taborišče, okrog obeh taborišč pa je bil zgrajen skupen nasip.

[30] Planka je branil samo orlonoša, drugi vojaki so bili očividno bolj na strani upornikov nego na strani Plankovi.

njem in kupovanjem vojakov, sploh z mehkimi ukrepi. A če mu že njegovega življenja ni mar, čemu ima vendar med zbesnelimi vojaki, ki kršijo sleherno človeško pravo, majhnega sinčka[31], čemu ženo v blagoslovljenem stanju? Vsaj ta dva naj ohrani dedu[32] in državi. Dolgo se je Germanicus obotavljal in tudi Agrippina ni hotela o tem ničesar slišati, roteč se, da je potomka božanskega Augusta in da tudi glede prenašanja nevarnosti ni nevredna svojega rodu; končno jo je pripravil do tega, da je odpotovala, s tem, da je med glasnim ihtenjem objel njeno naročje in skupnega sina.

In odhajal je ženski sprevod, da se je moral človeku smiliti: žena vrhovnega poveljnika kot begunka z majhnim sinčkom v naročju, okoli nje pa jadikujoče žene prijateljev[33], ki so morale ž njo; nič manj žalostne pa niso bile tiste, ki so morale ostati.

XLI. Prizor, kot da se ne nahaja princ na višku moči in v svojem taboru — ne, prizor kakor v premaganem mestu! Jok žená, ki so se bíle po prsih, je obrnil nase tudi oči in ušesa vojakov: Kdo joka tako pretresljivo? Kaj se je zgodilo tako žalostnega? Glej jih, plemenite žene; nobenega centuriona za njih varstvo, ne vojaka, ničesar, kar pristoja soprogi vrhovnega poveljnika, nič običajnega spremstva. K Trevirom[34] tegredo, izročajo se zvestobi tujcev. Tedaj se jih je polastilo čuvstvo sramu in sočutja, spomnili so se njenega očeta Agrippe, njenega deda Augusta; Drusus je bil njen tast; sama se odlikuje po številu otrok[35], njena zvestoba slovi daleč; in sedaj še fantek, rojen v taboru[36], ki so ga z vojaškim dovtipom imenovali Caligulo (»škorenjček«), ker so ga navadno obuvali v to obuvalo[37], da bi si pridobil naklonjenost množice. A nobena stvar ni napravila nanje takega vtiska kakor zavist proti Trevirom. Stopili so ji nasproti in jo prosili, naj se vrne in naj ostane; del vojakov je tekel Agrippini nasproti, večina se je pa vrnila h Germaniku[38]. Ko so se vojaki zgrnili okrog njega, je začel v sveži jezi in bridkosti:

XLII. »Ni mi žena ali sin dražji od očeta in države: toda cesarja bo ščitilo njegovo dostojanstvo, rimsko cesarstvo pa druge armade; ženo in svoje otroke[39], ki bi jih za vašo slavo voljno žrtvoval, pa moram poslati sedaj daleč proč od vas zblaznelih radi tega, da se bo izdivjal ta vaš zločin, kakršenkoli že preti, samo na moji krvi in da ne bo vaše krivde povečal umor pravnuka Augustovega in snahe Tiberijeve. Kajti česa si niste v teh dneh drznili, katerega zločina niste storili? Kakšno ime naj dam množici, ki me sedaj obdaja? Mar naj vas imenujem vojake, vas, ki ste cesarjevega sina oblegali z okopom in z orožjem? Ali morda državljane, ko ste tako poteptali v prah senatovo dostojanstvo? Prelomili ste pravo, ki ga ima celò svoražnik, prelomili nedotakljivost poslanstva, prelomili mednarodno pravo! Božanski Iulius je nekoč z eno besedo pomiril vstajo vojske s tem, da jih je imenoval Quirite, ki so se branili držati prisego[40]; božanski Augustus je ugnal

[31] Poznejši cesar Caligula, ki je bil takrat dve leti star.

[32] Beseda ded se nanaša samo na Caligulo, čigar adoptivni ded je bil Tiberius, ki je posinovil Germanika.

[33] Germanikovih prijateljev, ki so prostovoljno spremljali poveljnika v tujino.

[34] Galski narod, čigar glavno mesto je bilo pozneje Augusta Trevirorum (današnji Trier).

[35] Pri Germanikovem triumfu je zbujal posebno pozornost voz s petimi njegovimi otroki. (Ann. II, 41.)

[36] Tu se Tacitus moti, kakor so se gotovo motili tudi mnogi vojaki. Caligula se je rodil v Antiju.

[37] Caliga = usnjeni čevelj navadnega vojaka.

[38] Germanicus je torej pač ostal v mestu, ženske so pa šle mimo taborišča legij izven mesta, kjer so jih opazili vojaki.

[39] V resnici je bil pri Germaniku samo sin Caligula.

[40] L. 47. so se uprli vojaki Juliju Caesarju, ko je hotel ž njimi odriniti v Afriko. Zahtevali so odpust iz službe in nagrado. Caesar jih je hotel odpustiti z besedami: Odpuščeni ste, Quirites (označevanje rimskega državljana v civilu), nakar so vojaki odgovorili, da hočejo ostati »milites« (vojaki. Prim. Suetonius, Caes. 70).

legije iz bitke pri Actiju s svojim obličjem in pogledom[41]. Jaz še nisem to, kar sta bila ta dva, sem pa vendar njiju potomec. In če bi se upiralo cesarju vojaštvo v Hispaniji ali Syriji, bi bilo to vendar čudno in žaljivo[42]. A prva in dvajseta legija — ena je dobila svojo zastavo od Tiberija[43], druga pa je bila njegova tovarišica v toliko bitkah[44] in odlikovana s tolikimi nagradami — o, lepo hvaležnost izkazujeta svojemu najvišjemu poglavarju! To naj torej sporočim očetu, ki čuje sicer iz vseh provincij le razveseljiva poročila: da njegovih lastnih mlajših vojakov, njegovih lastnih veteranov ni zadovoljil ne odpust in ne nagrada; da samo tu moré centurione, izganjajo tribune, zapirajo podpoveljnike; da je rdečila kri tabor in reko, da jaz sam živim med sovražniki življenje, odvisno od vaše milosti!

XLIII. O, zakaj ste mi ob prvem zborovanju izvili meč, ki sem si ga hotel zasaditi v prsi, nepremišljeni prijatelji! Bolje, ljubezniveje je ravnal oni, ki mi je ponujal meč. Padel bi bil, ko mi še ni bila znana tolika sramota moje armade. Izvolili bi si bili poveljnika, ki bi bil sicer pustil mojo smrt nemaščevano, a bi se bil osvetil za Vara in za njegove tri legije. Naj ne dopuste bogovi, da bi šla Belgom ta slava in čast — čeprav se mi za to ponujajo — da so oni pomagali rimskemu imenu, da so oni potlačili germanske rodove! Tvoj duh, sprejet v nebo, božanski Augustus, tvoja podoba, oče Drusus, spomin nate naj izpere ta madež s temi vojaki tukaj, ki se jih že polašča čuvstvo sramu in želja po slavi, in obrne naj srditost državljanske vojne v pogin sovražnikov! Pa tudi vi — vidim, da imate sedaj spremenjene obraze, spremenjena srca — se ločite od okuženih in izločite prekucuhe, če hočete vrniti poslance senatu, pokorščino cesarju, če hočete vrniti meni ženo in sina! To bo trdna podlaga vašemu kesanju, to bo jamstvo vaše zvestobe!«

XLIV. Vojaki so nato priznavali, da je res, kar se jim očita, in so ga prosili, naj krivce kaznuje, zapeljanim pa odpusti in jih vodi proti sovražniku; naj pokliče nazaj ženo, naj se vrne gojenec legij in naj se ne izroča Galcem za talca. Glede Agrippinine vrnitve se je oprostil, ker se bliža porod in zima; sin pa da bo prišel; ostalo[45] pa naj izvrše — sami! Tedaj pa teko vsi spremenjeni narazen in privlečejo vse glavne hujskače zvezane pred poveljnika prve legije C. Caetronija, ki je izvršil sodbo in kazen na vsakem posebej na tale način. Legije so stale z golimi meči kakor vojaški zbor; tribun je pokazal obtoženca na vzvišenem prostoru (tribunalu); če so zaklicali, da je kriv, so ga pahnili doli in pobili. In vojaki so bili veseli tega pokolja, kakor da bi s tem oprali sami sebe; pa tudi princ jim ni branil — saj ni bil sam dal nikakega povelja in so nosili isti ljudje odgovornost za grozovitost tega ravnanja in za obsovraženost, ki ji je morala slediti. Temu zgledu so sledili tudi veterani, ki so bili kmalu nato poslani v Raetijo[46], navidezno radi obrambe provincije proti Suebom, ki da jo ogrožajo, v resnici pa radi tega, da so se odstranili iz taborišča, ki je bilo še vedno vsem odurno, in sicer nič manj radi okrutne zadušitve upora kakor radi spomina na

[41] Pozimi l. 31./30. so zahtevali Octavianovi vojaki v Italiji odpust iz službe in nagrado. Octavianus je moral priti iz zimovnika na Samu v Brundisium, a se je že po 27 dneh lahko vrnil v Corinthus. Kajti vojaki so ga brezpogojno priznali za svojega vodjo.

[42] Dasi ni bil Tiberius — o njem govori Germanicus v naslednjem — s tema armadama v nikakem osebnem stiku.

[43] Prva legija je bila po bitki v Teutoburškem lesu l. 9. po Kr. popolnoma nanovo sestavljena; svoja vojaška znamenja je dobila od cesarja Augusta samega; izročil jih ji je l. 10. Tiberius, ki ga je bil Augustus poslal k armadi ob Renu.

[44] Dvajseta legija se je borila pod Tiberijem proti upornikom v Pannoniji in Dalmaciji l. 6.—9. po Kr.

[45] Kaznovanje krivcev.

[46] Raetia je obsegala današnjo Tirolsko, okraj Graubünden (v vzhodni Švici) in del Bavarske. Osvojil jo je l. 15. pr. Kr. poznejši cesar Tiberius.

zločinski upor sam. Nato je princ volil centurione. Slehernega je poklical in navedel njegov čin, njegovo domovino, število službenih let, hrabre čine v bojih in odlikovanja, če jih je imel. Če so tribuni in legije potrdili njegovo vestnost in poštenost, je obdržal svoj čin; če so se pa strinjali glede njegove lakomnosti ali okrutnosti, ga je degradiral.[47]

XLV. Ko je tako položaj na mestu uredil, ga je čakala nič manjša težava radi upornosti 5. in 21. legije, ki sta prezimovali pri 60. miljniku[48]; kraj se imenuje Vetera[49]. Kajti ti so bili prvi začeli z uporom; vse največje grozovitosti so izvršile njih roke; ni jih preplašila ne kazen tovarišev in ni jih spreobrnil kes, da bi bili skrivali svoje uporno mišljenje. Radi tega se je začel princ pripravljati, da pošlje po Renu legije, brodovje[50] in zaveznike (vojake iz provincije), odločen, da se ž njimi spoprime v vojni, če bi mu odrekali pokorščino.

XLVI. V Rimu niso bili niti še izvedeli, kako se je bila stvar končala v Illyriku; ko pa so čuli še o uporu germanskih legij, je bilo prebivalstvo prestrašeno in je obtoževalo Tiberija, češ: med tem ko se on z navideznim obotavljanjem (pri prevzemu vlade) norčuje iz senatorjev in ljudstva, ki sta brez moči in brez orožja, se pa vojaki upirajo in vstaja se ne da zadušiti po dveh mladih možeh, katerih veljava ni še na višku. Treba bi bilo, da bi cesar sam šel tja in nastopil s svojim cesarskim veličastvom proti upornikom, ki bi se pač podali, ko bi videli pred seboj cesarja z dolgo izkušenostjo, ki bi bil istočasno najvišja instanca za stroge ukrepe in za milost. Morda pa je bilo Augustu v poznih letih mogoče iti tolikokrat v Germanijo — Tiberius pa mora seveda, dasi v krepkih letih[51], sedeti v senatu in pregristi senatorjem sleherno besedo?! No, za zasužnitev prestolnice je že zadosti poskrbel: sedaj pa je treba uporabiti primerna zdravila za razpoloženje med vojaki, da bodo blagovolili prenašati mir!

XLVII. Nasproti vsemu temu govoričenju pa se je držal Tiberius nepremično, kot pribito tega, da ne sme izpustiti iz rok prestolnice sveta in ne prepustiti slučaju (staviti na kocko) sebe in države. Seveda so tudi njemu šle po glavi številne, povsem različne skrbi: vojska v Germaniji je močnejša, vojska v Pannoniji pa bliže; prva ima zaslombo v vojnih sredstvih vseh Gallij, a druga preti neposredno Italiji — kateri naj torej daje prednost?! In če eno zapostavi — ali ne bo med njimi radi zapostavitve zavrelo? Ne — na obe vojski se je treba enako obrniti po sinovih, ne da bi pri tem trpelo njegovo cesarsko dostojanstvo, ki itak uživa iz daljave več spoštovanja. Vrh tega sta mlada moža upravičena, da se glede tega in onega sklicujeta na očetovo odločitev, in če bi se vojaki upirali Germaniku ali Drusu, jih more še vedno on sam pogovoriti ali pa njih odpor zlomiti; a kakšna rezerva ostane, če bi vojaki prezirali cesarja samega?! Sicer se je pa delal, kakor da hoče vsak čas odriniti: izbiral je spremljevalce, nabiral prtljago, opremljal ladje — nato pa se zopet izgovarjal z različnimi izgovori: z zimo, z opravki itd. ter tako vlekel za nos spočetka celo uvidevne ljudi, nato samo še pre-

[47] Iz tega mesta razvidimo, da vojaki niso pobili vseh centurionov. Tacitus nič ne poroča o tem, kako je nadomestil Germanicus ubite centurione. Očividno ni tukaj legij nič vprašal, koga naj imenuje nanovo za centuriona. Med navadnim vojakom in centurionom je bila cela vrsta vmesnih šarž (»principales«); vsak centurio je imel svojega namestnika, ki se je imenoval »optio«, ker si ga je centurio sam izbral; med podčastniki so tudi zastavonoše in orlonoše, telesna straža cesarskega namestnika (»singulares«) i. dr. Iz teh vrst je pač Germanicus izbral nove centurione.

[48] Računano od Kölna. Miljniki so stali vsakih 1000 korakov (približno 1500 m).

[49] Vetera (namreč: castra = »staro taborišče«).

[50] »Classis Germanica« (»germansko brodovje«), kakor je imenujejo napisi, ustanovljeno po Germanikovem očetu Drusu.

[51] Cesar Tiberius se je rodil 17. nov. 42 pr. Kr., star je bil torej blizu 56 let, vsekakor starejši nego Augustus ob času svojih vojn izven mej Italije.

prosto ljudstvo, najdlje pa seveda provincije.

XLVIII. Čeprav je bil Germanicus že zbral vojsko in se bil pripravil za kaznovanje odpadnikov, je bil vendar še vedno mnenja, da jim mora dati priliko, da opravijo vso stvar sami po zgledu iz poslednjih dni; zato je poslal Caecini[52] pismo, da je že na poti z močno četo in da bo napravil klanje brez razlike, če sami ne kaznujejo prej krivcev. To pismo je Caecina skrivaj prebral orlonošam in zastavonošam ter najbolj zanesljivim vojakom v taboru ter jih je vzpodbujal, naj rešijo vse skupaj sramote, sebe pa smrti: kajti v miru se je mogoče ozirati na stvar in na to, kaj je kdo zaslužil; če pa prihruje vojna, padajo brez razlike nedolžni in krivci. Ti so preskusili tiste, ki so jih smatrali za primerne, in ko so videli, da je večina zvesta, so sporazumno s podpoveljnikom določili čas, ko bodo napadli z orožjem vse posebno odurne upornike. Nato so na medsebojno dano znamenje vdrli v šotore in začeli pobijati nič hudega sluteče, ne da bi bil kdo razen poučenih mogel vedeti, kaj je povod klanju in kaj njegov namen.

IL. Nudil se je prizor državljanske vojne, povsem različen od vseh, kar jih je kdaj bilo. V dve stranki so se razdelili ljudje ne za bitko s sovražnikom in ne iz dveh različnih taborov, ampak ljudje iz iste spalnice, ki so sicer podnevi skupaj jedli in ponoči skupaj spali in so metali drug na drugega kopja. Na zunaj si mogel zaznati samo krik, rane in kri, a vzrok je bil tajen; vse je vladal slučaj. Tudi nekateri poštenjaki so bili ubiti, kajti ko so spoznali, komu velja to divjanje, so tudi največji ničvredneži zgrabili za orožje. Podpoveljnika ali tribuna pa ni bilo zraven, da bi jih krotil: množici je bila dana polna svoboda, da se nasiti maščevalnost. Ko je kmalu nato prišel v taborišče Germanicus, je rekel med grenkimi solzami, da to ni bila operacija rane, ampak mesarsko klanje, in je dal trupla sežgati.

[52] Tacitus ni posebej omenil, da je odpotoval Caecina iz Kölna v Xanten, brž kone takrat, ko je dospel v Köln Germanicus.

*

M. P.:

Z dijaške ekspedicije.

(Odlomki iz raziskovanja Kržne jame pri Ložu v letu Gospodovem 1926.)

(Dalje.)

Peti dan in zadnji dan.

Včeraj so nas zapustili trije, danes jih je odšlo dvanajst — brez slovesa. Trideset nas je bilo prišlo, zdaj nas je samo še petnajst. Da je med novimi ubežniki pet napadalcev in trije prepadolazci, je še kolikor toliko razumljivo in opravičljivo. Naveličali so se trudapolnega dela in zahotelo se jim je domače boljše hrane in sladkega spanja v mehki, skrbno postlani postelji. Kuharjem in onim, ki so imeli opraviti s prehrano, je šlo pa tudi pri nas dobro. Imeli so jesti, kolikor so hoteli, in spali so, kolikor se jim je ljubilo. Kaj je tudi nje premotilo, da so se izneverili dani moški besedi in pobegnili, je težko uganiti. Kljub temu želimo srečno pot vsem, ki so nas zapustili, upamo samo, da se ne bodo nikdar več javili za posel, kateremu niso dorasli.

Jovanovo namero, da bi preveslali dvanajsto jezero in prodirali do konca jame, smo povsem opustili. Voda v dvanajstem jezeru sega danes prav gotovo že do stropa in bi zato bilo mogoče priti kvečjemu še čez enajsto jezero, čez ocean pa nikakor ne. Čudno je vse-

kakor, da voda v jami narašča, zunaj pa je krasno vreme in ni deževalo že tri dni. Odkod priteka v jamo in kam se odteka? Ali nam bo mogoče ugotoviti njena zagonetna podzemeljska pota? Iz prvega jezera teče plitek, a precej deroč in kakor jama širok potoček proti njenemu izhodu; pred glavno dvorano pa v skoraj pravem kotu zavije proti severu, izlivajoč se v ozek in nizek kanal. Kje prihaja ta potoček na dan, kje na zemeljski površini izvira bistri studenec, po čigar vodah smo veslali, jadrali in križarili v podzemlju? Poskusimo dognati!

»Prostovoljci na plan!«

Razen treh oslabelih smo se javili vsi. Ferenc nas je zbral okrog sebe, nam kratko obrazložil nalogo današnjega dne ter pojasnil, kako jo bomo najlažje rešili. Vodo v potoku bomo točno opoldne obarvali s fluorescinom ter poslali v Lož, Podlož in v Šteberk straže z naročilom, naj čujejo in bdijo ob ondotnih studencih in vestno pazijo na vsakršno izpremembo izvirajoče vode. Čim bi opazili, da postaja voda količkaj drugačne barve ko sicer, jo morajo zajeti več zelenk in prinesti s seboj v tabor, da po povratku v Ljubljano ugotovimo, jeli v njej fluorescin. Krik je predlagal, naj poskusimo ugotoviti izvor križnogorskih vodâ s kuhinjsko soljo, ne s fluorescinom, ki je tako silno drag ter ga imamo s seboj samo četrt kilograma.

»Brez skrbi!« je Močerad ugovarjal Kriku. »S četrt kilograma fluorescina lahko obarvamo vsa križnojamska jezera. Akotudi se bo fluorescin močno razredčil, ga bomo mogli v vodi vendar ugotoviti, če ne s prostim očesom, gotovo pa s spektroskopom. Važno je le, da bodo straže izvršile svojo nalogo in vsaj vsako uro zajele nekaj vode iz studenca in steklenice uradno zapečatene prinesle s seboj. Če bi hoteli ugotoviti vodni tok s kuhinjsko soljo in ne s fluorescinom, bi morali žrtvovati najmanj pet vreč soli. S srebrovim nitratom bi sicer kaj lahko dognali, jeli prihaja na dan raztopina soli, vendar se moramo ozirati na vodne živali. V slani vodi bi poginile ribe, raki in druge nedolžne živalice.«

Ob desetih so odšli štirje fantje v Lož, dva v Podlož in trije v Šteberk. V slovo jim je bilo strogo naročeno, naj ne počenjajo nikakih neumnosti in naj se točno ravnajo po Močeradovih navodilih. Naj ne prosjačijo kruha po hišah in ne nadlegujejo ljudi z nepotrebnimi poizvedovanji. Italijanska meja je blizu in bati se je, da bodo osumili v njih laške špijone, če bodo preveč nadležni in več kot je treba rogovilili okoli. Zlasti previdni naj bodo v Ložu, ki je, izrecno bodi poudarjeno, ne vas, ampak mesto ter sedež varnostnih organov in varnostnih uradov.

Vsi, ki smo ostali v taboru in ki smo imeli edino nalogo, da raztopimo v potočku v jami določeno količino fluorescina, smo se nadejali od današnjega dne bore malo zabave. A glej, imeli smo je več kot dovolj. Obiskal nas je namreč poštni sel in nam prinesel polno aktovko pisem in pripeljal poln voziček omotov. Tako veselega iznenadenja pač nismo pričakovali. Škoda, da se to ni zgodilo že včeraj! Imeli bi danes vsaj polovico manj ubežnikov! Kaj smo hoteli z vso ropotijo, ki je došla na njih naslove? Na vsakega smo napisali z debelimi rdečimi črkami: »Pobegnil neznano kam« in poštarja prosili naj odpošlje čimprej to nesrečno robo nazaj v Ljubljano, Šiško, Kurjo vas, Zeleno jamo in druga ljubljanska predmestja. Isto smo napravili s pismi, naslovljenimi na one, ki so bili včeraj še med nami, danes pa so že na svojevoljnem dopustu. Obdržali smo le razglednico za Tineta in dopisnico za Toneta. Obema hočemo osebno izročiti črno na belem pisane slavospeve njunega junaštva in čestitke k epohalnim uspehom na polju jamskega raziskovanja. Oba sta nam samo kuhala, in še to delo sta bolj opravljala sebi v blagor nego drugim v prid in vendar se dokumenta njunih zgodovinsko važnih dejanj glasita tako:

Prisrčni hrabri moj sinko!

Sprejela sem Tvoje obširno pismo, v katerem mi sporočaš o nevarnostih, ki si jih srečno in slavno premagal v jami. Dva dni komaj si od doma in že si prodrl nad dvajset kilometrov daleč. Pazi se! Kaj bi jaz reva počela brez Tebe, ki si mi edina opora in tolažba v teh hudih časih! O zaslužku nič ne pišeš. Le dobro naj Ti plačajo, saj veš, da komaj izhajam s pokojnino. Dobro sem vedela, da bos Ti prvi povsod in ne čudim se, da si si prvi upal čez strašna jezera. V nedeljo bo tekma. Prijatelji te prosijo, da bi jim prišel pomagat. Boš za golmana.

Te prisrčno pozdravlja

Tvoja mamica.

In drugi:

Predragi junaški brat!

Mama so zboleli, tako močno jih je razburilo Tvoje poročilo o predrznosti, s katero se spuščaš v prepade in tvegaš življenje za take prismodarije. Ali moraš biti res Ti povsod prvi, kjer je treba trpeti in delati?! Vrni se takoj domov! Ako ne prideš, pride papa pôte, ki kar divja, ker si mu odnesel pol tedenske plače. Kako se boš mogel pripravljati za ponavljalni izpit, če si si v prepadu skoraj razbil lobanjo, kakor pišeš.

Vsi Te željno pričakujemo, zlasti pa jaz Tvoj brat.

Torej tako! Zdaj vsaj vemo, kdo je jamo raziskoval in lazil v prepade in kdo kuhal. To se bosta Jovan in Konte zvečer smejala, ko se vrneta in bosta čitala, kdo je bil prvi čez ocean in kdo prvi v Vrtači!

Točno opoldne smo v jami izlili v potoček poln kotel fluorescinove raztopine, trdno prepričani, da jo bo čez dve, tri ure zajel polno steklenico Konte v Ložu ali Jovan v Podložu ali Krik v Šteberku.

Ko smo dovršili edino današnjo nalogo, smo vse popoldne tja do pozne noči brskali in stikali po vseh sploh dostopnih rovih in špranjah v starem delu jame. Imeli smo s seboj fotografski aparat in napravili več snimkov v zares prekrasnem »Medvedjem rovu«. Fotografiranje v jami je zdaleko težavnejše nego pod svetlim solncem. Večjih in obsežnejših ploskev sploh ne moreš dobiti na ploščo, ali pa bi moral uporabiti take množine magnezije, da bi bila slika vsekakor predraga. Najidealnejša fotografska temnica ni tako idealno temna ko ta podzemeljska jama. Vsako ploščo smo takoj po ekspoziciji razvili in fiksirali ter napravljeni negativ takoj osušili. Da je šlo delo hitreje izpod rok, smo si ga razdelili. Prvi je bil fotografski operater, drugi »lučonoša«, tretji razvijalec, četrti »antiklor«, peti kopelni mojster, šesti sušilec in sedmi strežaj. Operater je »manevriral« z aparatom, lučonoša ali lucifer mu je svetil in na povelje prižigal magnezij, razvijalec je eksponirane plošče razvijal, »antiklor« jih fiksiral v fiksirni kopeli, kopalni mojster je izpiral negative v čisti vodici jamskih tolmunčkov, sušilec pa jih sušil z alkoholom. Izvršitev ekspozicije in izgotovitev vsakega negativa ni trajala dalje kakor deset minut.

V »Medvedjem rovu« smo obiskali med drugim tudi grobišče, iz katerega je dunajski geolog Hochstetter pred štiridesetimi leti izkopal več vozov kosti jamskih medvedov. Iz najdenih kosti je sestavil tri popolna okostja in jih razstavil v dunajskem prirodopisnem muzeju. Kosti je v tem grobišču še toliko, da ti je treba samo malo brskati po glinastih tleh, pa izkoplješ, če ne ravno še popolnoma ohranjeno lobanjo, vsaj kako vretence, ključnico, prstni členek ali drugo manjšo koščico. Vsak je vzel s seboj koščeno relikvijo za spomin na obisk križno-jamskega medvedjega pokopališča in kot svetinjo, ki ima silno moč proti čarovnicam. Močerad si je nabasal pol nahrbtnika z glino, v katero so zakopane kosti. Doma hoče ugotoviti količino v njej nahajajočega se fosfora in preizkusiti njeno rodovitnost. Prepričan je, da bo v njej salata bujnejše rastla ko v zemlji, ki je pognojena s »Tomaževo« žlindro.

Okoli devete ure zvečer smo se vrnili iz jame v tabor, kjer so nas čakale straže, ki so popoldne raziskovale vodo v bližnjih studencih. Vidne izpremembe v barvi vode niso mogli ugotoviti nikjer, tako da smo prisiljeni nesti s seboj v

Ljubljano vseh trideset steklenic iz studencev zajete vode.

Napravili smo delovni načrt za naslednji dan, nato pa drug za drugim umolknili, potem pa zadremali in končno trdno zaspali. Ni se še izvršila izmena prve nočne straže, ko nas vzdrami iz sladkega spanja nevihta, ki je mogoča samo na Krasu. Blisk se je vrstil za bliskom, tresku je sledil tresk in grom, šotori so postali zrakoplovi in zaboj z živežem Noetova podmornica. Bilo je strašno. Najstrašnejša bitka ne more povzročiti takega razdejanja, kakršno je to noč prišlo nad našo imovino in naše upe na uspeh ekspedicije. Premočeni do kože in prestrašeni do mozga smo si v naglici — šestdeset kilometrov na uro je gotovo bilo — poiskali zavetja v jami. Ta je zgubil čevelj, onemu je veter odnesel zadnje tri kovače, Kolencu so popokale strune na kitari, Močeradu je izginila acetilenka. Najhuje je bil prizadet nerodni Nace, ki je komaj rešil golo življenje in za nameček še srajco, spodnje hlače in eno nogavico. Vse nesreče je bila seveda kriva nočna straža, ki nas ni pravočasno opozorila; pa kako bi, ko je spala in se zbudila skoraj pozneje kakor mi v jami. Ako jamski duhovi pred to nočjo še niso vedeli, kaj je revolucija, so zvedeli zdaj. Bilo je prepiranja, kričanja in zabavljanja, da se je zdelo, ko da se treniramo za dijaško protestno zborovanje. Koliko časa je trajalo to izjemno stanje v disciplini nadobudne ekspedicijske čete je težko reči, resnici na ljubo pa je treba povedati, da se je to noč izvršila na kaj žalosten način likvidacija naše strumne organizacije.

— — — — — — — — — — — — — —

Zasijalo je jutranje solnce šestega dne ter nas hotelo zbuditi in dvigniti na delo. Ni nas našlo več v dolini, kjer je stal tabor, od tabora pa so se videli le še žalostni ostanki, razmetani vsevprek po grmovju...

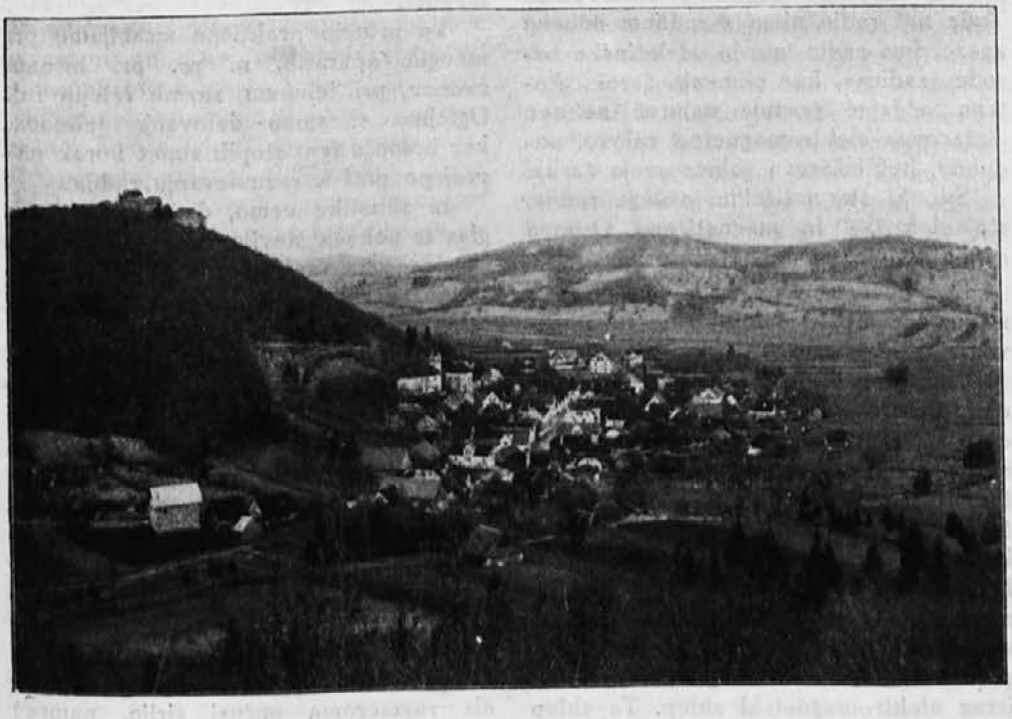

Lož (604 m nad morjem).

F. Bizjak:

Radio.

(Konec.)

Ko smo se tako v kratkih besedah pogovorili o nalogah, pomenu in obsegu radija, se nam takoj pojavi vprašanje po vzrokih in silah, ki povzročajo te skoro skrivnostne učinke. Kaj in kakšna je tista sila, ki prenaša človeški glas v neizmerne daljave, da ga čujemo, kot bi kdo govoril pred nami? Kaj in kakšni so oni eterični radiovalovi, ki se razlivajo preko vsega sveta? Čudovita mora biti ta sila, ki je tako močna, da zanjo ni razdalje, obenem pa tako gibka, da gre skozi vse stene in ovire.

Ko vidimo skrivnostne učinke, nehote mislimo na skrivnostne vzroke. Na misel nam hodi ona znana najtežja kovina »radium«, o kateri vemo, da izžareva žarke posebne energije. Vemo, da en sam gram te kovine vsebuje v sebi sile, ki bi gnale najtežjo ladjo večkrat okrog zemlje. Zato nehote spravljamo ta radium v zvezo z radijem. Toda naš radio nima z radijem nobene zveze. Ime radio ima le od latinske besede »radius«, kar pomenja žarek. Antena oddajne postaje namreč nekako »izžareva« elektromagnetne valove, podobno, kot izžareva solnce svoje žarke.

Sili, ki sta nositeljici našega radija, sta elektrika in magnetizem. Osnova radija je elektromagnetski princip.

Ker hočemo priti radiju do dna, se moramo spustiti nekoliko v razmotrivanje tega principa.

Elektromagnetski princip ali princip elektromagnetskega sklepa temelji na dejstvu, da sta elektrika in magnetizem nerazdružljiva dvojčka. Kjer je eden, tam je tudi drugi. Okrog vsakega električnega toka se pojavi magnetizem, katerega silo si prav tako predstavljamo v obliki toka. In kjerkoli imamo magnetizem, nam ta skuša vzbuditi električni tok. Oba se med seboj sklepata kot dva člena verige; od tod tudi izraz elektromagnetski sklep. Ta sklep je tako tesen, da se takoj spremeni en člen, če spremenimo drugega. Če menjamo n. pr. jakost in smer električnega toka, se menja tudi smer in jakost magnetičnega toka.

To velja za vse slučaje brez ozira na snov, ki v nji teko ti toki. Vemo pa, da nekatere kovine stavljajo tem tokom le malo upora; zato jih uporabljamo tam, kjer hočemo dobiti močne toke. Za električni tok ima to lastnost zlasti baker, za magnetični železo.

Pojav medsebojne odvisnosti električnega in magnetičnega toka nam najlepše kaže elektromagnet. Ta obstoji iz kosa železa, okrog katerega ovijemo več ovojev izolirane bakrene žice. V žico napeljemo električni tok. V hipu, ko steče električni tok po žici, postane železo magnetno. Ko tok neha teči, izgubi železo svoj magnetizem. Kakor se tok jači ali slabi, se jači ali slabi tudi magnet.

Ta princip praktično izrabljamo pri mnogih aparatih, n. pr. pri hišnem zvoncu, pri telefonu, raznih relejih itd. Oglejmo si samo delovanje telefona, ker bomo s tem stopili zopet korak naprej po poti k razumevanju radija.

Iz akustike vemo, da nastane vsak glas iz nekega števila zračnih tresljajev. In sicer ima vsak zvok stalno določeno število tresljajev na sekundo. Število tresljajev ali nihanj, ki sestavljajo človeški govor, je od 100—10.000 tresljajev na sekundo. Godba jih ima več, namreč od 16—40.000. Človeško uho je tako ustvarjeno, da sliši vse zvoke, ki vsebujejo do 40.000 tresljajev. Številu tresljajev ali nihajev na sekundo pravimo tudi frekvenca. Ta izraz omenim že sedaj, ker ga rabimo za označbo vsakega nihanja, torej tudi električnega. Frekvence glasu so torej do 40.000.

Vemo tudi, da se ta zračna valovanja razmeroma počasi širijo, namreč 333 m na sekundo, in da ne segajo da-

leč. Če bi mogli n. pr. poslati glas sam iz New Yorka v London, bi ga zaslišali tu šele čez 18.000 sekund ali čez 5 ur potem, ko je bil izgovorjen v New Yorku.

Elektrika gre hitreje in dalje. Zato jo dajemo v telefonu glasu za pomoč. V ta namen moramo najprej spremeniti zračne frekvence v električne. To napravimo na ta način, da govorimo v majhno lahko gibljivo ploščico — membrano. Zračni tresljaji, povzročeni po govoru, zadenejo ob to membrano ter jo spravijo v nihanje. Z nihanjem dela membrana boljši ali slabši kontakt električnemu toku. Radi tega steče po žici večji ali manjši tok. Pri glasu a n. pr., ki ima 435 tresljajev na sekundo, se ta kontakt in tok 435 krat na sekundo spremeni, tako da 435 krat naraste in pade. Dobimo torej električni tok frekvence 435. Ta tok lahko speljemo po žicah poljubno daleč — dokler ne priteče v slušalo drugega telefona. Tam teče telefonski tok v slušalu po ovojih okrog železnega magneta in vzbudi v v njem magnetižem. S tem, da se jakost električnega toka 435 krat na sekundo spremeni, se prav tolikokrat spremeni tudi jakost magneta. Nasproti temu magnetu damo novo ploščico — membrano. Kadar jakost magnetizma naraste, potegne magnet ploščico k sebi, ko oslabi, skoči ta radi lastne prožnosti nazaj — membrana niha tako, kakor se spreminja magnetizem. Magnetizem pa niha tako, kot niha glas pred oddajnim telefonom (mikrofonom). Membrana spravi torej zrak v isto zračno valovanje kot prvotni glas, radi česar tudi sama ta glas povzroča (v našem slučaju glas a). Na tej osnovi je zgrajena večina mikrofonov, slušalk in zvočnikov, tudi pri radiju.

Toda mi smo še zmeraj pri žicah. Radio pa je brezžičen. Zato je treba, da gremo še enkrat nazaj k elektromagnetskemu sklepu kot bistvu.

Zakon o akciji in reakciji, ki vlada povsod v fiziki — pa tudi sicer v življenju — je v tem elektromagnetskem principu najčistejše uveljavljen. Če pritisnemo v ovoje okrog železa električni tok, postane železo magnetno. Če pa na kakršenkoli način vzbudimo najprej magnetizem, nam ta vzbudi v ovojih žice električni tok. Da to pojasnim, moram na videz zopet zapustiti osnovno misel in se spustiti v strojno eektrotehniko. Vsi električni stroji, generatorji, motorji in transformatorji so zgrajeni po tem principu — skratka, to je osnovni princip vse današnje elektrotehnike. Kot zgled si oglejmo najenostavnejši stroj, to je transformator, ki najlepše kaže to idejo.

Transformator ima nalogo spreminjati obliko električne energije, kar vrši na ta način, da spreminja ali transformira visoko napetost na nizko, nizek tok pa na visokega. Obstoji v bistvu iz železnega okvira ali jedra, ki sta nanj naviti dve skupini izolirane bakrene žice. Obe skupini obojev, ali obe tuljavi, kot jih imenujemo, sta električno med seboj popolnoma ločeni, pritrjeni pa sta na skupnem železnem okviru. Spustimo v prvo tuljavo navadni izmenični električni tok, ki ima frekvenco 50, kar pomeni, kot že vemo, da 50 krat na sekundo spremeni svojo smer in jakost. S tem, da steče po ovojih žice električni tok, postane železni okvir transformatorja magnetičen. In sicer naraste in pade jakost tega magnetizma ravno tako 50 krat na sekundo. Ker je okvir sklenjen, teče magnetični tok po celi dolžini okvira, torej tudi med ovoji druge tuljave.

Po prej navedenem pravilu se vzbudi sedaj v drugih ovojih tudi električni tok, ki se prav tako spreminja, kot magnetični tok, oz. kot električni tok v prvi tuljavi, ki magnetičnega povzroča. Frekvence toka so torej iste na obeh straneh. Napetost in jakost toka v drugi tuljavi pa je odvisna od števila svoje navite žice. Ker števila teh ovojev lahko spreminjamo, lahko s tem poljubno spreminjamo napetost in jakost na drugi strani, — kar je ravno naloga transformatorja. Nas to toliko ne zanima, kakor pa dejstvo, da imamo tu že prvi pojav brezžičnega prenosa električne

energije. Prva in druga stran tuljave nista namreč med sabo zvezani po nobeni žici, kot smo že poudarili. Energijo prenaša od ene strani na drugo magnetizem.

In s tem smo tudi že odkrili vso tajno brezžične telegrafije, telefonije in televizije. Prva stran tega transformatorja je antena oddajne postaje. V njej tečejo električni toki, ki ustvarjajo magnetično polje. V to magnetično polje postavimo drugo stran transformatorja: anteno sprejemnega aparata. V tej anteni se vzbudijo — kakor v drugi tuljavi transformatorja — električni toki, ki natančno slede spremembam magnetičnega polja. Magnetično polje pa sledi spremembam električnega toka v anteni oddajne postaje in ta tok sledi zopet spremembam zračnih tresljajev, povzročenih po glasu. Na ta način prenese magnetizem do sprejemnega aparata električno energijo istih frekvenc, kot jih ima oddajna postaja. Tok, vzbujen v anteni radi tega magnetizma, nam priteče v aparat, kjer ga pretvorimo s pomočjo telefonov v glas. Funkcijoniranje radija nam je s tem odkrito!

In vendar se moramo še enkrat vrniti nazaj k našemu elektromagnetskemu sklepu oz. k njegovi konkretni obliki, k transformatorju! Osnovna ideja je sicer dana, toda nje izvršitev ni tako lahka. Razdalja, preko katere prenaša magnetizem s transformatorja električno energijo, znaša le nekaj centimetrov ali kvečjemu decimetrov, pri radiju pa imamo tisoče kilometrov razdalje! Pri transformatorju posreduje ta prenos železo s svojim jakim magnetizmom, pri radiju pa tega posredovalca ni. Posredovalec ni niti zrak, saj vemo, da prav tako lahko poslušamo radio v več sto metrov globokih rudokopih in pod morjem v podmornicah. Kot posredovalca tega magnetizma si moramo misliti oni hipotetični in imaginarni eter, ki o njem trdijo veliki fiziki, da ga sploh ni in da — vendarle mora biti!

Toda pustimo ta nerazumljivi eter ter stopimo nazaj na realna tla k našemu transformatorju. Morebiti se bo le našel način, da se odtrgamo od železa ter poletimo v višino in razdaljo.

Če opazujemo prenos električne energije v transformatorju, opazimo, da se napetost prenešene energije poveča, če povečamo število sprememb električnega toka. Električni tok nam poveča seveda tudi število sprememb magnetičnega toka in ta magnetični tok s povečano frekvenco more vzbuditi večjo napetost v drugi tuljavi transformatorja. Sedaj pa lahko to stvar zaobrnemo. Če smo povišali frekvence na še enkratno višino in hočemo imeti na drugi strani samo isto napetost ko prej, lahko zmanjšamo železo transformatorja za polovico, ker ima sedanji magnetični tok še enkrat večjo učinkovitost od prejšnjega. Povečajmo število frekvenc še enkrat in železo lahko zopet reduciramo. Sedaj že vidimo pot, po kateri se bomo znebili železa. Če povečamo frekvence še nekajkrat, železa več ne potrebujemo. Povečajmo spremembe še enkrat, pa bomo imeli v drugi tuljavi isto napetost, čeprav obe tuljavi med seboj nekoliko oddaljimo. Sedaj vidimo še drugo pot: v daljavo! Po tej poti gremo nevzdržno naprej: frekvence povečamo še 10 krat, 1000-krat, 100.000 krat! Te visoke frekvence nam sedaj ustvarijo silna magnetična polja, ki segajo v velikanske razdalje. Magnetičnega polja ne ustavi nobena stvar, razven železa. Zato gredo skozi vse stene v naše sobe, skozi zemljo in skozi vodo.

To povišanje frekvenc nam ne dela nobene težave. S pomočjo radio-žarnic ali elektronk in z njimi v zvezi stoječimi tuljavami in kondenzatorji, ki tvorijo tako zvane nihajne kroge, lahko namreč ustvarjamo toke poljubne frekvence.

Visokim frekvencam se imamo zahvaliti, da moremo pogrešiti železo transformatorja in seči v daljavo. In v resnici obratujejo radio-oddajne postaje z električnimi toki, ki po več stotisočkrat in več milijonkrat na sekundo menjajo svojo smer in jakost. To so tisti visokofrekventni toki, ki o njih govo-

rimo pri radiju, dočim imenujemo telefonske toke nizkofrekventne. Pri tem zvišanju frekvenc pa zadenemo na novo težavo. Frekvence glasu znašajo največ 40.000 tresljajev, kot smo omenili že prej, postaje pa vzbujajo magnetna polja in z njimi električne toke z milijonskimi frekvencami. Kako moremo torej spraviti razmeroma nizke frekvence glasu oz. telefonskega toka preko velikih razdalj do sprejemnega aparata? Namen sprejemnega aparata je vendar sprejemati glas, torej mora dobiti iste telefonske toke, kot jih ima oddajna postaja.

Ta problem se da lažje rešiti, kot se zdi na prvi pogled. V radio-oddajni postaji enostavno zlijemo telefonske toke z visokofrekventnimi skupaj. Telefonski tok ima različne frekvence in različne višine, kakršen je pač glas. Visokofrekventni toki so pa zmeraj enaki po frekvenci in višini. Ko se oboji zlijejo v celoto, je produkt visokofrekventni tok, v katerem se pa poznajo spreminjajoče se fekvence telefonskega toka, ki ali slabe ali jačijo visokofrekventnega, kakor imajo pač isto ali nasprotno smer. Pod vplivom teh moduliranih valov, kakor jih imenujemo, nastane tudi tako valujoče magnetično polje okrog postaje. Iz tega vidimo, da nam služijo visokofrekventni toki in njih magnetični valovi samo kot nosilci, s katerih pomočjo moremo prenašati nizkofrekventna telefonska nihanja na velike razdalje. Videli smo že prej, da ti valovi tem dalje sežejo, čim večjo frekvenco imajo.

Sprejemni aparat sprejme seveda oba valova. S posebno napravo, imenovano detektor, pa ju loči in odpelje telefonske toke v slušalke ali zvočnike. Ta detektor torej nekako »odkrije« (od-tod ime!) nizkofrekventne toke od visokofrekventnih, ki jih pokrivajo. O ustroju in obratu teh detektorjev bomo še govorili v našem listu, ker so to najvažnejši deli radioaparatov.

Le še eno vprašanje nam ostane odprto. Na anteno sprejemnega aparata vplivajo magnetična polja vseh oddajnih postaj, ki istočasno oddajajo, in vse vzbujajo v žici antene svoje visokofrekventne toke, ki pritečejo po žici v naš radioaparat. Antena namreč nič ne ve, katero postajo hočemo poslušati in nam dovaja enostavno vse postaje. Kako moremo mi iz tega kaosa valov izbrati samo enega, ki ga želimo? To dosežemo na ta način, da stavimo vsem valovom, ki jih nočemo poslušati, v aparatu tako velik visokofrekventni upor nasproti, da ne morejo naprej. Valu pa, ki ga hočemo poslušati, pa odstranimo vsak odpor. To dosežemo na ta način, da aparat na določen način uglasimo na določen val, podobno kot uglasimo n. pr. struno gosli ali klavirja na neki ton. Ustvarimo torej v aparatu električno sozvočje, ki učinkuje le na določeno frekvenco, kakor lahko tako sozvočje ustvarimo v akustiki za glasovne frekvence (glasbene vilice!). Zato imamo v vsakem aparatu spremenljive dele, ki jih lahko reguliramo tako, da ustvarimo zaželena električna sozvočja.

Pojasniti nam je le še pojem valovne dolžine. Pravimo namreč, da ima vsaka oddajna postaja svojo valovno dolžino in vemo tudi, da je to potrebno. Če bi namreč postaje mogle oddajati telefonske frekvence kar naravnost, ali pa če bi oddajale vse na isti valovni dolžini (kar je isto), bi mi vse postaje hkrati slišali. Pri današnjem velikem številu postaj bi poizkus daleko nadkrilil Babilon. Da se postaje med sabo ne motijo, dodeli mednarodna radiokomisija v Ženevi vsaki oddajni postaji določeno valovno dolžino. Valovna dolžina pa ni nič drugega, kot hitrost elektrike, deljena s frekvenco. Postaje dobijo prav za prav določeno le frekvenco. Hitrost elektrike je namreč stalna in sicer 300.000 km ali 300 milijonov metrov na sekundo. To se pravi z drugimi besedami: elektrika preteče v eni sekundi pot tristo milijonov metrov. Če ima n. pr. frekvenco milijon, torej, da milijonkrat na sekundo spremeni svojo smer in jakost, se nam ena taka sprememba izvrši na poti 300 m, kajti na celo pot 300 milijonov metrov gre milijon takih sprememb. Valovna dolžina postaje, ki bi imela tako frekvenco, je

tedaj 300 m. (Zagrebška postaja n. pr. ima 310 m.)

S tem bi bila tehnika radija v glavnem opisana. Glavnega nosilca radija, radiovalove, torej poznamo in vemo, da so to le nihanja magnetičnega polja, ki se razprostre okrog antene oddajne postaje preko celih pokrajin. Vemo, da ta nihanja natanko slede nihanjem glasu, ki jih ta v oddajnih postajah povzroča. Vemo tudi, da so ta nihanja zmožna po principu elektromagnetičnega sklepa vzbuditi v anteni sprejemnega aparata električne toke, ki so sicer silno slabi, pa imajo vendar še znak glasu na sebi. Aparat uglasimo na določeno frekvenco, kot jo ima val določene postaje, nakar pritečejo ti toki v aparat. Tu jih po potrebi še ojačimo ter ločimo telefonske od visokofrekventnih. Vsa ta opravila nam izvršujejo posebne žarnice-elektronke, ki jih uporabljamo tako v oddajni kot v sprejemni napravi.

To bi bil torej radio, kolikor ga je mogoče opisati v kratkih potezah. Mlad je še, a že visoko razvit. Njegov delokrog še daleko ni izčrpan in nas čakajo še velika presenečenja na tem polju. Omenim n. pr. le t e l e v i z i j o ali gledanje v daljavo potem radija, ki že zelo napreduje, kot dokazuje uvodoma navedena zgodbica.

Vemo, da se za vse te probleme naše dijaštvo zelo živo zanima. To zanimanje se bo z otvoritvijo naše domače postaje, ki bo šele omogočila razvoj radija pri nas, še povečalo. Zato bomo o teh vprašanjih še večkrat spregovorili v našem listu.

*

Dr. Val. Rožič, profesor na Tehniški srednji šoli v Ljubljani:

Nekaj misli k izberi praktičnih poklicev in Tehniška srednja šola v Ljubljani.

V Ljubljani obstoji Tehniška srednja šola na Mirju (Aškerčeva-Gorupova ulica), ki se je pričela že med vojno l. 1917-1918 postopoma razvijati, t. j. absolvirani dijaki nižje gimnazije in realke ter meščanske šole so prestopili tedaj na višjo obrtno šolo ter se vpisali v I. letnik višje stavbne in višje strojne šole, mesto da bi na gimnaziji ali realki dalje študirali. Vsak si je izbral svojo stroko: stavbno ali strojno. Tako se je dijak smotreno posvetil le eni stroki — praktičnemu poklicu stavbnika ali strojnika ozir. stavbnega ali strojnega tehnika.

Višja stavbna in strojna šola v Ljubljani je nastala med svetovno vojno. Italija, avstrijska zaveznica v miru, je v vojni potegnila z antanto. Avstrija je l. 1917. še trdno upala na zmago. V alpskih deželah pa je imela dotlej stavbno obrt v rokah povečini Italija. Italijanski zidarji so vsako leto pomladi prihajali v velikem številu preko naše meje k nam, da so se potem v jeseni vračali z lepimi prihranki v deželo solnca in oranž, a našemu narodnemu gospodarstvu so s tem mnogo škodovali.

Ker je Avstrija nameravala takoj po vojni začeti z obnovo opustošenega gospodarstva — zidava in poprava hiš, cest, mostov itd. — zlasti v Primorju, zato je bila potreba po taki šoli na dlani, kajti Italijani se niso mogli več jemati kot zidarji v poštev. Pa tudi pokrajina sama na sebi je silila k ustanovitvi take šole, kajti misliti je bilo treba na splošni gospodarski položaj ljudstva v teh deželah po vojni, kjer poljedelstvo samo ne more preživljati prebivalstva, a pokrajina sama sili k povečanju obrtne, industrijske in trgovske produkcije. In tako se je zgodilo, da se je ustanovila višja obrtna šola v Ljubljani, dasi so odločilni nemški krogi radi svojega nacionalnega šovinizma odločno nasprotovali razširjenju obrtne šole. Največjo zaslugo za

razširjenje višje obrtne šole v Ljubljani ima bivši avstrijski minister Čeh dr. O. Trnka, ki je pred svojim odstopom še podpisal dotični odlok 19. junija 1917.

Višja strojna šola je imela svojo prvo maturo v juliju 1921, višja stavbna pa v marcu l. 1922. Poslednja zato šele v marcu, ker je moral vsak dijak višje stavbne šole prej med učno dobo en semester, t. j. šest mesecev prakticirati pri kakem koncesijoniranem stavbnem mojstru. Zahtevana stavbna praksa se je vršila v tretjem letu drugi tečaj, t. j. od 15. marca do 15. sept. vsakega leta. Zato so absolventi prvih štirih letnikov višje stavbne šole maturirali pol leta pozneje kot absolventi višje strojne, ki so imeli praktične vaje med šolskim letom doma v kovinskih in strojnih delavnicah.

Sedaj je ta praksa za stavbne učence tako preurejena, da prakticirajo po tri mesece v počitnicah po dovršenem II. in III. letniku; tako ne izgubijo semestra in so izenačeni s strojniki.

Na Tehniški srednji šoli so sedaj sledeči oddelki popolni:

1. Višja stavbna, sedaj se imenuje gradbena srednja šola.
2. Višja strojna, sedaj strojna srednja šola.
3. Elektrotehnična srednja šola.

V vsako teh šol lahko vstopi dijak po dovršeni nižji gimnaziji, realki ali meščanski šoli. Sedaj pa smo pri jedru našega vprašanja:

Katerim in kakšnim dijakom bi svetoval, naj prestopijo na tehniško srednjo šolo ter se posvete enemu izmed treh imenovanih strok?

Najprvo: Na Tehniško srednjo šolo spada le dijak (in le dijakinja), ki je nadarjen za tehnične in trgovske predmete, ki ima smisel, ljubezen in veselje do praktičnega, realnega in resnega dela v velikem vrtincu človeškega življenja in ima poleg tega tudi še odprto glavo in pridne roke!

Torej, glej, da si za »uk prebrisane glave in da ti je um dan«, da si trdne postave in da imaš tudi voljo za delo, ako hočeš z uspehom zahajati v hram »praktičnih muz«.

In drugič še nekaj, kar je tudi bistveni pogoj za dober dijakov uspeh in razvoj na tehniški srednji šoli: zdravje! Slabiči, bolehniki in dijaki s telesnimi hibami (slab vid, sluh itd.) ne spadajo na to šolo. Zakaj ne?

Na Tehniški srednji šoli je skozi vsa štiri leta na teden povprečno po 40 ur pouka. Šola traja vsak dan od 8. do 12. ure in od 14. do 18. ure brez neobveznih predmetov, ki se goje še posebej, kakor: petje, telovadba, nemščina. Prosta popoldneva v tednu sta samo sreda in sobota. Dijak ima torej (s prostimi predmeti) vsak dan po 8 ur pouka, 48 ur na teden. Tak napor morejo prenesti samo zdravi, trdni, močni živci in krepka, neomajna volja in vztrajnost.

Tretja lastnost, ki bi jo moral vsak dijak prinesel s seboj na tehniško šolo, je: veselje, pravo, resnično veselje in nadarjenost za realne, naravoslovne predmete, torej za fiziko, kemijo, dalje mehaniko, predvsem pa za teoretično matematiko in risanje, ki tvorita skoro dve bistveni zahtevi za uspešno posečanje tehniške srednje šole.

Po dovršenih štirih letnikih maturirajo stavbniki iz slovenščine, stavbarstva, stavbne mehanike in oblikoslovja, strojniki iz slovenščine, strojegradbe, strojne mehanike in strojne mehanične tehnologije. Na elektrotehnični srednji šoli bo prva matura šele prihodnje leto.

Po dovršeni maturi ima absolvent Tehniške srednje šole sledeče ugodnosti:

1. Absolvent, ki napravi zrelostni izpit na tej šoli, je zaključno dovršil svoje študije in kot 18- do 19letni mladenič lahko vstopi neposredno v prakso (službo) pri privatnem ali državnem podjetju kot stavbni ali strojni praktični tehnik, nekak pomočnik inženerjev v stavbnih in strojnih podjetjih (tovarnah). V stavbni stroki postanejo absolventi lahko samostojni stavbniki, v strojni in elektrotehnični pa tehnični industrijski uradniki in obratovodje. Splošno se absolventi teh šol dobro obnesejo v praksi

in postanejo često samostojni v svojem poklicu.

2. Druge ugodnosti so v splošnem: absolventi Tehniške srednje šole imajo pravico do dijaškega roka v armadi in postanejo torej lahko častniki kot absolventi drugih srednjih šol. Vrhtega imajo absolventi sedanje gradbene šole ugodnost, da jim pri prošnjah za koncesijo stavbnega, zidarskega, kamnoseškega, tesarskega in vodnjakarskega obrta zadošča praktična izobrazba, ki je za eno leto krajša kakor pri drugih prosilcih. Pri državni železnici imajo pri oddaji volonterskih mest iste pravice in udobnosti kakor absolventi srednjih ali trgovskih šol, če ne zaradi svoje praktične uporabe še večjih. Isto velja za absolvente srednje strojne šole z maturo. Absolventom srednje strojne šole velja odhodno - maturitetno spričevalo kot dokaz usposobljenosti za samostojno izdelovanje in popravo parnih kotlov in za instaliranje plinovodnih, vodovodnih in raznih razsvetljevalnih naprav. Glede državnih služb na železnici in pošti so si z absolventi drugih srednjih šol enakopravni.

3. Vrline, prednosti absolventov Tehniške srednje šole so še: da je njih izobrazba praktično zaokrožena z enim strokovnim predmetom ter tako lahko takoj stopijo v praktično življenje kot usposobljeni stavbni, strojni ali elektrotehnični tehniki s primerno dobro plačo.

Tu moram pripomniti še to, da gredo dijaki po dovršenem drugem letniku srednje strojne in stavbne šole lahko na geodetsko šolo v Belgradu in Sarajevu ter tam dovrše svoje geodetske študije. Prav tako jim je odprta pot v železničarsko šolo v Belgradu.

To bi bile približno glavne ugodnosti te šole za praktično življenje.

So pa tudi hibe, pomanjkljivosti (bolj na videz!), ki jih občutijo in poskusijo šele učenci, ko so na šoli, in absolventi, ko so zapustili Tehniško srednjo šolo.

Težave za dijake, dokler še študirajo, so: preveč pouka, premalo svobode in prostosti za druge stvari (šport, zabava, gledališče, privatna izobrazba v jezikih ali godbi in slično). Dijaka Tehniške srednje šole študij, t. j. tvarina njegove stroke popolnoma zajame in absorbira in le zdrav, res talentiran fant za realne predmete more dobro in uspešno študirati in dovršiti svoj strokovni študij na tej šoli. Za slabiče, za lenuhe, za duševne revčke tu ni prostora. Tehniška srednja šola ni kak »refugium peccatorum« za onemogle invalide nižjih srednjih in meščanskih šol. Tu ni zavetišče in skrivališče za one »pritepence« in »tihotapce«, ki hočejo »verižiti« in »tahinirati« na račun svojega duševnega uboštva in na račun milosti in spregledovanja svojih profesorjev. Tehniška srednja šola tudi ni kaka igralnica, kjer bi se dijaki igrali s predmeti. Nasprotno. Ona je jako resna duševna delavnica, v kateri se izobrazujejo naši najboljši in najspretnejši strokovni delavci, tehniki, kakršnih naša mlada država najbolj nujno potrebuje za svoj tehnični, kulturni in gospodarski napredek.

Še neki nedostatek naše šole mi hodi na misel: gojenci, ki so napravili maturo, se ne morejo (kot redni slušatelji) vpisati na našo univerzo, tudi ne na tehnično fakulteto. Vzrok? Baje imajo premalo splošne izobrazbe. Pri tem je pa čudno, da se morejo brez ovire vpisovati na inozemske tehniške visoke šole, kamor tudi res odhajajo, da se izpopolnijo v svojih strokah. Tako študirajo bivši gojenci naše šole na tehnikah v Brnu, v Pragi, na Dunaju in celo na Francoskem, kljub temu da se poučuje tam v tujih jezikih. In študirajo dobro! Imamo že primer, da je bil odšel maturant višje stavbne šole na dunajsko umetniško akademijo, jo dovršil z odličnim uspehom in se vrnil kot profesor nazaj na Tehniško srednjo šolo v Ljubljani. — Vse kaže, da bo treba tu temeljite spremembe. Ako celo tujina ne stavlja ovir, jih tudi domovina ne bo smela. Naša Tehniška srednja šola je še mlada, na začetku svojega razvoja, profesorski zbor in dijaštvo morata skupno skrbeti, da ji ustvarita dober sloves,

dobro ime pravične strogosti in resnega študija, da si zavod tako pridobi svojo tradicijo, kakršno mora imeti vsak dober institut, ki hoče resno stremeti za pravim kulturnim napredkom državljanov.

Menim, da bi bilo za danes dovolj. Ne da bi hotel o stvari podrobneje pisati, bi morda omenil samo še to, da se pod firmo naše Tehniške srednje šole skrivajo in so v njej združene tudi vse druge, moške in ženske, višje strokovne šole, kar povzroča hudo jezo med tehniškimi srednješolci, češ, da si ti »rokodelci« laste neopravičeno naslov »tehniških srednješolcev«, naslov, ki gre edinole njim, gojencem prave Tehniške srednje šole. Nemara, da jeza res ni popolnoma brez stvarne podlage.

*

Kaj nam piše češka dijakinja.

Drage tovarišice in tovariši!

Že poldrugo leto je minilo[1], odkar sem zadnjikrat videla belo Ljubljano in visoke vaše gore. Težko mi je bilo tedaj, ko sem odhajala od Vas ter Vam segla v roke za zadnji pozdrav! Naš vlak je dirjal tja gor na sever dalje in dalje, dokler nisem končno izstopila v rudarskem mestu Příbramu, v sedanjem mojem bivališču.

Gotovo Vas bo zanimalo, če kratko opišem, kako živimo študentje v češkoslovaški republiki. Poslušajte!

Začnimo z učitelji. Naši profesorji in profesorice (število slednjih stalno narašča, na naši realki jih je že pet ter uče tudi v višjih razredih) niso nič bolj usmiljeni kot pri Vas! Le preradi pritisnejo ubogega dijačka in kdor pade v polletju ali koncem leta, mora plačati 200 Kč., to je približno 330 Din, kar mislim, da ni za nikogar malenkost. Vprašali me boste, čemu toliko denarja za slab red? Zato, ker so naše srednje šole prenapolnjene in se tako omogoča študirati samo boljšim dijakom. Slab dijak še plača šolnino enkrat, dvakrat, toda kmalu se tega naveliča ter se obrne drugam.

Poleg navadnega šolskega pouka je pri nas dovolj preskrbljeno tudi recimo za »zabavni pouk«. Vsakih 14 dni imamo kinematografsko predstavo, katere vsebina je vzeta iz življenja slavnih mož, iz zgodovinskih dogodkov, živalskega ter rastlinskega sveta itd. Na to šolsko kinematografsko predstavo, ki je po znižanih cenah in na mesto pouka, je primoran iti vsakdo. Često smo obdarjeni s kako šaloigro, ki nam seveda še bolj ugaja. Pogosto obiskujemo tudi različne razstave. Tako smo bili n. pr. letos dvakrat na radio-razstavi; enkrat so nam predvajali koncert, drugič smo si ogledali približno osemdeset amaterskih radio-aparatov vsake vrste. To je seveda predvsem zanimalo dijake, ki so skoraj vsi radio-amaterji, kajti tu v Příbramu, kakor tudi v celi Č. S. R. je radio zelo razširjen ter najdeš gotovo v vsaki hiši »vsaj« po en aparat. Obiskali smo letos tri galerije slik in razstavo knjig, med katerimi je bilo tudi mnogo spisov našega predsednika republike T. G. Masaryka. Naš razred je napravil v jeseni ekskurzijo v Prago; peljali smo se kar v tovornem avtu, da nas je vožnja manj stala. Spomladi bomo obiskali neko livarno, kar bo veljalo za kemično ekskurzijo.

Vsako leto priredijo srednješolci celo svoj ples, katerega se udeleže tudi profesorji, da se malo povesele skupno s svojimi učenci. V dijaškem domu smo obhajali letos tudi »Miklavža«, na veliko radost vseh udeležencev.

[1] Pisateljica je bivala nekaj časa v Ljubljani in obiskovala III. real. gimnazijo. Kakor se iz pisma vidi, ni pozabila na lepo Slovenijo, pa tudi ne na svoje bivše slovenske sošolke in sošolce. Hvala ji in pozdrav in želimo, da bi nam še pisala, kakor obljublja ob koncu svojega zanimivega pisma. — Uredništvo.

Po velikonočnih praznikih se bomo zbrali vsi srednješolski pevci v Pragi, kjer bomo imeli svoj koncert. Ostali bomo tam tri dni. Prenočišče bo zastonj, brez dvoma sicer ne bomo spali na razkošnih in udobnih blazinah, temveč bolj po špartansko — nekje na slami na tleh v šolah, ali kaj nam to mar, saj smo vendar študentje!

V čeških srednjih šolah se konča letos pouk približno za teden prej, nego druga leta. In sicer zato, ker se peljemo v Brno na razstavo sodobne kulture, kjer bomo ostali 3—4 dni. Pri tej priliki si bomo obenem ogledali tudi »Sloupsko jamo« in »Macocho«, za nas isto, kar je za Slovence Postojnska jama. Na razstavo nas bo iz vsakega večjega mesta vozil poseben vlak. Vožnja, hrana in sploh vse, kar bomo potrebovali, nas bo stalo po 120—150 Kč.

Majniški izlet traja za višješolce 4—5 dni. Je razumljivo, da takšni izleti stanejo precej denarja. Zato shranjujemo že sedaj vsako odvišno krono; nabrane zneske vlaga razredni blagajničar za nas v hranilnico. Letos hočemo napraviti izlet v Šumavo.

Lastna domovina je vsakemu draga, posebno če je tako zanimiva kakor moja, toda vendar — v pogledu na naravne krasote se z Vašo nikakor ne more primerjati in kosati. Zato pa, drage tovarišice in tovariši, spoštujte in ljubite svojo krasno domovino in bodite uverjeni, da je krasota zemlje velik zaklad države!

Za enkrat bodi dovolj. Ako Vam bo všeč, Vam bom ob začetku prihodnjega šolskega leta ustregla s poročilom, kaj smo doživeli na zgoraj napovedanih potovanjih.

Nazdar!

Vaša

Blanka Hummlová.

Naši pomenki

Z BOGOM IN NA SVIDENJE!

Kakor študent, tako Mentor. Sredi meščanskega se konča šolsko leto in tako prihaja danes tudi Mentor zadnjikrat v tem šolskem letu med vas. Ako bi ga vprašali, kako je zadovoljen z uspehom letošnjega leta, bi vam gotovo ne mogel povsem točno odgovoriti, naj bi se hotel že pohvaliti ali se pa pritožiti. Morda je žel uspehe tam, kjer se je tega najmanj nadejal in jih imel prav malo, kjer je mislil, da bo žetev obilna. Reči more le toliko, da je imel še mnogo, mnogo načrtov, ki so ostali neizvršeni: vzrokov ni da bi navajal; saj jih izvečine sami predobro poznate. Prostor, naročniki, stroški, dohodki ali konec pesmi: denar! Pa se nič ne udaja obupu. Kako tudi! Mentor si je priboril med dijaštvom svoje trdne postojanke, postal mu je neobhodno potreben in bo zato prihajal kakor doslej tudi prihodnje leto med vas s polnimi predali zdrave zabave in koristnega pouka za vedoželjno slovensko mladino. Morda ne bo mogel nuditi toliko in v tako dovršeni obliki kakor bi želeli njegovi bravci in najbolj on sam, vendar pa upa, da ne bo delal sramote svojemu lepemu imenu ter bo dober tovariš in učitelj srednješolski mladini. Sodili boste prihodnje leto.

Za tekoče leto pa čuti njegov urednik prijetno dolžnost, da se najprej iskreno zahvali vsem sotrudnikom za njihovo delo pri listu; njihova beseda dela list to, kar je. Prosimo jih, naj ostanejo Mentorju tudi v bodoče tako naklonjeni kakor doslej, prijazno pa vabimo tudi vse druge, ki bi želeli dati dijaštvu lepo in koristno besedo, naj stopijo v krog njegovih pisateljev.

Zahvala gre pa tudi vsem drugim, ki so na kakršenkoli način podprli list v njegovih stremljenjih. Naj ga tudi v bodoče ne pozabijo.

Vesele počitnice in na svidenje!

Ksenij Viličenko. Glej pod Ksjanlij Viliček.

Ksjanlij Viliček. Prosim, razkrij mi svojo mistično tajinstveno osebo. Kako to, da imaš dve rodbinski imeni. — Za neumestne šale nimam volje!

Dorošenko. Prazno, deloma nesmiselno verzificiranje so te tri pesmi, ki si mi jih poslal. Če ne znaš bolje, pusti, je škoda časa, ki bi ga lahko bolje uporabil. Ne veruješ? Če bi mi jih poslal kak učenec prvih razredov, bi ga pohvalil, da piše še dokaj čisto slovenščino. Toda ni za vse glave isti klobuk. Ti bi moral več. Ne pišil Manjka ti invencije, še za figuro imaš premalo fantazije. In rime ne poslušaš, le gledaš jo, drugače ne bi napisal za rimo »gre — je«. Kaj pomeni verz: »V logu poje pesem koza...«, mi ob priliki razloži. Toda tudi s slovenščino si si kljub vsemu še v laseh, prim.: »... nasproti gre kraljica majnika — Marija je«. To je popolnoma napačna sestava dveh stavkovnih členov. Ko sem bral tvoje tri proizvode, mi je nehote prišel na misel pregovor: »So klein und doch so schlecht!« S tem končam!

Slavko Slavič. Sicer imam res očala, vendar bi tudi brez njih videl, da tvoji proizvodi niso dobri. »Pomlad« in »Majski večer« naj bi bili nastrojski sliki. Le prazni nastroja ste. Kaj hočeš z njimi povedati, ne vem. In kar mi poveš, ne verujem, ker poveš tako prisiljeno prigodnostno, da vidim, kako govoriš iz manirske vsakdanjosti obligatnih pomladanskih »pesmi«. Tvoj govor je ponavljanje in tvoja misel je brez duha. »Življenje« pa je sračje gnezdo. Bral si Župančiča, toda ne s pridom. Njegove verze si znesel skupaj, jim dal naslov »Življenje« in si dejal: »To je moja pesem.« Pa ni! Ni tvoja, ker je nisi ustvaril in ni pesem, ker kopica verzov še ne da pesmi. Ostal si na vrhu, mesto da bi šel v globino. Beri Keleminovo »Literarno vedo«, morda boš kaj razumel!

Sergej Sergejevič. Rimati pa znaš. In to je vse. Toda morda boš le še prišel do globočjega spoznanja, saj si še mlad. In ko boš prešel V. Vodnika, boš našel morda dalje. Da pa ne boš hud na mene, naj bo tvoja pesmica tu priobčena:

»Na vejici drobni
ptiček sedi,
v uri že zgodnji
veselo žgoli.
Reče mu mož,
mimo gredoč:
»Dosegel ne boš
nič, čeprav pojoč
živiš iz dneva v dan.
Petje je tvoje zaman!«
Ptiček zagostoli:
»Časti mi ni mar,
jaz pojem kar
srce mi veli!«
Razvil je peroti
in odletel
solncu nasproti
in zapel pesem življenju.«

Sem nekoliko krajšal. Pozdravljen!

Zlatopoljski Milutin. Pesmica »Večerna« ni boljša in ni slabša od prejšnje. To ni dobro. Obstajanje je zastoj in padec. Naprej!

Semiški. Tvoji dve pesmici sicer še niste za priobčitev, vendar sem jih vesel. Le naprej delaj, upam, da boš visoko dospel!

Lev. Ni napačna tvoja misel. Toda vedi, teže je prevesti pesem, kot napisati novo. Dober prevajalec mora biti sam pesnik. Toda o tem vprašanju bom itak spregovoril v naslednjem letu. Spravi svoj prevod do tedaj. Pozdravljen! —x—

Nada, Maribor. Poslala si dve križaljki. Bili bi še precej dobri; le nemški »Onkel« in »Mantel«, hrvatski »rat« i. dr. mi ne ugajajo. Kaj takega si dovoljujejo lahko ugankarji v političnih listih, ne pa ugankarji slovenskega dijaškega lista. Prečitaj tudi, kar sem napisal Nitku! Piši le po eni strani! Zaradi prvega neuspeha pa ne obupuj! Le še pošlji!

Leo, Celje. Oblika tvojih čarobnih likov ni kaj prikupljiva. Prva vodoravna in prva navpična vrsta sta predolgi, druga in tretja vrsta pa prekratki. Sestavi in pošlji kaj takega, kar bo tudi očesu prijalo!

Ognjeslav Krog. Dobro; pride v list.

France. Bom porabil.

Tihomir. Tvoja uganka ni čarobni lik, ampak navadna črkovnica. »Samostalnik ženskega spola« je preširok pojem. Ali nisi mogel najti namesto besede »daljava« druge?

Joko. Poslano križaljko bom ob primerni priliki priobčil.

Vitko. Črkovnica je za naš list premajhna. Napisal si le rešitev; kdo naj pa uganko zastavi? Vsako uganko moraš napisati na poseben list, na drug list pa rešitev. — Uganka o graščakih je v ugankarskih krogih zelo znana. Pošlji kaj drugega!

Avgust Lowe. Številnico bom o priliki porabil. — »Srnjak« ni poraben. Glede risanih ugank čitaj na današnjih platnicah »Mojim mladim ugankarjem«. Slika je navadno ključ za rešitev; tvojo črkovnico pa je mogoče rešiti tudi brez srnjaka.

Jan. Poslal si štiri različne uganke. Ob priliki bom katero priobčil. Ne razumem pa, zakaj si dal drugi uganki naslov »darovi«!?

Ugankarjem-začetnikom. Zdi se mi, da premalo pazljivo čitate navodila, ki jih dajem v »Naših pomenkih«. Učite se tudi iz tega, kar povem drugim.

Ilija Matijev. Niti govora ne more biti o tem, da bi Ti jemal za zlo pripombe o letošnjem »Mentorju«. Nasprotno, le vesel sem jih in se Ti zanje zahvaljujem, saj so najboljši dokaz, kako naši dijaki pridno, vestno, do podrobnosti bero in študirajo Mentorja. In česa drugega naj bi si ubogi urednik za svoj list še želel? Meni namreč, da bi slabemu, brezpomembnemu listu kritični dijaki prav gotovo ne posvečali toliko pažnje. K pripombam!

Z »Breznikom«, praviš, da pri nas ni vse v redu. Lepo je in hvalevredno, da poznaš tako dobro njegov »Pravopis«, vendar menim, da ga vsaj deloma le enostransko umevaš. Ako stoji nekje križec, še s a m o s t e m ni nikakor rečeno, da je beseda brezpogojno napačna, tako da se ne sme nikoli in na noben način zapisati. Navadno je res tako, utegne pa križec pomeniti samo toliko, da je beseda tujega izvora, da je narejena po vzoru kakega tujega jezika, o tem pa, ali se sme beseda pisati ali ne, odloča končno vedno splošna raba. Denimo primer! Ako bi »Pravopis« navajal besedo »tuga«, bi moral postaviti pred njo križec: beseda je tuja, hrvatska, pravilno se glasi »toga«. Toda kje boš našel pisca, ki bi pisal slovensko »togo« namesto tuje »tuge«? Odločila je splošna raba, četudi je beseda nepravilna. Denimo dalje besedi »vsled« in »par«, obe iz »Pravopisa«. Prva je narejena po nemški besedi »infolge« in je zato nepravilna. Kljub temu se je tako udomačila, da jo moreš najti v spisih najboljših pisateljev in jo bo zato prav težko izpodriniti. »Par« n. pr. korakov, bi se po pravilu smelo reči samo tedaj, če je govor o d v e h korakih. Potrudi se nekoliko in boš videl, kolikokrat boš naletel na slučaje, kjer se rabi »par« v pomenu »nekaj« n. pr. korakov. In tudi to pri pisateljih, katerim ne boš mogel očitati, da slovenščine ne znajo. Splošna raba odloča, kar je povsod prvo Breznikovo pravilo. Podrobnejše o tem tukaj ne morem razpravljati. Samo toliko še, da Ti je g. —x— pripravljen dati podrobna pojasnila, zakaj je pisal tako in ne drugače. Piši mu!

Iz Tvojega pisma razbiram dalje, da se Ti zdijo v pogledu slovnice dijaški prispevki boljši kakor profesorski. Da opravim kar najbolj na kratko, bo zadoščalo, ako Tvoj stavek: »Brezhibna sta prevoda Wichnerja in Wendla — ki sta ju oskrbela dijaka«, dopolnim takole: »— in ki ju je popravil p r o f e s o r tako temeljito, da je moral mestoma stvar kar na novo prepisati, prav isti profesor, kateremu neposredno pred Tvojim navedenim stavkom očitaš slovnične pomanjkljivosti.« Hudo si se urezal!

Na to, ali je »Mentor« »dijaški list« ali »list za dijake« boš našel odgovor v članku »Kaj smo in kaj hočemo«.

Tudi pri latinskem napisu je nisi pogodil, kakor kaže današnja rešitev v »Obzorniku«. Še to: V dvojnih številkah izhaja »Mentor« samo zato, ker je to nekoliko cenejše in nam gre hudo trda za denar. Dobrodošel nam je vsak dinar, ki ga prihranimo. Na delo za list, da se bo mogel v vsakem pogledu izpopolniti.

Sicer pa še enkrat hvala za pismo in spremljaj »Mentorja« v njegovem razvoju tudi poslej z enako ljubeznijo kakor doslej!

Joško Veren, Ljubljana. Ali si kdaj bral Finžgarjev »Biser« v Domu in svetu iz leta 1914? Vidiš, ako bi bilo »biserov« na izber kakor jih ni, o kako radi bi jih kazali tebi in vsem drugim! Za slabe stvari pa ni, da bi tratili dragocen prostor v listu. Vendar, ako vse upanje ne vara, se bo drugo leto tudi v tem pogledu precej spremenilo in bodo prišli na svoj račun tudi bravci, ki gredo v prvi vrsti za leposlovjem.

»Beli bober«, Celje. Veseli me sicer, da si tako navdušen skavt, vendar tvojega članka ne morem priobčiti, že zato ne, ker bi bil to samo ponatis. Sicer je pa letošnji (in lanski) Mentor že o tem pisal. Morda boš o počitnicah kam potoval. Opiši, kaj si videl in doživel pa nam pošlji!

Popravi! V zadnji številki se je na str. 182 primerila grda napaka. Tam navedeni verz ni Prešernov, ampak Gregorčičev (iz »Jeftejeve prisege«). Trije zaslužijo pri tem grajo: pisec, ki je stvar brez premisleka zapisal, urednik, ki je ni popravil, najbolj pa — bravci, katerih je blizu dva tisoč, pa vendar ni nobeden napake opazil; vsaj tako se da sklepati, ker ni uredništva nihče na napako opozoril.

Mali obzornik

Poljski srednješolci in srednješolke so napravili letos s svojimi profesorji večdnevno potovanje po Jugoslaviji. Odšli so iz Varšave koncem marca skozi Budimpešto in prišli v Subotici na jugoslovansko ozemlje. Tu jih je sprejel univ. prof. dr. Ilešić in jih spremljal po vseh važnejših mestih. Videli so Beograd, Užice, Sarajevo, Kotor (nekateri so šli tudi na Cetinje), Dubrovnik, Split, Zagreb. V Ljubljano so prišli 10. aprila. V noči 12. aprila so zapustili, potujoč skozi Maribor proti Dunaju, našo državo. Poljska država jim je za potovanje dala na razpolago dva velika vagona, ki so si ju znali potovalci prav udobno urediti. Dijakov je bilo 31, dijakinj 30, profesorjev in profesoric 27 (med njimi je bil tudi zdravnik). Eden izmed profesorjev (pastor Gloch) je vodil natančen dnevnik, ker namerava izdati obširnejšo brošuro o potovanju.

S prijetnim so mladi popotniki družili tudi koristno: vršili so namreč propagando za svojo slavno domovino. Po vseh večjih mestih je imel prof. Janovski, načelnik v

ministrstvu, informativno predavanje o Poljski (s skioptičnimi slikami) v srbsko - hrvaškem jeziku, dijaki in dijakinje pa so z umetniškim razumevanjem izvajali klavirske in violinske točke poljskih skladateljev ter povsod vprizorili v ta namen prirejeno »Krakowskie wesele« (Krakovsko svatbo).

V Ljubljani so dragi nam gostje nastopili v sredo po veliki noči ob 4 popoldne v veliki unionski dvorani, ki je bila polna do zadnjega kotička. Vsem, ki so »Krakovsko svatbo« videli, gotovo ustrežemo, če jim vsebino malo ponovimo.

Profesorja Cierniak in Zięborak, ki sta te prizore inscenirala, sta hotela pokazati starodavne narodne običaje pri svatbi in sta uporabila pri tem vse mogoče poljske narodne noše; seznanila sta nas tudi z narodnimi plesi. Nabožne slike, obešene na prosceniju, so nas vodile v notranjost poljske hiše. V prizorih nastopajo Gorali, Mazuri, Lovičanke, kmetje iz okolice Krakova itd. Vsebina je bila sledeča:

I. prizor. V nevestini hiši (pana młada = nevesta) pojejo nev. družice obredno pesem in krase s cveticami simbolično svatbeno »rozgo« (šibo), ki pomeni bogat razmah nove rodbine. Medtem se sliši svatbena godba in petje. Ženinovi (pan młady = ženin) tovariši pojejo nevesti podoknico. Po petju jih pozovejo v sobo; za njimi pride »starosta« (starešina) z ženo in ženin z roditelji. »Starosta« kupuje od najstarejše družice »rozgo«. Nato se pripravljajo na odhod, pojoč obredne pesmi in molitev »Blagoslovljeni«. Vsi odidejo v cerkev, doma ostane samo nevestina mati. — II. prizor. Po poroki se svatje vračajo v nevestin dom. Mati pozdravi mladi par po običaju s kruhom; nato se svatje in gostje gosté in zabavajo. Najprej plešejo tovariši in družice ples »Krakowiak« s pripevi. Po plesu pridejo na ženitovanje povabljeni gostje: župnik, organist, gospodinje, gospodarji itd. Po pozdravu in pogostitvi zaplešejo starejši gospodarji in gospodinje tako zvani »ogrodnik (ogród = vrt). Nato izpregovori župnik. Vsi navzoči pojejo nabožne pesmi, potem pa zaplešejo staropoljski ples »Mazur«. — III. prizor. Proti koncu svatbe izvršujejo poročene žene starodavni obred »čepin«. Moških ni; samo tovariši, držeč sveče v rokah, gledajo oddaleč na obred. Obred je ta: poročene žene, pojoč stare pesmi, nevesti snemajo z glave venec, znak deklištva, podrezujejo ji kite in devajo na glavo »čepec« (čepica-avba), kakor ga navadno nosijo poročene žene. Nato po vrsti plešejo z nevesto, hoteč ji pokazati s tem, da je sprejeta med poročene žene. Sedaj pozovejo moške in vrši se »kupovanje« neveste. Končno jo dobi ženin. Nato se svatje zabavajo s »prepelico« in plešejo ples »obérek«. Končno vsi zahvalijo starše ter odpravljajo nevesto na moževo gospodarstvo. Starši izroče hčeri za blagoslov sliko Mabalo, okrašeno s cvetjem. Jokaje se poslovi nevesta od rojstne hiše.

Podpisani je bil ves čas s poljskimi gosti, ki niso mogli prehvaliti naših naravnih lepot. Navajeni so le bolj ravnin. Presenetil jih je Šum v Vintgarju, od Bleda se niso mogli ločiti. Žal, Triglava, Stola itd., zakritih v oblake, niso videli.

Ko dobimo obljubljeno brošuro o potovanju in vtiskih, ki so jih pri nas dobili, bomo zopet poročali. Dr. R. Molè.

Nemška propaganda za južno Tirolsko. Škoda, da ne moremo prinesti obeh slik, ki jih objavljamo pod tem naslovom, v originalnih barvah. Tedaj bi bilo še bolj jasno, kako spretno skrbe Nemci, da med njimi ne zamre spomin na rojake v Italiji. Oglejte si prvo sliko! Ozadje tvorijo planine (Brenner!), za katerimi prebiva nemški narod v lastni državi. Ena izmed ženskih oseb nepremično gleda tja in — dalje: oj tam za goro, oj tam za goro, kako tam lepo škrjančki pojo!... Druga si je zakrila obraz v bridki boli; nad domovino vlada tujec, domačini pa postajajo na lastnih tleh nadležni tujci...

Glejte jih na drugi sliki, kako morajo zapuščati rodno zemljo! Kdor je kdaj bral Horaca, se bo morebiti ob tej sliki spomnil pesnikovih besed, s katerimi opisuje, kako prežene lakomen bogataš reveže z rodne grude:

— — — pellitur paternos
in sinu ferens deos
et uxor et vir sordidosque natos.

(C. l. II, 18.)

(Z rodne grude morata žena in mož, noseč v naročju bogove prednikov in umazane otroke.)

Ob pričetku počitnic objavljamo ti sliki. Morebiti se bo sedaj ali kdaj pozneje temu ali onemu nudila prilika, da stopi preko meje slovenske zemlje v Jugoslaviji. Čuli smo, da hodijo izmed Nemcev, ki sicer v prav občutni meri bojkotirajo potovanje v Italijo, najboljši v počitnicah — na južno Tirolsko. In ne samo od blizu, ampak v obilni meri tudi iz Nemčije, ne samo moški, tudi ženske! Naj bo slično tudi med nami!

Nekaj za latince (primer. str. 188). Kronogram se je glasil: »Aspice in cruce dolentem«. Črke dajo letnico: MDCCCLVII = 1857. Došlo je osem rešitev, štiri od dijakov, štiri od drugih; dve rešitvi (od vseh) sta bili samo deloma pravilni.

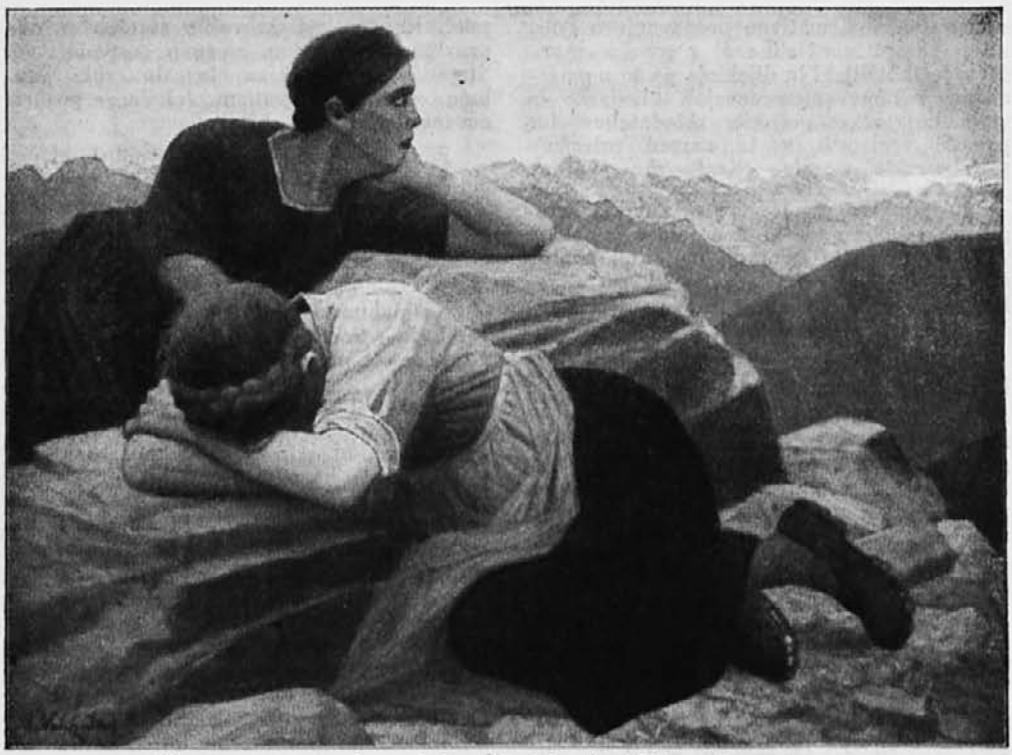

Nemška propaganda za južno Tirolsko: Izgubljena domovina...

Nemška propaganda za južno Tirolsko: Izgnani!

Knjige in revije

Ivan Pregelj: Izbrani spisi. Prvi zvezek: Štefan Golja in njegovi. Tolminske novele. V Ljubljani 1928. Založila Jugoslovanska knjigarna.

Med najmarkantnejšimi slovenskimi pisci sedanje dobe je gotovo Ivan Pregelj. Njegova dela, snovno, vsebinsko in zadržajsko razpadajoča v več postav in obdobij, so raztresena po najrazličnejših slovenskih publikacijah. Zato je misel izbrati najboljša dela in jih združiti v estetsko enovite dele vse hvale vredna. Tako se bo dala sestaviti najpopolnejša slika pisateljeve osebnosti.

Iz tega gledanja je uredil pisatelj prvi del izbranih spisov v občutje in doživetje Tolminske. V vodilo je postavil pisatelj zgodovinsko povest »Štefan Golja in njegovi«, ki je izšla v Domu in Svetu pod naslovom »Zadnji upornik« (1918). Povest je snovno zadnji del trilogije »Plebanus Joanes«, »Tolminci« in »Štefan Golja in njegovi«. Pisatelj riše v njej zadnji drget velikega tolminskega punta. Od prve redakcije se leta predelava močno razlikuje tako v stilnem zajemu kot v jezikovni uporabi. Vsebinsko pa pisatelj povesti ni spreminjal.

Ob to vodilo je uredil pisatelj devet novel, ki jim je dal iz njihove snovnosti skupno ime »Tolminske novele«. Njihova enovitost je iz snovi. V vseh je ena zemlja, en obraz. Tolminska. Neenotnejša je stilna uredba. Če gledamo na stilno izdelavo posameznih novel, razpadejo v tri vrste. Najtesneje se naslanja na vodilo Matkova Tina, ki tudi vsebinsko spada k trilogiji. Drugo vrsto tvorijo baročne pridige Tomaža Rutarja: »Rutharius christianus«, »Glejte človek«, »Pulver und Blei«, »Pustna pridiga««. Rokokočno-baročne novele bi imenoval sledeče: »Runje«, »Tolminski Tit Manlij Torkvat« in »Gospoda Matije zadnji pot«. Neorgansko je vstavljena, kljub tolminskemu obilježju, novela »Sin pogubljenja«. Z vso svojo zasnovo, idejnostjo in stilnostjo bi spadala organsko v zvezek, kjer bo izšel »Bogovec Jernej«.

Pisatelj je pridal stvarni tolmač, ki je nujen za poljuditev spisov zavoljo arhaističnega gledanja. Knjiga za otroke ni. Vsak drugi pa jo bo bral z veseljem in soobčutenjem.

Oblika knjige je prijetna. Tisk lep in jasen. Vezava ugodna. Knjigo priporočam!

—x—

Najnovejši slovenski list je začel izhajati 1. marca 1928 — kje? Tega gotovo ne uganete: v Argentini, in sicer v Buenos Airesu. Imenuje se Izseljenec. Kdor ni posebno trden v zemljepisju, stori najbolje, če vzame atlas in si poišče Argentino. Po velikosti obsega ta južnoameriška država ozemlje, ki je več nego enajstkrat večje od Jugoslavije, prebivalcev pa ima par milijonov manj nego naša država. Tam je torej še dovolj prostora za izseljence. V prvi šoli ste se učili o Argentini, da obsega dežela »skoro same pustinje, po katerih se razprostirajo velikanski pašniki za ovce in govejo živino, pa tudi žitna polja. Argentinija[1] je ena prvih poljedelskih držav na zemlji.«

Kakor rečeno, v Argentini je zemlje preveč in ljudi premalo; zato beremo v »Izseljencu« ponudbo, da lahko dobi deset zanesljivih rodbin vsaka po 100 ha sveta — in sicer rodovitne zemlje — v najem 100 ha, to je posestvo, ki bi ga pri nas šteli že med veleposestva. Toda berimo o stvari v »Izseljencu«!

»Vsaka druzina dobi v najem 100 hektarov zemlje, katero si na licu mesta izbere in ne placa za to prvo in drugo leto nicesar, tretje in četrto leto po 15% od prihoda zetve, peto, sesto in sedmo leto pa po 20% od prihoda zetve. Nadalje dobi kreditirano: seme, poljedelsko orodje in razne potrebscine, zivino za obdelovanje polja, iz gozda si pa lahko vzame potrebni les za zgraditev stanovanja. V casu zetve se lahko posluzi brezplacno velikih strojev (trilladoras), katere stavi na razpolago gospodar brezplacno, ter si lahko najme nekaj delavcev, ako sam ne zmore vsega dela, katere placa polovico gospodar. V drugem letu si najemnik lahko kupi 20 ha zemlje za sebe, po 80 peset hektar, kar izplacuje potem v 33 letih.«

Ko ste brali te vrstice, ste gotovo mislili, da mrgoli v njih tiskovnih pomot, ker stoje namesto šumnikov č, š, ž povsod sičniki. To stvar nam list sam razloži takole:

»Citatelji naj oproste, ker tiskarna nima slovenskih crk c, s, z s strehico. Narocila jih je v Severni Ameriki, tretja stevilka bo ze tiskana s pravilnimi crkami.«

V tem oziru je torej »Izseljenec« neka posebnost slovenskega tiska in ni izključeno, da ga bo ta ali oni ljubitelj književnih redkosti radi tega celo naročil. (Izseljenec«, Calle Mercedes 2879, Villa Devoto, Buenos Aires. Naročnina za inozemstvo letno 1 dolar, torej približno 57 Din, za Argentino samo pa 2 peseti.)

Koliko pa je Slovencev v Argentini, da imajo svoj mesečnik? To se še ne da dognati, ker se doslej za te raztresene ude našega telesa ni nihče dosti brigal. List sam

[1] List »Izseljenec« piše »Argentina« in mora že vedeti, zakaj, saj tam izhaja. Mi smo doslej poznali samo po nemškem prikrojeni izraz »Argentinija«, kakor ga ima tudi Pajkov-Kržišnikov Zemljepis (I. del, str. 89), odkoder je vzet gorenji citat.

pravi, da »nihce ne ve tocno, koliko je nas Slovencev v Juzni Ameriki. Nekateri trdijo, da najmanj 15.000, drugi zopet visje ali zopet manj. ... Tudi ne vemo, koliko je nas v Argentini. Vecina je Primorcev iz Italije, toda eno leto sem prihajajo Slovenci iz Jugoslavije. Skoro ni ladje iz Srednje Evrope, ki ne bi nekaj Slovencev pripeljala.« List »Izseljenec« poskuša sedaj dobiti naslove vseh Slovencev v Argentini in jih polagoma vsaj nekoliko organizirati. Dne 5. febr. 1928 se je sestalo v Buenos Airesu kakih 40 Slovencev in so ustanovili društvo »Slavijo«, namenjeno vsem Slovanom[2], in še posebej »Slovensko podružnico Slavijo v Buenos Airesu«, ki hoče po svojih pravilih »pomagati v vsakem oziru vsakemu Slovencu in sploh vsakemu Slovanu ne glede na njegovo politicno in versko naziranje«.

In še nekaj potrebnega se je ustanovilo za naše izseljence v Buenos Airesu: centralna knjižnica, ki upa, da bo imela v par mesecih do 2000 knjig, predvsem seveda slovenskih. (Če kdo želi podariti kako knjigo za to knjižnico, naj jo pošlje na naslov: Slovenska pisarna, Donato Alvarez 2518, Buenos Aires.) Slovenska pisarna sprejema tudi naročnike na Goriško Mohorjevo družbo (članarina 1·80 peset), na celjsko Mohorjevo družbo (članarina 1·20 peset) in na Slovensko matico. Tam se dobi tudi učna knjiga španskega jezika v slovenščini.

Končno se pa vprašajmo še to: kdo je pa ustvaril tako rekoč iz nič našim rojakom na južni poluti list, knjižnico in organizacijo? Če pregledujete »Izseljenca« od prve do zadnje vrste, ne najdete njegovega imena. Pa vendar vemo zanj: to je Anton Mrkun, župnik na Homcu pri Kamniku, ki si je izprosil lansko leto daljši dopust in je odpotoval v novembru 1927 za nekaj časa v Ameriko prav s tem namenom, da se zavzame v verskem, narodnem in socialnem oziru za tiste Slovence, ki so prav posebno zapuščeni. List »Izseljenec« je glasna priča, kaj je gospod dosegel v teh mesecih.

Tako smo Slovenci polagoma začeli skrbeti za svojo »diasporo« (rojake, ki žive raztreseni v manjšem številu ločeni od domovine). Med našimi rudarji v Nemčiji živi Janez Kalan, ki je že poprej kot prvi obiskal tudi naše izseljence po Hrvaškem in v Srbiji (Niš, Ovčje polje in drugod); na Francoskem skrbi za naše izseljence bivši polhovgrajski župnik Zupančič, na Holandsko pa je šel tekom enega leta dvakrat tajnik Prosvetne zveze Vinko Zor. Poslednji so prišli na vrsto še naši ljudje v Argentini.

Nikaka zabava ni biti duhovnik v slovenski diaspori: romati mora iz kraja v kraj, iskati posamezne naše ljudi, na uslugo jim mora biti pri vsaki njihovi želji in potrebi, pisati jim pisma in vloge na naše in tuje oblasti, dostikrat se mora brigati tudi za njih gmotni položaj — v mnogem oziru misijonsko delo! A uspehi niso izostali. Od leta do leta se bolj čuti, kako se jačajo stiki med domovino in njenimi sinovi v tujini. Naši izseljenci dobivajo iz domovine knjige, časnike, tu in tam po možnosti tudi kako drugo podporo. Niso brezdomovinci.

Ne bilo bi prav, če bi ob tej priliki ne omenili imena onega moža, ki nam je po vojni prvi začel buditi vest, kaj smo dolžni svojim izseljencem, in ki je junaško pokazal s svojim zgledom, kaj je treba storiti: to je »sitni« Janez Kalan, »der Wasserkalan« — »vest slovenskega naroda«, kot ga je nekoč imenoval Milčinski. Menda najtežje delo pri izvršitvi njegovega programa glede izseljencev je vzel nase Anton Mrkun, odlični Kalanov sobojevnik v protialkoholnem boju. Janez Kalan je »hud« borec, glasen v javnosti, Mrkun pa izredno ljubezniv, pri tem pa žilavo vztrajen, res neumoren delavec. Malo pred odhodom v Ameriko je izdal temeljito knjigo Zgodovino protialkoholnega gibanja. Človek se nehote vpraša: ali je samo slučaj, da sta baš naša protialkoholna borca vzela nase tisto delo, ki se je zdelo drugim pretežko? Ali se nista morebiti baš v boju proti alkoholu navzela tiste odločnosti in navdušenosti za dobro stvar, ki ju je opogumila tudi za pot v tujino? Ali ni morebiti skrb teh dveh mož za izseljence en dokaz več, kako množi vzdržnost od alkohola človeku telesne in nravne moči?

Gotovo ni nobeden od omenjenih mož mislil na to, da je njiju delo v tujini tudi reklama za njiju delo v domovini. Zato naj pa to povemo danes!

Prešernova metafora o pesmi — posodi. Dostikrat nam postane kak pesnikov izrek jasnejši in naše umevanje pesmi se poglobi, če vemo, katero drugo slovstveno delo je vplivalo na pesnika če ne pri vsebini pesmi pa vsaj pri načinu izražanja. Pesnik tudi sam hoče, da se umeva njegova pesem baš v zvezi z drugim slovstvenim delom, na katero namigava, bodisi radi sličnosti ali radi nasprotja ali iz kakega drugega vzroka. Danes hočem tu opozoriti na izvor Prešernove metafore, da je njegova pesem posoda izvoljenkinega imena. Ta primera se mi je vedno zdela nekako nenavadna. Tedaj pa sem bral v Krekovih Zgodbah svetega pisma (II. del, str. 684) odstavek, kjer se poroča o spreobrnitvi sv. Pavla. Savel je bil po prikazni med potjo v Damask tri dni v tem mestu, ne da bi kaj videl. Tedaj reče Gospod učencu Ananiji, naj gre k Savlu. Ko ima Ananija proti temu pomisleke, češ, da je Savel nasprotnik kristjanov, pravi Gospod: »Pojdi, izvoljena posoda mi je

[2] Po pravilih je namen društva: »doseci prosvetno, gospodarsko in politicno zbližanje vseh Slovanov«.

namreč on, da ponese moje ime pred nevernike in kralje in Izraelove otroke.«

Tedaj so mi kar zašumeli po glavi Prešernovi verzi:

Moja pesem je posoda tvojega imena,
mojega srca gospoda, tvojega imena.
V nji bom med slovenske brate
sladki glas zanesel.
od zahoda do izhoda tvojega imena.

Kakor je torej poznejši apostol narodov posoda, ki bo ponesla Gospodovo ime med Savlove rojake (»Izraelove otroke«) in daleč preko njihovih mej, tako je pesnikova pesem posoda, ki bo zanesla Julijino ime med pesnikove rojake — morebiti leži v besedah »od zahoda do izhoda« tudi to, da še preko slovenskih mej? I. D.

Ant. Mrkun, Zgodovina protialkoholnega gibanja. Dobi se v vseh knjigarnah. Broš. 44 Din, vez. 53 Din.

V prejšnjih svojih knjigah: »Alkoholno vprašanje« in »Dinamit in antidinamit« se je bavil pisatelj načelno o alkoholizmu in sredstvih za njegovo pobijanje, v navedeni podaja zgodovino tega boja. Alkoholizem, tako razširjen kakor je danes, more postati najhujše socialno zlo in pomeni strašno nevarnost za narode, posebno še za tako majhnega kakor je slovenski. Sezite, dijaki in dijakinje, po teh knjigah in postanite navdušeni borci za ozdravitev svojega naroda!

M. Elizabeta, Srčni rubini svete male Terezije Deteta Jezusa. Odmevi njenih pesmi. S slikami. 222 strani. Založil Uršulinski samostan v Ljubljani. Dobi se povsod. Elegantno vez. 36 Din.

Nežna, prisrčna knjižica, kakršno je mogla napisati samo pesnica-redovnica v svoji tihi celici. Dragocen pripomoček za premišljevanje, ne toliko o življenju male svetnice, temveč o našem življenju: o delu in počitku, o veselju in žalostih, o prijetnostih in trpljenju, o vsem kar je delež našega žitja. Ne hodite mimo knjižice, nabavite si jo in jo berite ter premišljujte!

Dostavek k statistiki slovenskih knjig in revij. (Gl. str. 189!) V zadnji številki smo ugotovili, da izide med Slovenci na leto okroglo 350 knjig in revij brez Amerike in Koroške in brez knjig, ki izidejo v Italiji. K tej statistiki nam je poslal prijatelj našega lista v Italiji zelo dobrodošlo dopolnilo: navedel nam je vse slovenske revije, ki izhajajo v Italiji. Evo jih!

1. Naš čolnič, poprej glasilo sedaj razpuščene Prosvetne zveze; list izhaja tudi še sedaj kot družinski list v Gorici;
2. Naš glas, družinski list v Trstu;
3. Ženski svet, v Trstu;
4. Gospodarski list, glasilo Zadružne zveze v Gorici; list je prenehal izhajati z razpustom upravnega odbora Zadružne zveze, a navajati ga moramo, ker velja naša statistika za l. 1927.;
5. Gospodarski vestnik, glasilo Zadružne zveze v Trstu;
6. Jaselce, listič za otroke, izhaja v Gorici;
7. Zbornik svečenikov svetega Pavla, list za duhovnike, izhaja v Gorici;
8. Pravni vestnik, izhaja v Trstu;
9. Staničev vestnik, o katerem smo poročali že na str. 72.

Tako smo torej ugotovili doslej za minulo leto 249 slovenskih knjig in 110 slovenskih revij ali v celoti 359 knjig — skoro na vsak dan pride torej ena slovenska knjiga!

Dijaški šport

Misli za počitnice.

Počitnice, s takim hrepenenjem pričakovane v dolgih in predolgih šolskih urah, v lepih popoldnevih pri prestavljanju Cezarja in Tacita in pri reševanju trigonometričnih enačb, sladke in vesele počitnice torej se bližajo, bližajo z vso hitrostjo pa tudi z neznosno počasnostjo.

Ne bom vam pravil, kaj bi bilo dobro ponoviti iz zgodovine in naravoslovja, kaj iz fizike in grščine; vse to bodo opravili gospodje profesorji, — kako je škoda njihovega brezuspešnega truda. Jaz bi vam rad pokazal nekaj drugega in bi vam rad pokazal vrednost počitnic še v drugi luči. Seveda onim, ki so že med šolskim letom imeli počitnice, te besede ne veljajo, le pridnim delavcem pritiče plačilo.

Šport in počitnice. Ali si moreš misliti lepši čas za šport, kot so počitnice. Zato jih izrabi, pojdi ven v naravo in postani otrok tega lepega stvarstva, posluhni klicu svoje notranjosti, daj svobodnega razmaha svojim močem, gibaj se, vriskaj in solnce naj ti bo najsvetejši družabnik. Tam v naravi boš našel vso lepoto svoje mladosti, vso njeno brezmejno globino, slišal boš pesem svoje duše, postal boš naravnejši, podoben otroku.

Naše gore so lepe. Lepših ni nikjer, ne na Tirolskem in ne v Švici. Samo en Triglav je, samo ena Golica, samo ena Šmarna gora s cerkvico na vrhu. Ne pusti ležati zlata na cesti. Na gore pojdi, na planine — to je prva misel v našem načrtu za počitnice. Pa ne tekaj po planinah od jutra do večera, da bi se potem bahal s svojo hitrostjo in vztrajnostjo, temveč opazuj in uživaj vse lepote, kar jih more objeti tvoj pogled, počivaj tu in tam in udajaj se mislim svojim.

Tudi naše reke so lepe in naši potoki in naša jezera in predvsem naše morje. —

Upam, da ni med vami nikogar, ki bi ne znal plavati, ki bi ne poznal onega nepopisnega užitka, ko si s plavanjem utiraš pot po mehki in božajoči vodi. Zakaj tistemu je skrito in nepoznano nekaj velikega.

Naše misli so: solnce, planina in voda.

Šport, »Mentor« in prihodnje leto.

Kaj pa prihodnje leto? — O, še mnogo vprašanj nas čaka, letos smo jih komaj načeli. Navedem vam nekaj misli, ki jih bomo obravnavali prihodnje leto: Telo in duša, šport in delo, dijaški šport pri nas in drugod, šport v Jugoslaviji. Govorili bomo o vrednosti športa, o zgodovini telesne kulture. Tudi bomo bolj natančno pregledali posamezne vrste športa.

Res je, da je naš dijaški šport na zadnji strani v »Mentorju« in da je še marsikdo, ki mu niti tega kotička ne privošči, vendar v nas živi prepričanje, da je telesna kultura enakovredna drugim kulturam. — Na svidenje!

Fotograf

Hic Rhodus, hic salta! (Tu je Rodus, tu plešil) Kakor se zlato preskusi v ognju, tako fotograf pri osvetljevanju. Osvetlitev pri snetju je za nadaljnji razvoj plošče in slike odločilnega pomena. Ne pomaga še tako dobra plošča, niti najboljši razvijalec, nihče na svetu ne, če si preveč, še manj pa, če si premalo osvetlil. Največ snetij se ne posreči, ker niso bila pravilno osvetljena. Osvetljevanje dela preglavico celo izurjenemu fotografu. Težava izvira odtod, ker je na tem božjem svetu vse, posebno pa še svetloba, tako neizmerno spremenljivo. Toda fotografu ne pomaga prav nič, če radi te žalostne resnice poje še tako tožne jeremijade. Treba se je z dejstvi kar mogoče sprijazniti ter s svetlim mečem razuma in zdravih čutov temeljito spoznati te spremembe in njihove odnose do skrivnostne fotografske plošče. Ni težko spoznati, da je svetloba junijskega jasnega poldneva (zlasti, če so že počitnice) večja, kakor pa kake zimske polnoči. Mnogi naši fotografski začetniki pa ne vedo, da je n. pr. svetloba okoli desete ure meseca marca veliko manjša, kakor pa ob istem času meseca julija, pa čeprav je obakrat nebo enako jasno. Zelo se spreminja svetloba v teku dneva in je najjača okoli poldneva. Da je razlika med oblačnimi in jasnimi dnevi velika, niti povdarjal ne bom, ker bi mi zamerili. Prav očitna je razlika med zasenčenim in od solnca osvetljenem predmetu. Vse te in še mnogotere druge okolnosti (da omenim samo še svetlo in temno barvane predmete) je treba upoštevati in presoditi, da potem spustimo skozi lečo le toliko svetlobe, kolikor je more fotografska plošča prenesti oziroma kolikor je potrebuje. Stalno se vadi tehtati ali meriti jakost svetlobe; tudi druge dni, ko ne fotografiraš. Začetniki grešijo največkrat tako, da osvetljujejo na prostem preveč (plošča postane potem v razvijalcu prehitro in vsa črna) v notranjih prostorih pa premalo (plošča v razvijalcu pokaže v naravi svetle predmete zelo črno, dočim drugih sploh nič ali skoro nič). Splošno je pa vendar bolje, če smo nekoliko preveč, kakor pa, če smo premalo osvetlili. Pri preveč osvetljeni plošči se da nekoliko odpomoči s tem, da razvijalec zelo razredčimo ali pa upotrebimo že zelo rabljenega, premalo osvetljeni plošči pa ne pomaga nobena še tako moderna zdravniška veda.

Učeni možje, ki imajo še malo srca s fotografskim začetnikom, so iznašli že nekaj sredstev, ki služijo fotografu pri osvetljevanju tako dobro kakor kakšna dobra preparacija za prevode. Prav na glavo pa žeblja še niso zadeli. Podrobno teh priprav ne moremo razlagati. Delijo se v take, ki temeljijo na kemičnih spremembah, katere povzroča različna svetloba, in pa take, ki stoje zgolj na optični podlagi. Jako priproste, toda nekoliko neokretne so tudi različne tabele. Seštevši pet številk in dobiš primerno osvetlitev. Tabele imajo to veliko prednost, da so jako poceni. Priporočamo jih pa tudi zato, ker ti dajo marsikako koristno navodilo za merjenje svetlobe, tako da boš sčasoma lahko shajal brez takih pripomočkov. Dobe se tudi v slovenščini za nekaj dinarjev.

Še nekaj važnega k osvetljevanju. Tudi svetločutnost plošče je merodajna. Imamo plošče, ki so zelo, srednje in slabo svetločutne. Označuje se to s tako zvanimi »Scheinerji«, ki so označeni navadno na ovoju plošč (n. pr. Sch. 16). Za nas so porabne plošče s Scheinerjevimi številkami od 14 do 21. Čim večja je številka, tem bolj občutljiva je plošča. Zato je treba n. pr. ploščo s številko 14 osvetlili eno sekundo, tako s številko 21 pa le eno petinko sekunde.

S tem letos končamo. Nadaljevali bomo v prihodnjem letniku. Poleg navadne fotografije se bomo seznanili še z diapozitivi in s filmanjem oziroma s kinom. Čez počitnice pa želim fotografskim amaterjem obilo uspehov. Ker bodo morali razvijati običajno zvečer pri nočni temi, želim, da bi jim mnoge večere pozno v noč svetila rdeča luč!

Opomba. Prosimo fotografske začetnike, da nam pošiljajo svoje izdelke v oceno. Navesti je treba ime, vsebino slike, kakovost plošče in papirja, aparat in lečo (objektiv), s koliko zaslonko in koliko osvetlitvijo se je snelo. Tudi čas in vreme.

Malo za šalo, malo za res

MOJIM MLADIM UGANKARJEM.

J. N. (Konec.)

Podobnica (rebus) je bila včasih skoraj najbolj znana uganka. Če pregledujemo starejše letnike mladinskih listov ali starejše nemške družinske liste, vidimo, da je bila podobnica zelo priljubljena. Spominja nas na hieroglife starih Egipčanov, ki so besede in pojme zaznamenovali s podobami. Tudi podobnica nam pove kak pregovor ali rek v podobah. Uporabljamo pa pogosto poleg podob tudi posamezne črke, številke, računske in druge znake, note i. t. d. Če ima podoba kakšno črko več, kakor jih potrebujemo, zaznamenujemo to z opuščajem ali pa odrežemo podobi primeren del, t. j. da dotičnega dela sploh ne narišemo ali ga pa prečrtamo. Če hočem napraviti podobnico za pregovor »Vsak je svoje sreče kovač«, narišem jo takole: Najprej narišem črko »V«, poleg pa ribiško pripravo »šak«; oboje skupaj da prvo besedo »vsak«. Drugo besedico »je« zaznamenujem lahko z računskim znakom »=« ali pa narišem vodni »jez« ter mu na desni pristavim opuščaj, kar pomeni, da je treba črko »z« spustiti in da mi ostane zopet le »je«. Tretjo besedo upodobim tako, da narišem najprej črki »sv«, poleg pa del voza, ki ga imenujemo »oje«. Lahko pa besedo »svoje« označim tudi tako, da med rogovili oja vrišem črko »s«, kar potem čitam »s« v »oje«; torej »svoje«. Kako naj upodobim besedo »sreče«? Ali ni zelo podobna besedi »sveče«? Narišem torej tri ali štiri sveče (najbolje goreče sveče), potem pa zarišem med prvo in drugo svečo spodaj črko »v«, jo prečrtam ter nad njo postavim črko »r«. Reševalec bo takoj uganil, da mora v besedi »sveče« čitati namesto »v« črko »r«; torej »sreče«. In sedaj pride še zadnja beseda »kovač«. Ali mi je treba zapisati, kaj naj narišem? Mislim, da je že vsak sam uganil.

Ker je med mojimi mladimi ugankarji gotovo tudi nekaj dobrih risarjev, jih vabim, da pošljejo za prihodnji letnik »Mentorja« tudi nekaj izvirnih (ne iz drugih listov prerisanih) podobnic.

Poleg pravih podobnic pa imamo tudi črkovne podobnice, ki so sestavljene iz samih črk, številk ter računskih in drugih znakov. Pri teh so važni zlasti predlogi: na, pod, pred, za, v in podobni, ki jih označimo na ta način, da postavljamo črke ali znake nad ali pod drugega, spredaj ali zadaj ali vmes. N. pr.

(Oštir stoji na pragu)

O 4' 100 $\frac{\text{ll}}{\text{pra}}$ gu

ali

rrrrr = $\frac{\text{o}}{\text{ben}}$ p L^{a} u

(Peter je podoben Pavlu.)

Za »Mentorjeve« reševavce so take podobnice seveda prelahke. Zato jih le omenjam, ne da bi hotel s tem vzpodbujati ugankarje, da bi jih sestavljali tudi za ta list. Najbrže pa bi jih rad priobčil »Angelček«, če bi mu jih kdo poslal.

Zelo zanimive so pa risane uganke, ki sicer niso podobnice v pravem smislu, ampak le črkovnice, ki jim je slika le ključ za reševanje. »Mentor« je priobčil v tretji letošnji številki »Tarčo«. Slika tarče, oziroma streli v nji, so bili ključ, po katerem je bilo treba dobiti rešitev. Ker je pa v vsaki taki uganki drugačen ključ, zato jih ni mogoče opisati, ampak si jih je treba le ogledati in jih preštudirati. V »Mladiki« in mladinskih listih jih imamo že precejšnje število. Opozarjam nanje zlasti ugankarje, ki so obenem dobri risarji, da nam znabiti tudi za »Mentorja« kaj narišejo. Opozarjam pa, da morajo biti vse take uganke risane s tušem na bel risarski papir in da morajo biti vsaj 12 cm široke in tej širini primerno visoke. Rešitev je priložiti na posebnem listu navadnega (ne risarskega) papirja.

Za letos so naši pomenki končani; niso pa obdelane še vse različne vrste ugank. Če nam bo g. urednik (Iz srca rad; saj je znano, kako zanima naše Mentorjane ravno ugankarski kotiček. Uredništvo.) prepustil tudi v prihodnjem letniku kak prostorček na platnicah, si bomo pa še druge ogledali.

Rešitev ugank v 7.—8. številki.

Konjiček. Naj zmisli, kdor slepoto ljubi sveta — in od veselja do veselja leta, — da smrtna žetev vsak dan bolj dozori. — Znabiti, da kdor zdaj vesel prepeva, — v mrtvaškem prtu nam pred koncem dneva — molčé trobental bo: »Memento mori!« (Fr. Prešeren.)

Spremenitev. Vas — val — kal — kap — kip — kit — krt — kri — tri — trg.

Steber. Poper, Kropa, torek, sraka, kovač, lonec, Drava, vojak, Katra, kreda, bonec, tlaka, marec, krona, Čačak, konec, gliva, junak, sloka, Poravnajte naročnino.

Posetnica. Policijski zdravnik.

Čarobni lik. Nikaria, Ibar, kapa, Arad.

Opomba. Pri uganki »Spremenitev« je bila rešitev možna na več načinov. Šteli smo vse za pravilne.

Prav so rešili. V Celju: Ant. Stahovnik, Osk. Majcenovič in Leo Inkret (samo Čarobni lik); v Grosupljem (Praproče): Jos. Hočevar in Fr. Adamič; v Kočevju: Pet. Kump; v Ljubljani: Jul. Gabrovšek, Rik. Fasan in Mirk. Jeglič; v Mariboru: France in Br. Simčič; v Murski Soboti: Jan. Gomboc, Ant. Bejek, Jan. Škraban, Štef. Čož in Fr. Ouček (samo Konjička); v Št. Vidu nad Ljubljano: Jos. Škulj.

Nagrado je dobil Ant. Stahovnik v Celju.

Važno obvestilo.

Na željo cenj. naročnikov jim oskrbi uprava lepo in trpežno (celo platno z napisom) vezavo letošnjega letnika »Mentorja«, slično kakor jo je bila oskrbela lani. Kdor želi imeti letnik vezan, naj pošlje ali prinese vse letošnje številke v upravo (Ljubljana, Miklošičeva c. 5) najkesneje do 15. junija t. l., nakar dobi vezan letnik nekako do konca junija. Naročniki naj prineso cele številke, ne da bi odtrgali platnice (ovoj). — Za vezavo se plača 20 dinarjev. Na željo in proti vrnitvi stroškov pošilja uprava vezan letnik tudi po pošti.

Razpis nagrad.

Kakor lani razpisuje uredništvo »Mentorja« tudi letos t r i n a g r a d e za ustrezajoče dijaške prispevke, in sicer:

50 dinarjev za najboljšo lirično ali epično pesem;

50 dinarjev za najboljšo povestico ali črtico;

50 dinarjev za najboljši potopis (ne preobširen).

Vsi doneski naj se pošiljajo uredništvu »Mentorja«, Ljubljana, Miklošičeva cesta 5, najkesneje do 30. septembra t. l. Rokopisi naj nosijo samo psevdonim. Pravi pisateljev naslov naj bo rokopisu priložen v posebni zaprti kuverti. — Vsi nagrajeni doneski bodo priobčeni v »Mentorju«. Tekmovati smejo samo dijaki in dijakinje.